

SOCIAL
FORSKNINGS
INSTITUTTET

UNGE I DET KRIMINELLE FELT

– et studium af forskningslitteratur

LILLI ZEUNER / JEPPE HØJLAND

03:09

UNGE I DET KRIMINELLE FELT

– et studium af
forskningslitteratur

LILLI ZEUNER
JEPPE HØJLAND

KØBENHAVN 2003
SOCIALFORSKNINGSINSTITUTTET
03:09

FORORD

Ungdomskriminaliteten er et felt præget af paradokser i de unges adfærd og dilemmaer i samfundets reaktioner. Nogle unge bliver ved med at reagere på omverdenen på en sådan måde, at de bidrager til deres egen marginalisering. Samfundet kan i sin søgen efter at imødekomme retsbevidstheden og bremse kriminalitetens udbredelse komme til at behandle unge lovovertrædere på en måde, så de bliver fastholdt i den lovovertrædende adfærd.

Denne rapport belyser gennem litteraturstudier den eksisterende viden om de processer, som finder sted i dette ungdomskriminelle felt af agenter og beslutningstagere. Rapporten bygger først og fremmest på dansk forskningslitteratur, offentlig kriminalstatistik og officielle rapporter. Der er dog i et vist omfang indbygget udenlandsk litteratur.

Rapporten er skrevet ud fra et ønske om at kunne belyse udviklingen inden for ungdomskriminaliteten. Er den stigende eller faldende, grovere eller mildere, mere organiseret eller uorganiseret? Og kan vi finde nogle forklaringer på sådanne udviklingstendenser. Desuden har det været et ønske at belyse, hvordan samfundet reagerer på de unges lovovertrædelser. Er reaktionerne præget af opstramning eller humanisering, mere regelorientering eller mere værdiorientering? Og hvordan virker de forskellige former for reaktioner i forhold til de unge lovovertrædere? Endelig er det med denne gennemgang blevet klart, at der på nogle områder mangler viden om ungdomskriminaliteten og samfundets reaktion på den.

Rapporten er udarbejdet af seniorforsker Lilli Zeuner. Stud. scient. pol. Jeppe Højland har foretaget litteratursøgning, fremskaffet empirisk materiale og skrevet udkast til dele af rapporten, specielt kapitel 3. Lektor Peter Høilund takkes for at have læst og kommenteret et udkast til rapporten.

Juni 2003

Jørgen Søndergaard

RESUMÉ

Ungdomskriminaliteten er et felt præget af paradokser i de unges adfærd og dilemmaer i samfundets reaktioner. Nogle unge bliver ved med at reagere på omverdenen på en sådan måde, at de bidrager til deres egen marginalisering. Samfundet kan i sin søgen efter at imødekomme retsbevidstheden og bremse kriminalitetens udbredelse komme til at behandle unge lovovertrædere på en måde, så de bliver fastholdt i den lovovertrædende adfærd.

Denne rapport belyser gennem litteraturstudier den eksisterende viden om de processer, som finder sted i dette ungdomskriminelle felt af agenter og beslutningstagere. Rapporten bygger først og fremmest på dansk forskningslitteratur, offentlig kriminalstatistik og officielle rapporter.

Stiger eller falder ungdomskriminaliteten?

Det viser sig, at den samlede ungdomskriminalitet er faldet de sidste 20 år. Antallet af lovovertrædelser begået af unge faldt med 35 % fra 1981 til 2000, hvis man korrigerer for antallet af 15-17-årige de forskellige år. De sidste 10 år har tallet dog ligget nogenlunde stabilt.

Ifølge kriminalstatistikken stiger den grove kriminalitet blandt unge til gengæld. Antallet af lovovertrædelser, der har ført til frihedsstraf, er næsten blevet 3-doblet siden 1981. Denne stigning skyldes hovedsagelig en øget voldskriminalitet. Således er antallet af voldsdomme, der har ført til frihedsstraf, blevet 6-doblet i samme periode, og det

samlede antal lovovertrædelser i forbindelse med vold er blevet 4-doblet i perioden 1981-2000. Denne stigning har især fundet sted i 90'erne.

Bander og vold

Udgangspunktet for behandlingen af bandeproblematikken er politiets rapporter fra hhv. 1998 og 1999 om gadebandekriminalitet. Ifølge politiet har 11 ud af 54 politikredse alvorlige problemer med gadebandekriminalitet. Problemet er koncentreret i de større byer med socialt boligbyggeri, og der synes at være en overrepræsentation af unge med anden etnisk baggrund end dansk.

Om problemet med gadebander er stigende, er svært at sige noget om, da der ikke tidligere er lavet undersøgelser vedrørende problemets omfang. Til gengæld ser det ud til, at ungdomskriminaliteten i disse år antager en grovere karakter. Volden blandt de 15-17-årige er steget de sidste 10-20 år, og noget kunne tyde på, at en del af denne kriminalitet er grupperelateret.

Samfundets reaktion

Der er to gode grunde til, at samfundet reagerer, når et ungt menneske begår lovovertrædelser. Dels må man tage hensyn til den almene retsbevidsthed og markere over for andre unge, at man finder adfærden uacceptabel, dels må samfundet forsøge at få den unge tilbage på ret køl. Problemet er, at disse to hensyn ofte er i modstrid med hinanden. Dette dilemma går igen inden for en række forskellige felter, nemlig i befolkningen, i det politiske felt, i det retslige felt og i det administrative felt.

Det er muligt at belyse befolkningens erfaringer med og holdninger til kriminalitet gennem tre indikatorer, nemlig om de har været udsat for kriminalitet, om de har anmeldt kriminalitet, og om de frygter kriminalitet. Det viser sig, at der fra 1972 til 1995 har været en meget svag stigning i den andel af befolkningen, der har været udsat for kriminalitet. Samtidig er antallet af anmeldelser for overtrædelser af straffeloven steget med 24 % fra 1980 til 1995. Og endelig er den andel af befolkningen, der udtrykker frygt for at blive udsat for kriminalitet, blevet mindre. Andelen af befolkningen, der "ofte" eller

“af og til” frygter kriminalitet, er faldet fra hhv. 16 % og 23 % i 1976 til hhv. 11 % og 17 % i 1995. Det ser altså ikke ud til, at en stigning i kriminaliteten fører til en øget frygt i befolkningen.

I det politisk administrative system er der tradition for at lægge stor vægt på hensynet til lovovertræderen, når denne er 15-17 år. Der skal altid være en repræsentant fra de sociale myndigheder til stede under politiets afhøringer, og anklagemyndigheden kan vælge at frafalde tiltalen pga. den anklagedes unge alder. Et sådant tiltalefrafald betyder, at den anklagede kendes skyldig, og retten kan derefter sammen med de sociale myndigheder aftale bestemte vilkår for tiltalefrafaldet efter lov om social service. Bliver der tale om en egentlig domsafsigelse, kan en eventuel bøde gøres mindre og en eventuel frihedsstraf gøres betinget pga. tiltaltes lave alder. Hvis sagen ender med frihedsstraf, skal afsoningen så vidt muligt foregå på en behandlingsinstitution.

Der er ingen tvivl om, at der i dansk lovgivning eksisterer regler, der gør det muligt at vægte hensynet til den unge lovovertræder. Den konkrete afgørelse er åben for skøn og vurderinger fra den enkelte dommer, politimester eller forvaltningschef. Udviklingen de sidste 10 år går mod et ønske om opstramning, hvad angår voldskriminaliteten. Såvel i 1994 som i 1997 vedtog Folketinget såkaldte voldspakker med forhøjede straffe for vold, men også med vægt på den forebyggende indsats i forhold til de unge. Som en ny form for reaktion over for unge lovovertrædere indførtes der i 1998 ungdomskontrakter som en del af lovgivningen omkring tiltalefrafaldet. Den grundlæggende ide er her, at den unge lovovertræder skal mærke en hurtig reaktion og indgå aftale om uddannelse eller arbejde for at undgå egentlige sanktioner.

Også retten har sit dilemma, når der skal træffes konkrete afgørelser ud fra de vedtagne love. I hvilket omfang skal dommeren lade sig styre af de konkrete love, og i hvilket omfang skal vedkommende lade egne normer og værdier spille ind? Dette dilemma mellem at følge den ydre lovtekst og at følge de indre værdier har givet anledning til dels den retspositivistiske tænkning hos bl.a. Alf Ross og Viggo Benzón, dels den mere fortolkende tilgang, som findes hos bl.a. Knud Illum og Vinding Kruse. Spørgsmålet er, hvordan dette dilemma forvaltes i praksis.

Et vigtigt element i det forebyggende arbejde er det såkaldte SSP-samarbejde mellem skole- og fritidsforvaltningen, socialforvaltningen og politiet. Effektundersøgelser af det kriminalpræventive arbejde koncentrerer sig mest om de professionelle indsats og mindre om de unge.

Når der ikke er enkle løsninger på et problem, bliver dialogen nødvendig. Når man ser, hvorledes unge mennesker gennem deres egne reaktioner kan være med til at fastholde sig selv i afvigerrollen, fremtræder der et paradoks. Og når man ser, hvorledes samfundet i et forsøg på at begrænse kriminaliteten og sikre retsbevidstheden kommer til at reagere på en sådan måde, at den unge bliver fastholdt i sin lovovertrædende adfærd, så fremtræder der en serie af dilemmaer. Derfor bliver dialogen nødvendig.

INDHOLD

	FORORD	2
	RESUMÉ	4
1	SAMMENFATNING OG PERSPEKTIVER	12
	Ungdomskriminalitetens udvikling	14
	Stiger eller falder ungdomskriminaliteten?	14
	Bander og vold	16
	Symbolske eksklusionsprocesser	17
	Samfundets reaktion	18
	Perspektiver for forskning og praktiske tiltag	21
2	INDLEDNING: SYMBOLER OG REAKTIONER	24
	Kampen om de symbolske værdier	27
	Symbolsk værdi og kriminalitet	28
	Samfundets reaktioner	30

3	UNGE LOVOVERTRÆDERE: MELLEM STIGMA OG STOLTHED	34
	Ungdomskriminalitetens omfang	36
	Ungdomskriminalitetens karakter	51
	Ungdomskriminalitetens baggrund	56
	Mulige forklaringer på ungdomskriminalitetens udvikling	63
	Samfundsudviklingen og eksklusionsprocesserne	63
	Tendenser og forklaringer	78
4	SAMFUNDETS REAKTION: MELLEM HUMANISME OG HÅRDE MARKERINGER	80
	Befolkningen: Mellem angst og tryghed	81
	Det politisk/administrative system:	86
	Mellem humanisme og effektiv indsats	
	De retlige afgørelser: Mellem regler og værdier	91
	Den kriminalpræventive indsats:	95
	Mellem miljø og individ	
5	KONKLUSION OG PERSPEKTIVER	106
	Ungdomskriminaliteten falder	107
	Ungdomskriminaliteten bliver grovere	109
	Befolkningen bliver mere tryk	111
	Politikerne kræver mere effektiv indsats	111
	De retlige aktører forvalter vide rammer	112
	Den kriminalpræventive indsats bliver mere personorienteret	113
	Dialogen	113

LITTERATURLISTE	116
SOCIALFORSKNINGSINSTITUTTETS SKRIFTER SIDEN 1.1.2002	122

SAMMENFATNING OG PERSPEKTIVER

Formålet med denne litteraturgennemgang er at finde ud af, om der for tiden sker nogle ændringer i ungdomskriminalitetens omfang og karakter og i samfundets reaktioner over for unge lovovertrædere. Gennemgangen bygger primært på eksisterende, dansk forskningslitteratur, men vil også inddrage officielle, danske rapporter, hvor det findes relevant.

Udgangspunktet for litteraturgennemgangen er den kulturteoretiske tilgang, der opfatter kriminalitet som tillært adfærd på linie med andre former for adfærd. Der er tale om en dialektisk tænkning, der ser på samspillet mellem den samfundsmæssige udvikling og de unge. Det interessante for denne tilgang til ungdomskriminaliteten er at undersøge de processer, der former de unges normer, så de bliver i overensstemmelse med eller kommer til at stå i modsætning til gældende normer. Disse processer foregår både på mikroniveau i ansigt til ansigt-relationer mellem mennesker og på makroniveau gennem kategoriseringer og klassificeringer. Det teoretiske udgangspunkt vil primært være sociologiske teorier af Erving Goffman og Pierre Bourdieu.

Goffman analyserer interaktionen mellem mennesker ved hjælp af begrebet om stigmatisering. Når mennesker mødes vil de gennem kropssproget eller det talte sprog tildele hinanden symbolsk værdi, og konsekvensen kan blive en stempling som afviger eller normal. Bourdieu analyserer klassificeringen af mennesker på samfundsniveau

i uddannelseskategorier, stillingskategorier, indtægtskategorier, nationalitetskategorier etc. Der tildeles symbolsk værdi efter accepterede normer om, at det er bedre at have en høj end en lav uddannelse, det er bedre at være i arbejde end arbejdsløs, det er bedre at være rig end fattig, det er bedre at være dansk end udenlandsk etc. Ved at skelne mellem os og dem bliver der lagt distance til dem, der tilhører en anden type af kategori. Dette er nogle af de grundlæggende mekanismer i spillet om inklusion og eksklusion.

Spørgsmålet er, om vi for tiden i særlig grad oplever denne værdifastsættelse af mennesker. I uddannelsessystemet foregår der en høj grad af værdifastsættelse på det individuelle niveau. Den enkelte vurderes på baggrund af sin adfærd, dannelse, formuleringsevne etc. Denne værdifastsættelse kan omsættes til økonomisk værdi i form af muligheder på arbejdsmarkedet og dermed til en kategoriel værdifastsættelse.

Når nogle mennesker tildeles højere symbolsk værdi end andre, må man uvægerligt spørge, hvorledes disse andre reagerer på denne situation. Gennem protester er man ofte blot med til at understrege forskellen og øge distancen. Der er naturligvis ikke nogen automatisk sammenhæng mellem lav symbolsk værdi og kriminalitet. Den unge, der føler sig set ned på af lærere, som klarer sig dårlig i skolen og som er utilfreds med sig selv, kan reagere på mange måder. Her må man skelne mellem destruktion og selvdestruktion. Nogle vil vende frustrationerne indad, mens andre vil vende dem udad i form af en aggressiv adfærd. Samtidig vil der være unge, som begår kriminalitet, selvom de umiddelbart er velfungerende, måske fordi det kan give lidt spænding i hverdagen.

Derfor kan det være fornuftigt at skelne mellem systematisk og tilfældig kriminalitet. Det er den systematiske kriminalitet, der kræver en forklaring, og det er her eksklusionsmekanismerne kommer ind i billedet. De unge, der ikke kan opnå symbolsk værdi via de gængse veje kan kompensere for dette ved at danne alternative normer sammen med ligesindede, hvor tildelingen af symbolsk værdi foregår efter helt andre kriterier. Kriminalitet kan således blive en alternativ vej til opnåelse af status og prestige.

Ungdomskriminalitetens udvikling

To tendenser har præget samfundsudviklingen op mod årtusindskiftet. Der har været en generel økonomisk fremgang, men samtidig er visse grupper blevet fastlåst i en marginal position. Det store flertal af unge oplever et bredt spektrum af muligheder med hensyn til uddannelse, job og andre erfaringer, men en mindre gruppe formår ikke at udnytte disse muligheder. Der ser ud til at være sket en polarisering mellem de unge, der klarer sig godt, og de der klarer sig mindre godt indenfor de seneste år. På den baggrund må man antage, at ungdomskriminaliteten ændrer karakter. Flere unge tildeles en positiv symbolsk værdi og vil sandsynligvis ikke udvikle en kriminel adfærd, hvorimod den lille gruppe af unge, der ikke får tillagt denne symbolske værdi, kan have en god grund til at lægge afstand til samfundets normer og udvikle en afvigende adfærd. Der er derfor grund til at tro, at den ungdomskriminalitet, vi bliver vidner til, vil have en grovere karakter.

Disse teser bliver forfulgt gennem inddragelsen af empiriske undersøgelser om unge lovovertrædere. Vi gør brug af dels de kriminalstatistiske opgørelser, der bygger på politiets indberetninger, dels den selvrapporterede kriminalitet, der bygger på de unges egne oplysninger gennem spørgeskemaundersøgelser. Afgrænsningen af ungdomskriminaliteten følger den lovbestemte afgrænsning, hvor ungdomskriminalitet dækker over lovovertrædelser begået af 15-17-årige. Kriminalitet begået af børn og voksne bliver dog også inddraget, hvor det har betydning for forståelsen af ungdomskriminalitetens udvikling og den kriminelle karriere. Fire forhold søges besvaret i rapporten, nemlig for det første udviklingen i ungdomskriminalitetens omfang, for det andet udviklingen i ungdomskriminalitetens karakter, for det tredje årsager til de skitserede udviklingstendenser og for det fjerde, hvordan man forebygger den lovovertrædende adfærd?

Stiger eller falder ungdomskriminaliteten?

Spørgsmålet om, hvorvidt ungdomskriminaliteten stiger eller falder, søges besvaret ved at sammenholde tal fra kriminalstatistikken¹ med

1. Danmarks Statistik (1981-2000) Publikationen Kriminalitet fra de pågældende år. København.

Flemming Balvigs Ungdomsundersøgelser, der er blevet foretaget i 1979, 1989 og 1999.² Det viser sig, at den samlede ungdomskriminalitet er faldet de sidste 20 år. Antallet af lovovertrædelser begået af unge faldt med 35 % fra 1981 til 2000, hvis man korrigerer for antallet af 15-17-årige de forskellige år. De sidste 10 år har tallet dog ligget nogenlunde stabilt (se tabel 3.1). Balvig beskæftiger sig især med udviklingen mellem 1989 og 1999, og han finder et klart fald i kriminaliteten. De unge kategoriseres i hans undersøgelse i fire forskellige grupper efter deres kriminelle adfærd, og det viser sig, at gruppen af "lovlydige" er steget med 11 procentpoint fra 1989 til 1999. De mest kriminelle, som han kalder "gengangerne", udgør dog stadig den samme andel af de unge som i 1989 (se tabel 3.4).

Ifølge kriminalstatistikken stiger den grove kriminalitet blandt unge til gengæld. Antallet af lovovertrædelser, der har ført til frihedsstraf er næsten blevet 3-doblet siden 1981 (se tabel 3.1). Denne stigning skyldes hovedsagelig en øget voldskriminalitet. Således er antallet af voldsdomme, der har ført til frihedsstraf blevet 6-doblet i samme periode, og det samlede antal lovovertrædelser i forbindelse med vold er blevet 4-doblet i perioden 1981-2000 (se tabel 3.6). Denne stigning har især fundet sted i 90'erne. Voldskriminalitet begået af personer på mindst 18 år er til sammenligning "kun" steget med ca. 60 % de sidste 20 år (se tabel 3.7).

Balvigs ungdomsundersøgelse fra 1989 behandler ikke spørgsmålet om vold, hvilket gør det vanskeligere at sige noget om udviklingstenden. Det viser sig dog i 1999-undersøgelsen, at der er en meget stor sammenhæng mellem, hvilken kriminalitetsgruppe man tilhører og voldelig adfærd. Kun 16 % af "de lovlydige" har indenfor det seneste år truet og/eller slået andre mod 96 % af gengangerne. Taget i betragtning, at gruppen af lovlydige er blevet væsentlig forøget siden 1989, kunne det tyde på, at volden er blevet mindre udbredt blandt unge.

Den store stigning i den registrerede voldskriminalitet er svær at komme udenom – det virker ikke sandsynligt, at en øget tilbøjelighed hos befolkningen til at anmelde vold kan være hele forklaringen.

2. F. Balvig (2000) RisikoUngdom – Ungdomsundersøgelse 1999. København: Det Kriminalpræventive Råd.

Balvigs voldsbegreb dækker over en lang række episoder mellem unge mennesker, der aldrig kommer til politiets kendskab. Hvis vi således skulle måle omfanget af volden ved hjælp af hhv. den registrerede og den selvrapporterede voldskriminalitet, ville den sidste metode føre til ganske omfattende tal. Selv 16 % af “de lovlydige” har begået vold indenfor det seneste år ifølge ungdomsundersøgelsen! Det er selvfølgelig vanskeligt at afgøre, hvornår en handling må betegnes som vold, men Balvigs definition i ungdomsundersøgelsen er meget bred, og det fald i volden, som den peger på, kan tolkes som et udtryk for, at samværet mellem unge i dag er mindre fysisk betonet og mindre præget af slåskampe end tidligere.

Bander og vold

Udgangspunktet for behandlingen af bandeproblematikken er politiets to rapporter fra hhv. 1998 og 1999 om gadebandekriminalitet.³ I 1998-rapporten defineres en gadebande på følgende måde:

“En gruppe af børn og/eller unge, der på gadeplan udøver kriminalitet og/eller anden uroskabende og aggressiv adfærd, og som af omgivelserne og sig selv opfattes som en gruppe”.

Politiets rapporter er af fagfolk⁴ blevet kritiseret bl. a. for ikke at gøre klart, hvad der menes med “en gruppe af unge”, for ikke at diskutere, hvorvidt der skal være en form for organisering for, at man kan tale om en bande, og for ikke at problematisere hvorvidt “uroskabende adfærd” i sig selv kan kvalificere til at kalde en gruppe unge for en gadebande.

Da den danske litteratur på området er yderst sparsom vender vi blikket mod USA. Her viser det sig, at dansk politis definition ikke er så langt fra, hvad der bruges i den amerikanske forskning. Problemet er nok snarere, at politiet ikke har fulgt sin egen definition og spurgt de unge selv og folk i lokalområdet, hvorvidt de opfatter den givne adfærd som grupperelateret. Ifølge politiet har 11 ud af 54 politikredse alvorlige problemer med gadebandekriminalitet. Problemet

3. Rigspolitiet (1998 og 1999) Gadebandekriminalitet. København.

4. Se kapitel 3 for en mere udførlig omtale.

er koncentreret i de større byer med socialt boligbyggeri, og der synes at være en overrepræsentation af unge med anden etnisk baggrund end dansk.

Amerikansk forskning⁵ peger på, at visse gruppeprocesser kan føre til en voldelig adfærd hos de unge bandemedlemmer (se figur 3.1). Om problemet med gadebander er stigende, er svært at sige noget om, da der ikke tidligere er lavet undersøgelser vedrørende problemets omfang. Til gengæld ser det ud til, at ungdomskriminaliteten i disse år antager en grovere karakter. Volden blandt de 15-17 årige er steget de sidste 10-20 år og noget kunne tyde på, at en del af denne kriminalitet er grupperelateret.

Symbolske eksklusionsprocesser

Behandlingen af udviklingen i ungdomskriminaliteten giver anledning til at søge en forklaring på tre forhold, nemlig for det første faldet i den samlede ungdomskriminalitet, for det andet stigningen i volds-kriminaliteten, og for det tredje de unges tilknytning til bandeliggende grupper.

Årsagen til faldet i den samlede ungdomskriminalitet er ifølge Balvig de unges øgede fremtidsdisciplinering. Den unge er i højere grad end tidligere optaget af fremtiden og sit eget livsprojekt. Lovovertrædelser bliver i den forbindelse risikable, da en plettet straffeattest kan lukke mange døre. Desuden har de unge i dag så travlt med at prøve grænser af i andre sammenhænge, at den tidligere, almindelige småkriminalitet er blevet mindre udbredt.

En forklaring på ungdomskriminalitetens grovere karakter og stigningen i volds-kriminaliteten skal ifølge en række empiriske analyser bl.a. findes i de forstærkede eksklusionsprocesser, vi har været vidne til de senere år. Unge fra hjem, hvor kommunikationen med forældrene er dårlig, og hvor der er misbrugsproblemer, et lavt uddannelsesniveau eller arbejdsløshed, er overrepræsenterede hvad angår kriminel adfærd. Især moderens situation har betydning for den unges risiko for at

5. I. A. Spergel (1995) *The Youth Gang Problem – A Community Approach*. New York: Oxford University Press.

udvikle en kriminel adfærd. Der er desuden en overrepræsentation af unge med problemer i forhold til skolen og af unge med en udenlandsk oprindelse. Disse unge mennesker bliver i højere grad end andre unge udelukket fra de muligheder, som tiden ellers er så rig på.

En måde at opnå den status og symbolske værdi, som andre unge får i skolen, på arbejdet eller på fodboldbanen, er at gå sammen med andre unge i samme situation og sammen med dem udvikle normer, der ofte er i direkte modstrid med samfundets generelle normer. Således viser en rapport fra bydelen Vollsmose i Odense og en rapport fra Blågårds Plads i København, at nogle unge opbygger et fællesskab, hvor vennerne går forud for lovene, og kriminaliteten kan være svær at undgå. Men samtidig er disse unge godt klar over, at de faktisk ikke er så seje, som de giver sig ud for at være. De drømmer om job, kone og børn.

Samfundets reaktion

Der er to gode grunde til, at samfundet reagerer, når et ungt menneske begår lovovertrædelser. Dels må man tage hensyn til den almene retsbevidsthed og markere over for andre unge, at man finder adfærd uacceptabel, dels må samfundet forsøge at få den unge tilbage på ret køl. Problemet er, at disse to hensyn ofte er i modstrid med hinanden. Hvis man forsøger sig med hårde markeringer over for den enkelte lovovertræder for at afskrække andre unge fra at begå kriminalitet, så kan det fastholde den unge lovovertræder i en rolle som afviger og kriminel. Hvis man derimod tager mere hensyn til den unge lovovertræder, så kan det påvirke den generelle præventive effekt i en negativ retning. Dette dilemma går igen inden for en række forskellige felter, nemlig i befolkningen, i det politiske felt, i det retslige felt, og i det administrative felt.

Befolkningens holdninger til ungdomskriminalitet kan dannes på baggrund af såvel erfaringer som generelle værdier. Det er muligt at belyse befolkningens erfaringer med og holdninger til kriminalitet gennem tre indikatorer, nemlig om de har været udsat for kriminalitet, om de har anmeldt kriminalitet, og om de frygter kriminalitet. Det viser sig, at der fra 1972 til 1995 har været en meget svag stigning i den andel af befolkningen, der har været udsat for kriminalitet (se tabel 4.1). Samtidig er antallet af anmeldelser for overtrædelser af

straffeloven steget med 24 % fra 1980 til 1995 (se tabel 4.2). Og endelig er den andel af befolkningen, der udtrykker frygt for at blive udsat for kriminalitet, blevet mindre. Andelen af befolkningen der "ofte" eller "af og til" frygter kriminalitet er faldet fra hhv. 16 % og 23 % i 1976 til hhv. 11 % og 17 % i 1995 (se tabel 4.3). Det ser altså ikke ud til, at en stigning i kriminaliteten fører til en øget frygt i befolkningen. Netop spørgsmålet om befolkningens holdninger til kriminalitet er et af de områder, der kunne trænge til yderligere forskningsmæssig belysning. Hvad påvirker sådanne holdninger? Er det de personlige erfaringer eller nogle almene værdier?

Den kriminelle lavalder i Danmark har siden 1930 været på 15 år. Børn under denne alder er straffrie. For unge over den kriminelle lavalder, men under myndighedsalderen på 18 år, gør der sig specielle forhold gældende. I det politisk administrative system er der tradition for at lægge stor vægt på hensynet til lovovertræderen, når denne er 15-17 år. Der skal altid være en repræsentant fra de sociale myndigheder til stede under politiets afhøringer, og anklagemyndigheden kan vælge at frafalde tiltalen pga. den anklagedes unge alder. Et sådant tiltalefrafald betyder, at den anklagede kendes skyldig, og retten kan derefter sammen med de sociale myndigheder aftale bestemte vilkår for tiltalefrafaldet efter lov om social service. Bliver der tale om en egentlig domsafsigelse kan en eventuel bøde gøres mindre og en eventuel frihedsstraf gøres betinget pga. tiltaltes lave alder. Hvis sagen ender med frihedsstraf skal afsoningen så vidt muligt foregå på en behandlingsinstitution.

Der er ingen tvivl om, at der i dansk lovgivning eksisterer regler, der gør det muligt at vægte hensynet til den unge lovovertræder. Den konkrete afgørelse er åben for skøn og vurderinger fra den enkelte dommer, politimester eller forvaltningschef. Udviklingen de sidste 10 år går mod et ønske om opstramning, hvad angår voldskriminaliteten. Såvel i 1994 som i 1997 vedtog Folketinget såkaldte voldspakker med forhøjede straffe for vold, men også med vægt på den forebyggende indsats i forhold til de unge. Som en ny form for reaktion over for unge lovovertrædere indførtes der i 1998 ungdomskontrakter som en del af lovgivningen omkring tiltalefrafaldet. Den grundlæggende ide er her, at den unge lovovertræder skal mærke en hurtig reaktion og indgå aftale om uddannelse eller arbejde for at undgå egentlige sanktioner.

Også retten har sit dilemma, når der skal træffes konkrete afgørelser ud fra de vedtagne love. I hvilket omfang skal dommeren lade sig styre af de konkrete love, og i hvilket omfang skal vedkommende lade egne normer og værdier spille ind? Dette dilemma mellem at følge den ydre lovtekst og at følge de indre værdier har givet anledning til dels den retspositivistiske tænkning hos bl.a. Alf Ross og Viggo Benzon, dels den mere fortolkende tilgang, som findes hos bl.a. Knud Illum og Vinding Kruse. Spørgsmålet er, hvordan dette dilemma forvaltes i praksis. Dette er et tema, som med fordel kunne gøres til genstand for yderligere forskning. Hvad enten den konkrete beslutning træffes på baggrund af den ene eller den anden opfattelse, så er det afgørende spørgsmål, hvilke konsekvenser det får for den unge lovovertræder.

Undersøgelser⁶ tyder på, at straf har en generalpræventiv effekt, men denne afhænger tilsyneladende ikke af straffens længde. For den enkelte unge har lange frihedsstraffe og kortere frihedsstraffe for mindre alvorlige forbrydelser for at opnå en form for chokeffekt ikke nogen præventiv effekt, men er snarere med til at forkorte recidivtiden. Derimod kan behandling og færdighedstræning medvirke til at mindske risikoen for tilbagefald til kriminalitet. Endelig viser amerikanske undersøgelser, at tidlig forebyggelse i resourcesvage miljøer har en positiv effekt mht. at reducere kriminaliteten i ungdomsårene.

Det afgørende spørgsmål i forbindelse med den kriminalpræventive indsats er, om man skal satse på en generel præventiv indsats eller en individuel indsats overfor den enkelte unge. Problemet med den sidste form for indsats er, at man risikerer at forværre situationen gennem en stemplingseffekt. I Danmark er et vigtigt element i det forebyggende arbejde det såkaldte SSP-samarbejde mellem skole- og fritidsforvaltningen, socialforvaltningen og politiet, hvor der arbejdes med tre former for indsats. For det første den generelle indsats, som retter sig mod alle. For det andet den specifikke indsats, der retter sig mod bestemte unge, hvis adfærd er ved at udvikle sig i en uheldig retning. Og for det tredje den indsats, der retter sig mod den enkelte lovovertræder. Danske effektundersøgelser af det kriminalpræven-

6. For en mere præcis gennemgang, se kapitel 4.

tive arbejde koncentrerer sig mest om de professionelles indsats og mindre om de unge. Der mangler således effektevalueringer af, hvad der virker bedst over for de unge.

I amerikansk sammenhæng er der forsket meget i den kriminalpræventive indsats bl.a. i forhold til bandekriminalitet. En konfrontationsstrategi og opsøgende gadearbejde ser ifølge undersøgelserne⁷ ud til at have en negativ effekt på kriminaliteten. En af de former for indsats, der ser ud til at virke, er programmer til fremme af de unges muligheder mht. uddannelse og arbejde. Selvom forholdene i USA adskiller sig væsentligt fra dem i Danmark, så giver den amerikanske forskning et indblik i de mekanismer, der er medvirkende til at få unge væk fra kriminaliteten. Sammenfattende kan man sige, at det gælder om at tilføre de unge symbolsk værdi, så de ikke har nogen grund til at vælge alternative veje til opnåelsen af denne.

Perspektiver for forskning og praktiske tiltag

Den kriminelle adfærd kan fremmes eller hæmmes gennem den tildelelse af symbolsk værdi, som et ungt menneske oplever at blive tillagt. Den samfundsmæssige reaktion må imidlertid forholde sig ikke bare til den unge lovovertræder, men også til befolkningens retsbevidsthed, og der må foretages en afvejning på de forskellige samfundsmæssige niveauer.

Den samlede ungdomskriminalitet er blevet mindre de seneste 20 år, men samtidig antager de tilbageværende lovovertrædelser en grovere karakter. Forklaringen på den kriminelle adfærd hos en lille gruppe unge skal bl.a. søges i de eksklusionsprocesser, der foregår på baggrund af familieforhold, skoleforhold og nationalitet. En større indsigt i disse processer ville være et oplagt mål for forskningen. For det praktiske arbejde betyder denne indsigt, at den præventive indsats med fordel kan koncentrerer om en tidlig indsats i familien. Desuden tyder forskningsresultaterne på, at man bør søge at hjælpe de børn og unge, der ikke fungerer i skolen, så de ikke vender systemet ryggen. Endelig tyder de på, at man bør sørge for, at en baggrund i

7. For en nærmere gennemgang, se kapitel 4.

en anden etnisk baggrund end den europæiske ikke fører til en følelse af at være anderledes og mindreværdig. Først og fremmest er der god grund til at undgå diskrimination i uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet. Gennem brug af flervejsanalyser ville forskningen kunne klarlægge, hvorvidt overrepræsentationen af unge med udenlandsk oprindelse i kriminalstatistikken i virkeligheden skyldes sociale forhold.

Den stigende voldskriminalitet blandt unge tyder på en mere polariseret ungdomsgruppe, hvor en lille del af de unge ikke kan udnytte de mange muligheder, som den store del kan. For disse unge bliver det naturligt at finde sammen med andre i samme situation, således at de sammen kan udvikle nye, fælles normer og gensidigt tildele hinanden symbolsk værdi. Forskningen tyder på, at indsatsen over for den grove kriminalitet med fordel kan tage udgangspunkt i de lokalområder, der som konsekvens heraf er særligt belastede. Og forskningen kunne se på, hvilke processer, som får unge til at finde sammen i grupper.

Dialog er den nødvendige reaktion på de paradokser og dilemmaer, som præger feltet omkring ungdomskriminaliteten. Der er ikke nogle nemme løsninger. Men på hvilke præmisser foregår denne dialog? Og hvordan er samspillet mellem interessenterne på de forskellige samfundsmæssige niveauer? Sådanne mere overordnede spørgsmål kunne indgå i den forskningsmæssige indsats for at forstå de unges lovovertrædelser og den samfundsmæssige reaktion på disse.

INDLEDNING: SYMBOLER OG REAKTIONER

Der eksisterer en del dansk litteratur om ungdomskriminalitet, men det er kun en forholdsvis begrænset del, der kan karakteriseres som egentlige forskningsrapporter. Meget af litteraturen har karakter af debatindlæg eller politikorienterede officielle rapporter. Den gennemgang af eksisterende dansk litteratur inden for det ungdomskriminelle felt, som vi her har foretaget, bygger primært på forskningslitteraturen, men den inddrager også officielle rapporter i det omfang, de har relevans for forståelsen af indsatsen over for ungdomskriminalitet. Et enkelt rapport med karakter af særlig vellykket journalistisk dramalitteratur inddrages. Endelig inddrages i et begrænset omfang udenlandske erfaringsopsamlinger.

Ideen med at lave dette litteraturstudium har været at finde ud af, om der for tiden sker nogle ændringer i ungdomskriminalitetens omfang og karakter. Meget tyder på, at ungdomskriminaliteten som generelt fænomen er faldende, men at den kriminalitet, der er tilbage, er blevet grovere. Vi ser flere tilfælde af grov vold, og der tales meget om organiseret bandekriminalitet. Spørgsmålet er altså, om vi kan registrere en sådan udvikling, og om vi i givet fald kan forklare den. Sker der for tiden nogle forandringer i vores samfund, som kan være med til at sætte en ny type af kriminalitet på dagsordenen og gøre en ny type af indsats mod kriminaliteten nødvendig?

Der findes mange typer af forklaringer på ungdomskriminalitet. En af kriminologiens klassikere Travis Hirschi¹ skelner mellem tre typer af forklaringer. For det første er der motivationsteorierne, der har som udgangspunkt, at hvis mennesker har tilstrækkeligt mange muligheder, vil de ikke begå kriminelle handlinger. Hvis samfundet er utilstrækkeligt og mennesker ikke har de fornødne muligheder, vil kriminaliteten blive en vej til at opnå de goder, som alle stræber efter, og som derfor fremstår som legitime, men som den enkelte ikke kan opnå ad legale veje. En repræsentant for denne tilgang er Robert Merton.²

For det andet er der kontrolteorierne, der har den modsatte præmis, nemlig at mennesker vil begå ulovlige handlinger, hvis de ikke holdes under kontrol. Her er det altså mennesket, der er utilstrækkeligt. Ud fra denne forståelse opstår kriminaliteten, fordi båndene til den konventionelle orden bliver brudt, således at menneskets mangel på moral bliver omsat i lovovertrædelser. David Matza³ er repræsentant for denne tilgang.

Endelig er der for det tredje den kulturteoretiske tilgang, hvor den kriminelle adfærd er tillært på samme måde som anden form for adfærd. Den kriminelle adfærd bygger således på et sæt af normer, der er udviklet i opposition til de normer, der generelt hersker i samfundet. Edwin Sutherland⁴ bygger på denne opfattelse.

Man kan sige, at de to første tilgange strides om, hvorvidt det er mennesket eller samfundet, der er noget i vejen med, mens den sidste tilgang har som præmis, at mennesket kan påvirkes i positiv eller negativ retning. Inden for en sociologisk tænkning virker den sidste tilgang mest overbevisende. Émile Durkheim⁵ ville sige, at barnet har nogle dispositioner, som den gode opdrager kan gribe fat i og på

-
1. T. Hirschi (1969) *Causes of Delinquency*. Berkeley: University of California Press.
Se Endvidere L. Zeuner (1990) *Normer i skred. Ungdomskriminalitetens sociale og kulturelle aspekter*. København: Socialforskningsinstituttet, s. 21-31.
 2. R. K. Merton (1957) *Social Theory and Social Structure*. New York: The Free Press.
 3. D. Matza (1964) *Delinquency and Drift*. New York: John Wiley.
 4. E. H. Sutherland (1939) *Principles of Criminology*. Chicago: Lippincott.
 5. É. Durkheim (1925/68) *Moral Education. A study in the theory and application of the sociology of education*. New York: The Free Press.

denne måde sikre en moralsk opdragelse. Pierre Bourdieu⁶ ville sige, at mennesker har forskellige dispositioner alt efter deres sociale baggrund, og at man kan styrke dette udgangspunkt gennem uddannelse, men aldrig rigtig overvinde barnets dispositioner. Erving Goffman⁷ ville hævde, at vi alle får lært at være såvel afvigere som normale. Nogle gange går det os rigtig godt, og vi bliver opfattet som normale. Andre gange løber vi ind i problemer og bliver stemplede som afvigere. Under alle omstændigheder er der tale om, at mennesker har nogle dispositioner, som omgivelserne kan være med til at forme. Der er altså et samspil mellem menneske og omgivelser.

Hvis vi skal forstå ungdomskriminaliteten, må vi således anvende en dialektisk tænkning og undersøge samspillet mellem på den ene side den samfundsmæssige udvikling og på den anden side de unge. Vi må prøve at forstå de processer, som former mennesker på en sådan måde, at deres normer bliver i overensstemmelse med gældende normer, og de processer, som former mennesker på en sådan måde, at deres normer bliver i opposition til gældende normer.

Sådanne processer kan finde sted på såvel et mikro- som et makro-niveau. Den afgørende forskel på disse to niveauer er spørgsmålet om ansigt til ansigt-relationer. De ansigt til ansigt-relationer, som vi finder i de nære relationer, findes ikke i de større samfundsmæssige relationer. I ansigt til ansigt-relationerne kan mennesker tildele hinanden positive og negative værdier,⁸ mens de i de mere overordnede samfundsmæssige relationer kan kategorisere og klassificere hinanden i mere eller mindre værdifulde kategorier.⁹ Mennesker kan således tildele hinanden symbolsk værdi, men dette sker ikke uden sværds slag. Mennesker accepterer ikke bare den værdi, de bliver tildelt.

6. P. Bourdieu (1980/95) *The Logic of Practice*. Cambridge: Polity Press; P. Bourdieu & C. Passeron (1964/79). *The Inheritors. French Students and their Relation to Culture*. Chicago: The University of Chicago Press.

7. E. Goffman (1975) *Stigma*. København: Gyldendal.

8. Op. cit.

9. P. Bourdieu (1979/84) *Distinction. A Social Critique of the Judgement of Taste*. London: Routledge and Kegan Paul.

Kampen om de symbolske værdier

Tildelingen af symbolske værdier sker indforstået og stiltiende.¹⁰ Når mennesker står over for hinanden i ansigt til ansigt-relationer vil de gennem blikke, kropssignaler eller det talte ord tildele hinanden en bestemt værdi. Den syge bliver behandlet på en anden måde end den raske. Den handicappede bliver set på med et andet blik end den ikke-handicappede. Det enkelte menneske er ikke herre over denne proces. Man bliver af de andre tildelt rollen som normal eller afviger.

Den samme type af processer finder sted, når mennesker klassificerer hinanden. Vi klassificerer hinanden i faglige grupper, i uddannelseskategorier, i indtægtskategorier, i fritidslivskategorier etc. Vi har en stiltiende accept af, at det er bedre at være medlem frem for ikke at være medlem af en profession, at være højt frem for lavt uddannet, at have høj frem for lav indtægt, at tage del i finkulturelle frem for hverdagskulturelle aktiviteter etc. Nogen må have defineret denne rangordning og gjort den legitim. Ved konstant at skelne mellem os og dem, har de mennesker, som tilhører den ene type af kategorier lagt distance til dem, der tilhører den anden type af kategorier. De har tilkæmpet sig retten til at definere, hvad der er værdifuldt, og hvad der ikke er værdifuldt og derigennem lagt grunden til inklusions- og eksklusionsprocesser. Man inkluderer ved at tale om os og ekskluderer ved at tale om dem.

Mennesker må altså som enkeltpersoner eller kategorier af mennesker opleve, at de bliver tildelt en symbolsk værdi, som kan være høj eller lav. Spørgsmålet er nu, om vi for tiden i særlig grad oplever denne værdifastsættelse af mennesker.

På det individuelle niveau må vi nok se i øjnene, at vi har opbygget et uddannelsessystem, som i særlig grad værdifastsætter det enkelte menneske. Den enkelte uddannelsessøgende bliver vurderet på grundlag af sin adfærd, dannelse, formuleringsevne, faglige kvalifikationer etc. Denne værdifastsættelse kan det enkelte menneske

10. Det efterfølgende bygger primært på en kombination af den tænkning, der bliver fremført af E. Goffman (1975) op. cit. og P. Bourdieu (1979/84) op. cit.

omsætte til en økonomisk værdi i form af gode jobmuligheder på arbejdsmarkedet såvel lokalt som internationalt.

Dermed bliver den individuelle værdifastsættelse omsat til en kategoriel værdifastsættelse. Der bliver skelnet mellem os med gode og dem med dårlige eksaminer, os med gode og dem med dårlige jobs, os fra pæne og dem fra dårlige boligkvarterer, os med dansk og dem med anden etnisk baggrund. Man kan måske sige det på den måde, at når der i særlig grad bliver satset på en tildeling af symbolsk værdi på det individuelle plan, så vil der blive en tilsvarende tildeling af symbolsk værdi på det kategorielle plan. Nogle kategorier af mennesker bliver mere værd end andre.

Hvis det er rigtigt, at nogle mennesker og nogle kategorier af mennesker bliver tildelt en højere symbolværdi end andre, må man uvægerligt spørge, hvorledes disse andre reagerer på denne situation. Hvis det man siger, bliver opfattet som værdiløst, måden man klæder sig på som upassende, kvarteret man bor i som dårligt, hvad gør man så? Og hvis man tilhører en kategori af mennesker, som ingen gider høre på, ingen ønsker at se på, ingen vil være sammen med, hvad gør man? Symbolsk værdi er noget af det sværeste at ændre på. Man kan naturligvis protestere eller tage kampen op sammen med ligestillede, men resultatet bliver som regel, at man understreger den allerede tildelte symbolske værdi. Gennem protesten understeges distancen til mennesker, der er tildelt høj symbolsk værdi. Man viser selv, at man tilhører den gruppe af mennesker, som er tildelt lav symbolsk værdi.

Og hvad betyder så alt dette for vores tænkning om ungdomskriminaliteten i dagens Danmark? Kan vi forstå dens udvikling og karakter i lyset af dette perspektiv om tildeling af symbolsk værdi.

Symbolsk værdi og kriminalitet

Der er naturligvis ikke nogen automatisk sammenhæng mellem tildeling af lav symbolsk værdi hos et ungt menneske og kriminel adfærd. Det unge menneske, som føler sig set ned på af lærere og kammerater, som får dårlige karakterer, som er utilfreds med sig selv etc. kan reagere på mange forskellige måder. Nogle vil bide det i sig og stadig forsøge at leve op til de krav, der bliver stillet i hverdagen. Andre vil blive selvdestruktive og måske få mindre psykiske lidelser.

Atter andre vil blive destruktive og rette aggressionerne udad.¹¹ Her kan kriminaliteten blive en mulig udvej.

Samtidig vil der være unge mennesker, som foretager lovovertrædelser, selv om de er både vellidte og velfungerende. De har måske ikke nogen umiddelbar grund til at bevæge sig over i en destruktiv adfærd, men det giver lidt spænding i hverdagen.

Det kan derfor være en god ide at skelne mellem tilfældig og systematisk kriminalitet.¹² Den tilfældige kriminalitet skal der egentlig ikke søges nogen forklaring på af social art. Den sker i nuet og i oplevelsen af spænding. Det er den systematiske kriminalitet, der kræver en forklaring, og det er her den tildelte symbolværdi kommer ind i billedet. Unge mennesker kan, hvis de føler sig placeret i gruppen med lav symbolværdi, søge alternative veje i kampen om symbolværdierne.¹³ Sådanne alternative veje kan være de kriminelle miljøer. Her kan man tildele hinanden høj symbolværdi efter egne, interne kriterier. Det kan fx være, at det giver intern prestige at begå en lovovertrædelse, at bidrage til fællesskabet med tyvekoster, stjålne penge e.l. På denne måde kan det kriminelle miljø fungere som en alternativ instans, når mennesker tildeles symbolsk værdi og dermed udvikler normer og adfærd.

Spørgsmålet er nu, om vi kan se en sammenhæng mellem denne forståelse af ungdomskriminaliteten og den samfundsmæssige udvikling, som vi er vidner til. Når vi ser, at den generelle ungdomskriminalitet falder, mens den grovere kriminalitet stiger, så kan det tyde på, at der er gode muligheder for flere og flere unge, men at afstanden mellem dem, der klarer sig godt og dem, der ikke klarer sig godt,

11. Denne skelnen mellem destruktion og selvdestruktion er diskuteret i L. Zeuner (1994) *Den moderne tidsalder og de unge*. København: Socialministeriet, Sikon.

12. Denne skelnen mellem tilfældig og systematisk kriminalitet er fremført og diskuteret i E. H. Sutherland (1939) op. cit.

13. Denne forståelse af de kriminelle miljøer bygger i høj grad på analysen af unges lovovertrædelser i L. Zeuner (1990) *Normer i skred. Ungdomskriminalitetens sociale og kulturelle aspekter*. København: Socialforskningsinstituttet. I denne rapport påvises gennem interview med de unge lovovertrædere, at den kriminelle adfærd fungerer som en alternativ vej til prestige.

vokser.¹⁴ Situationen er faktisk den, at flere og flere unge tager uddannelse og dermed oplever anerkendelse. Flere og flere unge rejser ud i verden og uddanner sig for at vende tilbage eller for at arbejde derude. Der er utrolig mange muligheder for de unge, og de er generelt set indstillet på at bruge disse muligheder. Men for dem, der ikke formår at drage nytte af alle disse mange muligheder, opleves afstanden mellem dem selv og alle dem, der bare kan det hele som stor – og reaktionerne bliver derefter. Hvis alle de andre kan uddanne sig, rejse, få spændende og vellønnede job, finde den rigtige kæreste, så kan det blive svært at se i øjnene, at det kan man ikke selv. Dette kan måske være forklaringen på, at de destruktive handlinger bliver voldsommere.¹⁵

Samfundets reaktioner

Hvordan skal samfundet nu reagere på denne situation? Spørgsmålet er, om man kan tage udgangspunkt i den forståelse af unge lovovertræderes situation, som her er fremlagt og på dette grundlag forsøge at reducere den form for ungdomskriminalitet, som vi i dag står over for. Hvis de unge lovovertrædere har oplevet et underskud i symbolsk anerkendelse, kunne man måske satse på at tilføre dem mere symbolsk værdi. Dette kunne ske i form af hverdagens anerkendelse og i form af mere kontant anerkendelse som accept i uddannelsessystemet og en plads på arbejdsmarkedet. Man kan måske sige det på den måde, at de unge lovovertrædere skal kunne se en fordel i at skifte anerkendelse i det kriminelle miljø ud med anerkendelse i samfundets almindelige institutionelle sammenhænge.

-
14. For en uddybning af denne problemstilling se L. Zeuner (1994) Den moderne tidsalder og de unge. København: Socialministeriet, Sikon; L. Zeuner & P. Linde (1997) Livsstrategier og uddannelsesvalg. En kultursociologisk undersøgelse blandt elever i matematisk gymnasium og htx. København: Socialforskningsinstituttet; L. Zeuner (2000) Unge mellem egne mål og fællesskab. Værdier og valg blandt elever i de studieforberedende ungdoms-uddannelser. København: Socialforskningsinstituttet.
15. I konklusionen til sin seneste ungdomsundersøgelse er Flemming Balvig inde på en lignende tankegang. Han taler om, at der parallelt med det almene fald i ungdomskriminaliteten er sket en marginalisering af de kriminelle. Ifølge ham er unge mennesker i dag optaget af deres livsprojekt, og i dette fremtidsorienterede projekt vil det være for risikabelt at begå kriminalitet. De unge, som har problemer med skolen, stiger af og kompenserer ved at gå ud om aftenen og ved at udvikle en voldelig omgangsform. De udvikler en taberstil. Se F. Balvig (2000) RisikoUngdom. Ungdomsundersøgelse 1999. København: Det Kriminalpræventive Råd.

Men hvis løsningen er så enkel, hvorfor følger man den så ikke? Hvorfor er der en konstant satsen på indsats over for vold og øget kontrol som Balvig siger. Han går så vidt som til at tale om kontrolsamfundet.¹⁶ Hvorfor satser man på at straffe de unge lovovertrædere, når dette faktisk kun vil underbygge deres egen oplevelse af at blive tildelt en negativ symbolsk værdi? Problemet er, at samfundet også må tage hensyn til retsbevidstheden og den almene markering af, at det ikke vil acceptere voldsomme overskridelser af grænserne mellem normalitet og afvigelse. Dette bringer samfundet i et dilemma. Skal det satse på at få den unge lovovertræder tilbage på normalitetens vej og derfor undgå de sanktioner, som kun vil gøre det sværere for den unge at forlade kriminaliteten, eller skal det satse på en klar markering, som gør det synligt for andre unge, at det ikke vil acceptere sådanne lovovertrædelser.

Dette almene dilemma sætter sig igennem på forskellige niveauer i samfundet. Befolkningen som helhed må forholde sig til det. Derfra stiller det sig som dagsorden for politikere og administratorer, for rettens dommere og advokater og for de mennesker, som skal udføre det kriminalpræventive arbejde.

Man må antage, at befolkningens egne oplevelse med kriminalitet vil påvirke deres stillingtagen til dette almene dilemma. Efterhånden som ungdomskriminaliteten falder, vil befolkningen som helhed blive tryk og forholdsvis ubekymret omkring kriminalitet. Alligevel oplever vi dagspresse og politikere tale mere og mere om indsatsen mod vold. Er der en symbolsk gevinst ved at sætte kampen mod volden på dagsordenen? Viser det handledygtighed og respekt for retsbevidstheden? Og hvad betyder denne fokus på volden for de dommere, politimestre, forvaltningschefer, sagsbehandlere o.l., der skal være med til at træffe beslutninger om, hvad der skal ske med den konkrete, unge lovovertræder?

Tilbage står spørgsmålet om, hvad der rent faktisk virker hæmmende på den kriminelle karriere, såvel for den enkelte som for grupper eller bander af kriminelle. Hjælper det at tilføre symbolsk værdi, eller hjælper det at sætte hårdt ind over for volden?

16. Op. cit.

I det følgende vil vi prøve at konkretisere og underbygge den opfattelse, som her er fremlagt. Grundlaget for denne konkretisering vil være eksisterende undersøgelser og tilgængelig statistik i publiceret form. Der er altså ikke indsamlet originale data. Til gengæld vil vi gerne have lov til at pege på nye forskningsfelter som konsekvens af den gennemførte udredning.

UNGE LOVOVERTRÆDERE: MELLEM STIGMA OG STOLTHED

Den generelle samfundsudvikling har omkring årtusindskiftet været præget af to udviklingstendenser. På den ene side er der sket en generel økonomisk fremgang med deraf følgende lavere arbejdsløshed. På den anden side har vi set en tendens til fastlåsnings af nogle grupper i en marginal position med deraf følgende sociale problemer.

For de unge har der endvidere været tale om, at der er blevet færre og færre af dem. Det har betydet, at de har fået alle muligheder med hensyn til uddannelse, job og personlighedsudviklende erfaringer i ind- og udland. Faktisk har den nuværende generation af unge fået muligheder som set i et generationsperspektiv er helt usædvanlige – og de forstår at udnytte dem. Eller måske mere præcist – flertallet af dem gør. Men der er også nogle unge, som ikke kan udnytte disse muligheder. De forstår måske ikke spillereglerne, oplever kravene som voldsomme, føler sig nedvurderet, føler sig udelukket, føler sig fremmede etc. Afstanden mellem de to grupper bliver større og større.

På denne baggrund er der god grund til at tro at ungdomskriminaliteten må ændre karakter. Når flere og flere unge oplever gode muligheder, ja faktisk oplever sig selv som en efterspurgt og attraktiv gruppe, så er der færre og færre unge, som føler sig mindreværdige. De fleste bliver tildelt en positiv værdi, som de selv underbygger gennem kvalificering og positive oplevelser. Færre og færre unge har grund til at lægge afstand til samfundets normer. De har ingen grund til at opbygge alternative normer – til fx at blive kriminelle. For den mindre gruppe, som ikke kan opnå den samfundsmæssige accept, kan der derimod være

god grund til at lægge afstand til de generelle normer og udvikle sine egne. Når alle andre unge klarer sig utrolig godt, kan de føle deres personlige nederlag som så meget desto større. Her kan den alternative normudvikling være nødvendig for at finde alternative veje til at blive vurderet positivt. Jo større afstand mellem de succesfulde og de marginaliserede, jo større afstand mellem deres respektive normer og adfærd. Set i dette lys er der god grund til at forvente, at den ungdomskriminalitet, som vi bliver vidner til, antager en grovere karakter.

I det følgende vil vi prøve at forfølge disse teser gennem inddragelse af eksisterende empiriske undersøgelser om unge lovovertrædere. Der findes i en dansk sammenhæng to væsentlige bidrag til belysning af udviklingen i ungdomskriminaliteten, nemlig de kriminalstatistiske opgørelser, som i sidste ende bygger på politiets oplysninger, og de selvrapporterede opgørelser, som bygger på de unges egne oplysninger. Disse to typer af oplysninger stemmer ikke altid overens med hinanden og giver derfor rum for diskussioner af, hvorledes vi skal forstå den faktiske udvikling.

Når vi kommer til de mere forklarende diskussioner har vi en række mere konkrete undersøgelser af såvel kvalitativ som kvantitativ art. Gennem sådanne undersøgelser vil vi få mulighed for at undersøge rimeligheden i at opfatte ungdomskriminaliteten i et kulturteoretisk perspektiv.

I afgrænsningen af ungdomskriminaliteten vil vi benytte den lovbestemte afgrænsning, ifølge hvilken ungdomskriminalitet forstås som den kriminalitet, der bliver begået af personer på 15, 16 eller 17 år. Der er altså tale om unge, som er over den lovbestemte kriminelle lavalder på 15 år, men samtidig under myndighedsalderen på 18 år. Hovedvægten vil blive lagt på kriminalitet begået af denne aldersgruppe, men kriminalitet begået af børn under 15 år vil dog også blive inddraget, fordi disse børn har en stor risiko for at fortsætte deres kriminalitet efter 15-års alderen. Desuden kan børnene tænkes at indgå i kriminelle miljøer, hvor ældre deltagere udnytter de yngres straffrihed. Voksne over 18 år vil også i en vis grad indgå i undersøgelsen, så en del af det videre forløb kan kortlægges.

I det følgende vil vi se nærmere på tre forhold: For det første vil vi søge at klarlægge udviklingen i ungdomskriminalitetens omfang –

er den faldende eller stigende? For det andet vil vi søge at klarlægge udviklingen i ungdomskriminalitetens karakter – er den blevet mere grov og af bandelignende karakter? Og for det tredje vil vi søge at finde nogle årsager til de skitserede udviklingstendenser – eksisterer der nogle symbolske eksklusions- og inklusionsprocesser, som kan forklare udviklingen i ungdomskriminaliteten?

Ungdomskriminalitetens omfang

Hvis vi måler ungdomskriminaliteten ved hjælp af den selvrapportering, der kan foregå gennem brug af spørgeskema,¹ så støder vi på det grundlæggende problem, at det bliver svært at adskille de unges kriminelle adfærd og den grænseafprøvende, men ikke kriminelle adfærd. Desuden kan der være usikkerhed med hensyn til spørgeskemaundersøgelsernes sammenlignelighed over tid pga. forskelligt undersøgelsesdesign, og man får måske ikke de mest kriminelle til at udfylde et spørgeskema.

Hvis vi omvendt opgør ungdomskriminalitetens omfang ved hjælp af de officielle registeroplysninger, kan det være svært at skelne mellem en ændring i kriminalitetshyppigheden og en ændring af domstolens praksis eller en ændring i folks tilbøjelighed til at anmelde forbrydelser. Desuden dækker statistikken selvsagt kun den kriminalitet, der kommer til politiets kendskab. Man taler i den forbindelse om det såkaldte “mørketal”, der er et udtryk for den skjulte kriminalitets størrelse.

I det følgende vil udviklingen i ungdomskriminalitetens omfang blive undersøgt ved at sammenholde resultaterne fra Flemming Balvigs spørgeskemabaserede ungdomsundersøgelser og de kriminalstatistiske opgørelser fra Danmarks statistik.² Man skal være opmærksom på, at det i Balvigs ungdomsundersøgelser er 14-15 åriges kriminalitet, der undersøges, hvorimod de statistiske opgørelser gælder de 15-17 årige. Det gør selvfølgelig sammenligningsgrundlaget lidt dår-

1. F. Balvig (2000) RisikoUngdom. Ungdomsundersøgelse 1999. København: Det Kriminalpræventive Råd.

2. Danmarks Statistik udgiver hvert år publikationen Kriminalitet. Her er anvendt publikationerne fra 1981-2001.

ligere, men da det udelukkende er for at sammenligne udviklingstendenser og ikke eksakte tal, så er det stadig et relevant sammenligningsgrundlag.

Ser vi på Danmarks Statistiks opgørelser, viser den generelle tendens gennem de sidste 20 år sig at være et fald i ungdomskriminaliteten. Dette gælder, når man medregner samtlige afgørelser i form af frihedsstraf, bøde og tiltalefrafald for lovovertrædelser ned til en vis bagatelgrænse.³ Når der er korrigeret for antallet af 15-17-årige de pågældende år, finder man frem til et fald i antallet af lovovertrædelser på 35 % fra 1981 til 2000. Tallet er især faldet fra 1981 til 1990 og har siden ligget nogenlunde stabilt (se tabel 3.1). I samme periode er antallet af lovovertrædelser begået af personer på 18 år og ældre steget med 75 % (se tabel 3.2 og figur 3.1). Der er altså tale om en tendens, der er forbeholdt de unge, og som hovedsagelig skyldes et fald i færdselslovsovertrædelserne på ca. 70 % fra 1981 til 2000. Derimod er der ikke sket et fald i de såkaldte "ejendomsforbrydelser", der dækker over indbrud, butikstyveri m.m. Her er der sket en stigning på 16 % siden 1981, når man korrigerer for det mindre antal 15-17 årige (se tabel 3.3).

Den første af Balvigs ungdomsundersøgelser blev foretaget i 1979 blandt eleverne i 8.klasse i Gladsaxe kommune og blev fulgt op i 1989 og 1999, hvor Allerød samt en række nordjyske landdistrikter blev inddraget. Undersøgelsen fra 1979 er af flere grunde ikke helt sammenlignelig med de sidste to undersøgelser.

De unge deles op i fire kategorier på baggrund af deres spørgeskema-besvarelse vedrørende kriminelle aktiviteter. Der er "de lovlydige", som højst en enkelt gang har stjålet penge, spiritus eller cigaretter fra forældrene. Så er der "flertallet", der har begået mindre alvorlige tyverier. "De erfarne" har 1-2 gange begået indbrudstyveri, biltyveri og/eller røveri. Endelig er der "gengangerne", som 3 eller flere gange har begået indbrudstyveri, biltyveri og/eller røveri.⁴

3. I kriminalitetsstatistikken fra år 2000 medregnes f.eks. kun bøder på minimum 1000 kr. (dette tal var selvfølgelig et andet i 1981).

4. F. Balvig (2000) RisikoUngdom. Ungdomsundersøgelse 1999. København: Det Kriminalpræventive Råd.

Tabel 3.1

Afgørelser fordelt efter afgørelsestype og årstal. Andel af 1000 15-17-årige. Indekstal.

	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990
Frihedsstraf	586	545	577	642	572	569	596	663	699	715
Af 1000 unge	2,363	2,145	2,286	2,652	2,529	2,623	2,731	2,981	3,133	3,255
1981 = 100	100	91	97	112	107	111	116	126	133	138
Bødestraf	13442	11908	11501	10010	8307	7958	7512	7611	7892	7638
Af 1000 unge	54,19	46,86	45,57	41,34	36,73	36,69	34,42	34,22	35,38	34,77
1981 = 100	100	86	84	76	68	68	64	63	65	64
Tiltalefrafald	1762	1684	1458	1578	1445	1278	1255	1141	1048	1062
Af 1000 unge	7,104	6,628	5,776	6,517	6,389	5,892	5,751	5,130	4,698	4,835
1981 = 100	100	93	81	92	90	83	81	72	66	68
I alt	15790	14137	13536	12230	10324	9805	9363	9415	9639	9415
Af 1000 unge	63,66	55,64	53,63	50,51	45,65	45,21	42,90	42,33	43,21	42,86
1981 = 100	100	87	84	79	72	71	67	66	68	67

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Frihedsstraf	696	693	718	791	874	770	754	750	826	1098
Af 1000 unge	3,206	3,277	3,538	4,085	4,646	4,166	4,264	4,387	4,996	6,664
1981 = 100	136	139	150	173	197	176	180	186	211	282
Bødestraf	7291	7783	7267	6999	6801	6168	5391	5404	4731	5230
Af 1000 unge	33,59	36,80	35,81	36,14	36,15	33,37	30,48	31,61	28,61	31,74
1981 = 100	62	68	66	67	67	62	56	58	53	59
Tiltalefrafald	874	794	750	711	787	686	652	613	491	501
Af 1000 unge	4,026	3,755	3,695	3,672	4,184	3,711	3,687	3,585	2,970	3,041
1981 = 100	57	53	52	52	59	52	52	50	42	43
I alt	8861	9270	8735	8501	8462	7624	6797	6767	6048	6829
Af 1000 unge	40,82	43,83	43,04	43,90	44,98	41,25	38,43	39,58	36,58	41,45
1981 = 100	64	69	68	69	71	65	60	62	57	65

Kilder: Danmarks Statistiks publikation "Kriminalitet" de pågældende år samt befolkningsstatistik fra Statistikbanken.

Tabel 3.2

Afgørelser fordelt efter afgørelsestype og årstal. Andel af 1000 personer over 18 år. Indekstal.

	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990
Frihedsstraf	21354	20940	21897	22048	22195	22634	23865	24255	25282	25271
Af 1000 voksne	5,588	5,446	5,656	5,652	5,642	5,710	5,983	6,055	6,293	6,263
1981 = 100	100	97	101	101	101	102	107	108	113	112
Bødestraf	50557	53311	58721	64495	64880	68870	74330	79008	81250	83755
Af 1000 voksne	13,23	13,87	15,17	16,53	16,49	17,37	18,64	19,73	20,23	20,76
1981 = 100	100	105	115	125	125	131	141	149	153	157
Tiltalefrafald	644	714	817	811	720	797	1046	820	872	942
Af 1000 voksne	0,169	0,186	0,211	0,208	0,183	0,201	0,262	0,204	0,217	0,233
1981 = 100	100	110	125	123	109	119	156	121	129	139
I alt	72555	74965	81435	87354	87795	92301	99241	104083	107404	109968
Af 1000 voksne	18,99	19,50	21,03	22,39	22,32	23,28	24,88	25,98	26,73	27,25
1981 = 100	100	103	111	118	118	123	131	137	141	144

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Frihedsstraf	22620	23088	22681	23191	21375	21188	21506	21503	21255	19448
Af 1000 voksne	5,577	5,665	5,539	5,637	5,180	5,110	5,168	5,154	5,084	4,648
1981 = 100	100	101	99	101	93	91	92	92	91	83
Bødestraf	84394	103755	113906	119591	113946	116291	109086	113210	98903	117484
Af 1000 voksne	20,81	25,46	27,82	29,08	27,61	28,05	26,21	27,14	23,66	28,08
1981 = 100	157	192	210	220	209	212	198	205	179	212
Tiltalefrafald	834	1140	2232	2359	2301	2280	2333	2348	2316	2174
Af 1000 voksne	0,206	0,280	0,545	0,573	0,558	0,550	0,561	0,563	0,554	0,520
1981 = 100	122	166	323	340	331	326	333	334	329	308
I alt	107848	127983	138819	145141	137322	139759	132925	137061	122474	139106
Af 1000 voksne	26,59	31,40	33,90	35,28	33,28	33,71	31,94	32,85	29,30	33,25
1981 = 100	140	165	179	186	175	178	168	173	154	175

Kilder: Danmarks Statistiks publikation "Kriminalitet" de pågældende år samt befolkningsstatistik fra Statistikbanken.

Tabel 3.3

Afgørelser (frihedsstraf, bødestraf, tiltalefrafald) for overtrædelse af færdselsloven og for ejendomsforbrydelser. Efter årstal. Andel af 1000 15-17-årige. Indekstal.

	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990
Færdselslovs-overtrædelser	10336	8801	8231	6967	5406	5135	4711	4595	5048	4822
Af 1000 unge	41,67	34,64	32,61	28,77	23,90	23,67	21,59	20,66	22,63	21,95
1981 = 100	100	83	78	69	57	57	52	50	54	53
Ejendoms-forbrydelser	4645	4504	4455	4478	4231	3906	3947	3994	3676	3690
Af 1000 unge	18,73	17,73	17,65	18,49	18,71	18,01	18,09	17,96	16,48	16,80
1981 = 100	100	95	94	99	100	96	97	96	88	90

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Færdselslovs-overtrædelser	4399	4088	3553	3189	3017	2714	2196	2163	1804	2098
Af 1000 unge	20,27	19,33	17,51	16,47	16,04	14,68	12,42	12,65	10,91	12,73
1981 = 100	49	46	42	40	38	35	30	30	26	31
Ejendoms-forbrydelser	3535	4172	4065	4108	4246	3951	3744	3680	3345	3583
Af 1000 unge	16,29	19,73	20,03	21,22	22,57	21,37	21,17	21,52	20,23	21,75
1981 = 100	87	105	107	113	121	114	113	115	108	116

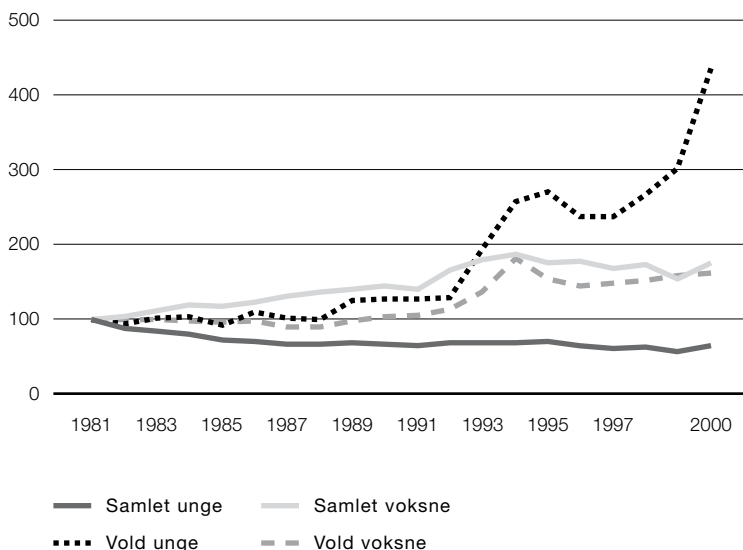
Kilder: Danmarks Statistiks publikation "Kriminalitet" de pågældende år samt befolkningsstatistik fra Statistikbanken.

Balvig finder frem til, at gruppen af lovlydige er steget med knap 11 procentpoint fra at udgøre 25,1 procent af de unge i 1989 til at udgøre 35,9 % af de unge i 1999. Den store gruppe – “flertallet” – er blevet mindsket med knap 9 procentpoint fra 66,2 % til 57,5 %. “De erfarne” er der blevet 2 procentpoint færre af de seneste 10 år – fra 6 % af de unge i 1989 til 4 % af de unge i 1999. Endelig udgør gruppen af de mest belastede unge – “gengangerne” – stort set den samme andel i 1999 (2,7 %) som i 1989 (2,6 %).⁵ Tendensen er klart den samme, hvis man ser på resultaterne fra 1979. Balvig finder, at

5. Op. cit. s.129.

Figur 3.1

Samlet kriminalitet unge, samlet kriminalitet voksne, vold unge og vold voksne. 1981-2000. 1981 = 100. Se tabel 3.1, 3.2, 3.6 og 3.7.

der er blevet flere helt lovlydige unge, men der er samtidig blevet færre af de meget kriminelle fra 1979 til 1989 (se tabel 3.4).

Det samlede fald i ungdomskriminaliteten, som ungdomsundersøgelsens resultater tyder på, stemmer overens med kriminalstatistikken, hvis man ser på tallene fra 1981 til 1990, men herefter synes tendensen at flade ud. Hvis man sammenligner tallene i kriminalitetsstatistikken fra 1989 med tallene fra 1999, som er sammenligningsgrundlaget i ungdomsundersøgelsen, findes et fald i den samlede kriminalitet på ca. 16 %, så der er ikke tale om en modsat tendens. Men hvor resultaterne i ungdomsundersøgelsen især peger på de unges mindre tilbøjelighed til at stjæle (se tabel 3.5), så siger statistikken noget andet. Her ses en stigning fra 1989 til 1999 for kategorien "ejendomsforbrydelser" på knap 23 % (se tabel 3.3). En forklaring på forskellen mellem statistikken og ungdomsundersøgelsen vedrørende de unges tilbøjelighed til at stjæle kan skyldes, at de måler noget forskelligt. I ungdomsundersøgelsen angiver 12,4 % af de unge i 1999, at de indenfor det seneste år har begået butiks-

Tabel 3.4

Den procentvise fordeling af unge i kriminalitetsgrupper 1979,1989 og 1999.

	1979 (Gladsaxe)	1989 (hele landet)	1999 (hele landet)
De lovlidige	5	25,1	35,9
Flertallet	75	66,2	57,5
De erfarne	10	6	4
Gengangerne	5	2,7	2,6

Kilde: F. Balvig (2000) RisikoUngdom – Ungdomsundersøgelse 1999. København: Det Kriminalpræventive Råd, s. 129 og 131.

Tabel 3.5

Andel af unge, der inden for det seneste år har begået forskellige former for tyveri 1989 og 1999. Procent.

	1989	1999
Butikstyveri	23,5	12,4
Tyveri fra skolen	14,0	11,3
Cykelttyveri	8,1	9,0
Tyveri fra klub eller lignende	5,4	4,6
Tyveri fra skolebibliotek	5,1	1,3

Kilde: F. Balvig (2000) RisikoUngdom – Ungdomsundersøgelse 1999. København: Det Kriminalpræventive Råd, s. 126.

tyveri mod 23,5 % i 1989.⁶ Balvig forklarer bl.a. dette med en større opmærksomhed hos de unge over for de konsekvenser det kan have for deres fremtid, hvis de får en plettet straffeattest. Herudover er det blevet sværere at være butikstyv i 1999 end i 1989, fordi den elektroniske overvågning er blevet kraftigt forøget.⁷ På den baggrund kan man forestille sig, at flere i dag bliver taget for tyveri, hvilket viser sig i statistikken. Med andre ord, er det såkaldte ”mørketal” mht. butikstyveri blevet mindre i dag end for 10 år siden. Det kan dog næppe forklare hele forskellen.

6. Op. cit. s. 126

7. Op. cit. s. 177-180.

Ifølge kriminalstatistikken fra Danmarks Statistik er antallet af grove lovovertrædelser begået af unge steget i de sidste 20 år. Siden begyndelsen af 80'erne er antallet af lovovertrædelser, der har ført til frihedsstraf, næsten blevet 3-doblet (se tabel 3.1). Det er især volden, der fører til frihedsstraf – således er antallet af voldsforbrydelser, der har ført til frihedsstraf mere end 6-doblet i samme periode (se tabel 3.6). I 1981 udgjorde voldsforbrydernes andel af samtlige frihedsstraffe 24 %, hvorimod denne andel i år 2000 var på 54 %. Det betyder, at hvis man fjerner voldsforbrydernes andel af frihedsstraffene, så bliver stigningen stort set annulleret. Spørgsmålet er, om domstolene er begyndt oftere at idømme de unge frihedsstraf, hvor de tidligere slap med bøde eller tiltalefrafald. Det ser ikke ud til at være hele forklaringen. Det samlede antal lovovertrædelser, der har at gøre med vold, er nemlig også steget markant – er blevet mere end 4-doblet (se tabel 3.6). Såvel hvad angår det samlede antal frihedsstraffe, det samlede antal voldsdomme som antallet af voldsforbrydelser, der giver frihedsstraf, har langt den største del af stigningen fundet sted i 90'erne (se figur 3.2). Det skal tilføjes, at der fra år 1999 til 2000 sker en voldsom stigning i antallet af voldsdomme, og det er for tidligt at sige om det er et udtryk for en varig tendens eller om der blot er tale om et enkeltstående tilfælde. Men selvom 1999-tallene bruges, så er der tale om betragtelige stigninger. Der er lidt bedre overensstemmelse mellem udviklingen hos de unge og udviklingen hos de voksne, når det angår voldsforbrydelser – stigningen er blot ikke nær så markant for de voksnes vedkommende (se tabel 3.7 og figur 3.1).

Balvigs ungdomsundersøgelse fra 1999 er den eneste af hans tre ungdomsundersøgelser, der inddrager spørgsmål vedrørende vold.⁸ Derfor kan man ikke umiddelbart måle udviklingen på dette område. Det viser sig dog, at der er en stor sammenhæng mellem voldskriminalitet og anden kriminalitet blandt de adspurgte unge i 1999.

8. Op. cit. s.183.

Tabel 3.6

Afgørelser i forbindelse med vold. Fordelt efter afgørelsestype og årstal. Andel af 1000 15-17-årige. Indekstal.

	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990
Frihedsstraf (vold)	143	158	186	187	149	160	149	168	205	207
Af 1000 unge	0,58	0,62	0,74	0,77	0,66	0,74	0,68	0,76	0,92	0,94
1981 = 100	100	107	128	133	114	128	117	131	159	162
Bødestraf (vold)	59	35	27	33	34	37	35	27	43	35
Af 1000 unge	0,238	0,138	0,107	0,136	0,150	0,171	0,160	0,121	0,193	0,159
1981 = 100	100	58	45	57	63	72	67	51	81	67
Tiltalefrafald (vold)	38	39	37	24	18	30	29	18	22	29
Af 1000 unge	0,153	0,153	0,147	0,099	0,080	0,138	0,133	0,081	0,099	0,132
1981 = 100	100	100	96	65	52	90	87	53	64	86
Voldsafgørelser i alt	240	232	250	244	201	227	213	213	270	271
Af 1000 unge	0,97	0,91	0,99	1,01	0,89	1,05	0,98	0,96	1,21	1,23
1981 = 100	100	94	102	104	92	109	101	99	125	127

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Frihedsstraf (vold)	216	190	312	404	404	355	333	360	401	592
Af 1000 unge	1,00	0,90	1,54	2,09	2,15	1,92	1,88	2,11	2,43	3,59
1981 = 100	172	155	266	360	371	331	324	364	419	619
Bødestraf (vold)	32	45	45	47	49	39	42	42	46	61
Af 1000 unge	0,147	0,213	0,222	0,243	0,260	0,211	0,237	0,246	0,278	0,370
1981 = 100	62	89	93	102	110	89	100	103	117	156
Tiltalefrafald (vold)	16	29	23	31	40	30	32	39	35	40
Af 1000 unge	0,074	0,137	0,113	0,160	0,213	0,162	0,181	0,228	0,212	0,243
1981 = 100	48	90	74	105	139	106	118	149	138	158
Voldsafgørelser i alt	264	264	380	482	493	424	407	441	482	693
Af 1000 unge	1,22	1,25	1,87	2,49	2,62	2,29	2,30	2,58	2,92	4,21
1981 = 100	126	129	193	257	271	237	238	267	302	435

Kilder: Danmarks Statistiks publikation "Kriminalitet" de pågældende år samt befolkningsstatistik fra Statistikbanken.

Tabel 3.7

Afgørelser i forbindelse med vold. Fordelt efter afgørelsestype og årstal. Andel af 1000 personer over 18 år. Indekstal.

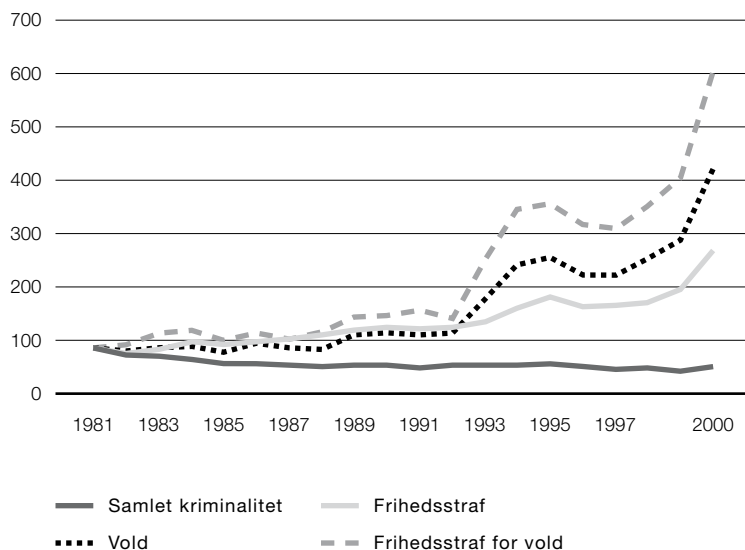
	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990
Frihedsstraf (vold)	2315	2355	2399	2322	2358	2420	2292	2273	2430	2591
Af 1000 voksne	0,606	0,613	0,620	0,595	0,599	0,610	0,575	0,567	0,605	0,642
1981 = 100	100	101	102	98	99	101	95	94	100	106
Bødestraf (vold)	517	497	434	489	469	460	388	374	419	422
Af 1000 voksne	0,0135	0,0129	0,0112	0,0125	0,0119	0,0116	0,0097	0,0093	0,0104	0,0105
1981 = 100	100	96	83	93	88	86	72	69	77	77
Tiltalefrafald (vold)	176	180	225	178	145	186	157	163	208	249
Af 1000 voksne	0,0046	0,0047	0,0058	0,0046	0,0037	0,0047	0,0039	0,0041	0,0052	0,0062
1981 = 100	100	102	126	99	80	102	85	88	112	134
Vold i alt	3008	3032	3058	2989	2972	3066	2837	2810	3057	3262
Af 1000 voksne	0,79	0,79	0,79	0,77	0,76	0,77	0,71	0,70	0,76	0,81
1981 = 100	100	100	100	97	96	98	90	89	97	103

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Frihedsstraf (vold)	2717	2942	3643	4894	4103	3865	4023	4200	4304	4415
Af 1000 voksne	0,670	0,722	0,890	1,190	0,994	0,932	0,967	1,007	1,030	1,055
1981 = 100	111	119	147	196	164	154	160	166	170	174
Bødestraf (vold)	399	399	458	560	576	551	480	466	510	522
Af 1000 voksne	0,0098	0,0098	0,0112	0,0136	0,0140	0,0133	0,0115	0,0112	0,0122	0,0125
1981 = 100	73	72	83	101	103	98	85	83	90	92
Tiltalefrafald (vold)	225	255	299	378	300	256	307	301	341	387
Af 1000 voksne	0,0055	0,0063	0,0073	0,0092	0,0073	0,0062	0,0074	0,0072	0,0082	0,0092
1981 = 100	120	136	159	199	158	134	160	157	177	201
Vold i alt	3341	3596	4400	5832	4979	4672	4810	4967	5155	5324
Af 1000 voksne	0,82	0,88	1,07	1,42	1,21	1,13	1,16	1,19	1,23	1,27
1981 = 100	105	112	136	180	153	143	147	151	157	162

Kilder: Danmarks Statistiks publikation "Kriminalitet" de pågældende år samt befolkningsstatistik fra Statistikbanken.

Figur 3.2

Samlet kriminalitet, frihedsstraf, vold og frihedsstraf for vold. 1981-2000 for 15-17 årige. 1981 = 100. Se tabel 3.1 og 3.6

Den andel af de unge, der inden for det seneste år har truet og/eller slået andre, er for de “de lovlydiges” vedkommende på 16 %, for “flertallets” vedkommende på 31 %, “de erfarne” 54 % og hele 96 % af “gengangerne” har indenfor det seneste år truet og/eller slået andre.⁹ Taget i betragtning, at andelen af “lovlydige” unge er steget betragteligt de seneste 10 år (20 år), ser der ud til at være sket et fald i volden – helt forskelligt fra, hvad kriminalstatistikken viser. Desuden blev der i 1979-undersøgelsen spurgt om udsathed for vold, som i 1999-undersøgelsen viser sig at have en meget stærk sammenhæng med at begå vold (se tabel 3.8). Således står en lille gruppe på knap 3 % af de unge for uddeling og modtagelse af over 20 % af samtlige slag og tæv.¹⁰ I 1979 svarede 26 % af de unge i Gladsaxe, at de indenfor det seneste år var blevet slået/havde fået tæv, mod 14 % af de unge i 1999.¹¹ Her tyder det altså også på et fald i de unges volde-

9. Op. cit. s. 189.

10. Op. cit. s. 199.

11. Op. cit. s. 201.

lige adfærd. En fortolkning kunne være, at den lille hårde kerne af unge, der i ungdomsundersøgelserne kaldes for "gengangere", og som udgør 2-3 % af de unge, er blevet mere voldelige de seneste 20 år, således at andelen der begår vold er mindre, hvorimod antallet af voldsepisoder ikke falder. Desuden kan volden være blevet grovere, således at flere bliver dømt i retten. Helt generelt må man sige, at langt det meste af det, man i Balvigs ungdomsundersøgelse betegner som vold, ikke bliver en del af statistikken, fordi det ikke anmeldes. Spørgsmålet er så, hvorvidt undersøgelsen opererer med en for bred definition af vold. Man risikerer måske at stemple slåskampe, der er en del af en "naturlig" opvækst, som problematiske voldsepisoder. I 1979 var de unges udsathed for vold relativt uafhængig af, hvor ofte de gik ud (ikke var hjemme) om aftenen – dette er ikke tilfældet i 1999. Her stiger risikoen betydeligt for de unge, der er hjemmefra om aftenen. Dette resultat tolker Balvig som et tegn på, at volden i dag er mindre udbredt i skolegården og i det hele taget blandt unge, der kender hinanden.¹² Det kan langt bedre harmonere med kriminalitetsstatistikken, da den "vold" der foregår i skolegården mellem unge, der kender hinanden, sjældent ender i retten. Der er ingen tvivl om, at der er en stor del af volden, der ikke dækkes af statistikken, og det afhænger i høj grad af temperament, hvornår man opfatter en bestemt adfærd som voldelig. Men til gengæld indeholder den registrerede vold sjældent adfærd, der vil kunne betegnes som "naturlige" slåskampe.

En tolkning af de fundne resultater vedrørende udviklingen i omfanget af de unges voldelige adfærd kan være, at vold ikke i så høj grad mere er en del af omgangsformen mellem de unge. Dette bygges på den større andel af "lovlydige" unge og på den fundne sammenhæng i 1999 mellem unges udsathed for vold og hvor ofte de går ud om aftenen, hvilket tyder på, at volden foregår udenfor dagligdagens sociale sammenhænge. Til gengæld er volden blevet grovere og den begås for en stor dels vedkommende af de samme unge, som tilsyneladende udgør en hård kerne på 2-3 %. Denne tolkning bygges på den kraftige stigning i voldsdommene de sidste 10-20 år samt på ungdomsundersøgelsesternes resultat vedrørende de såkaldte "gengangere", der på trods af en større generel lovlydighed

12. Op. cit. s.204-205.

Tabel 3.8

Andel af unge, der inden for det seneste år har været udsat for slag eller tæv set i forhold til om de selv har slået eller tævet andre. Procent.

Har selv slået eller tævet andre					
Blevet slået eller tævet	Nej	1 gang	2 gange	> 3 gange	Alle
Nej	92	58	50	44	83
1 gang	6	30	28	19	10
2 gange	1	9	6	4	2
> 3 gange	2	3	17	33	4
Uoplyst	0	1	0	0	1
I alt	101	101	101	100	100

Kilde: F. Balvig (2000) RisikoUngdom – Ungdomsundersøgelse 1999. København: Det Kriminalpræventive Råd, s. 198.

stadig udgør den samme andel af de unge som for 10 år siden. Voldelig adfærd er altså i højere grad blevet lig med afvigende adfærd, og man kan på den baggrund tale om en polarisering mellem den store gruppe unge, der ikke er voldelige og en meget lille gruppe meget voldelig unge.

Antallet af domme i forbindelse med unges spirituskørsel er ifølge kriminalstatistikken fra Danmarks Statistik faldet med godt 50 % fra 1981 til 1996, men er siden steget, så niveauet i år 2000 “kun” ligger 20 % under tallet fra 1981. Unges forbrug af euforiserende stoffer har været et meget debatteret emne den senere tid. Der kan konstateres en markant stigning i lovovertrædelserne på dette område siden 1981: Over 6 gange så mange unge fik i år 2000 en dom i forbindelse med besiddelse og salg af euforiserende stoffer. Til sidst skal nævnes unges overtrædelse af våbenloven. Her steg antallet af lovovertrædelser til det dobbelte fra 1981 til 1992, men er siden faldet, så der i år 2000 var en anelse færre lovovertrædelser end i 1981 (se tabel 3.9 og figur 3.3). Da området vedrørende euforiserende stoffer og unge har været meget til debat de senere år, kan en del af den registrerede stigning i lovovertrædelserne skyldes politiets øgede opmærksomhed.

Balvig undersøger ikke i sin ungdomsundersøgelse, hvorvidt de unge har gjort sig skyldige i lovovertrædelser vedrørende spirituskørsel eller euforiserende stoffer. I hans undersøgelse konstateres generelt en sammenhæng mellem forbrug af alkohol og kriminel

Tabel 3.9

Antal afgørelser (frihedsstraf, bødestraf, tiltalefrafald) i forbindelse med spirituskørsel, euforiserende stoffer og våbenloven. Efter årstal. Andel af 1000 15-17-årige. Indekstal.

	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990
Spirituskørsel	211	173	166	155	107	109	108	129	113	116
Af 1000 unge	0,851	0,681	0,658	0,640	0,473	0,503	0,495	0,580	0,507	0,528
1981 = 100	100	80	77	75	56	59	58	68	60	62
Euforiserende stoffer	22	29	23	24	22	23	27	50	58	65
Af 1000 unge	0,089	0,114	0,091	0,099	0,097	0,106	0,124	0,225	0,260	0,296
1981 = 100	100	129	103	112	110	120	139	253	293	334
Våbenloven	257	259	306	284	246	293	238	364	367	352
Af 1000 unge	1,036	1,019	1,212	1,173	1,088	1,351	1,091	1,636	1,645	1,603
1981 = 100	100	98	117	113	105	130	105	158	159	155

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Spirituskørsel	91	96	87	84	78	71	87	85	91	111
Af 1000 unge	0,419	0,454	0,429	0,434	0,415	0,384	0,492	0,497	0,550	0,674
1981 = 100	49	53	50	51	49	45	58	58	65	79
Euforiserende stoffer	69	59	77	81	61	66	57	99	70	91
Af 1000	0,318	0,279	0,379	0,418	0,324	0,357	0,322	0,579	0,423	0,552
1981 = 100	358	315	428	472	366	403	363	653	477	623
Våbenloven	346	441	374	328	266	246	196	182	145	156
Af 1000 unge	1,594	2,085	1,843	1,694	1,414	1,331	1,108	1,065	0,877	0,947
1981 = 100	154	201	178	163	136	128	107	103	85	91

Kilder: Danmarks Statistiks publikation "Kriminalitet" de pågældende år samt befolkningsstatistik fra Statistikbanken.

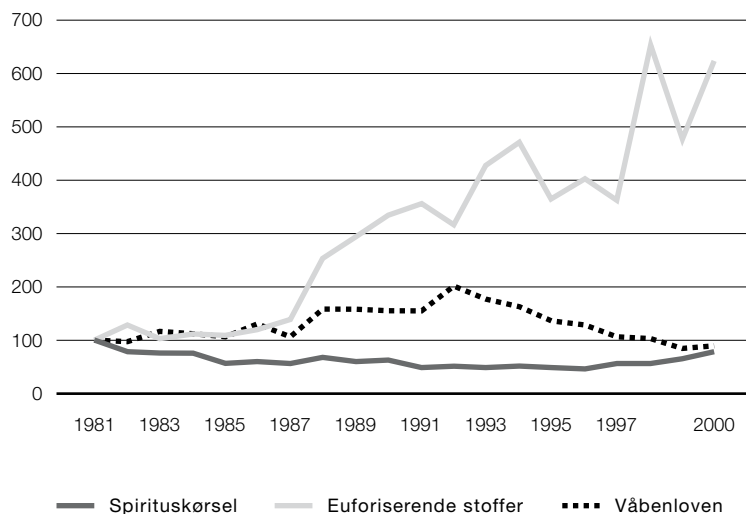
adfærd,¹³ men på trods af en stigning i dette forbrug blandt de unge de sidste 10 år¹⁴ konstateres der som sagt ikke nogen stigning i den samlede kriminalitet (se tabel 3.10). Til gengæld ser der ud til at være sket en stigning i antallet af lovovertrædelser for spirituskørsel blandt de unge de seneste 10 år. Efter et faldende antal lovovertrædelser op gennem 80'erne, viser udviklingen i 90'erne ifølge kriminalstatistikken den modsatte tendens (se tabel 3.9 og figur 3.3).

13. Op. cit. s. 112.

14. Op. cit s. 139-141.

Figur 3.3

Spirituskørsel, euforiserende stoffer og våbenloven. 1981-2000 for 15-17 årige. 1981 = 100. Se tabel 3.9.

Ligeledes og i langt højere grad er antallet af lovovertrædelser for salg og besiddelse af euforiserende stoffer steget op gennem 90'erne. Fra 1989 til 1999 er der sket en stigning på godt 60 % i antallet af lovovertrædelser i denne kategori, hvis der korrigeres for antallet af unge de pågældende år (se tabel 3.9 og figur 3.3).

I Balvigs ungdomsundersøgelser spørges der til, om de unge inden for det seneste år har haft en ulovlig kniv med på et offentligt sted. Her viser der sig en markant udvikling fra 1989 til 1999. I 1989 svarer 12,4 % af de unge bekræftende på dette spørgsmål, hvorimod det kun er tilfældet for 2,9 % af de unge i 1999 – et fald på godt 75 %. Her stemmer statistikken fint overens med tendensen fra Ungdomsundersøgelsen, da der inden for den samme periode kan konstateres et fald på ca. 50 % i overtrædelser af våbenloven (se tabel 3.9 og figur 3.3).

Alt i alt kan man for de unges vedkommende konstatere, at den samlede kriminalitet er blevet mindre de seneste 20 år, hvorimod volden er blevet mere fremtrædende. Desuden er lovovertrædelser vedrørende euforiserende stoffer ligeledes stigende. En af grundene til, at udvik-

Tabel 3.10

Procentvis andel af unge, der inden for den seneste måned har drukket øl eller anden alkohol. Efter årstal og kriminalitetsgruppe.

	1989			1999		
	Alle	De lovlydige / flertallet	De erfarne / gengang-erne	Alle	De lovlydige / flertallet	De erfarne / gengang-erne
Øl	50,2	...	...	58,0	...	...
Anden alk.	40,5	...	...	51,3	...	...
Øl > 4 gange	6,7	5	22	11,5	10	28
Anden alk. > 4 gange	3,9	3	16	7,8	7	16

Kilde: F. Balvig (2000) RisikoUngdom – Ungdomsundersøgelse 1999. København: Det Kriminalpræventive Råd, s. 140 og 146.

lingen i antallet af lovovertrædelser hos den voksne del af befolkningen på nogle områder er medtaget er, at det giver mulighed for at undersøge, hvorvidt udviklingen i de unges registrerede lovovertrædende adfærd i virkeligheden skyldes en ændret tilbøjelighed hos den almene befolkning til at anmelde kriminalitet. Det ser ikke umiddelbart ud til at være tilfældet. I den periode, hvor de unges vold er mere end 4-doblet, er antallet af domme for vold hos de voksne “kun” steget med ca. 60 %. Når udviklingen i antallet af lovovertrædelser begået af unge ikke følger samme tendens som udviklingen for de voksne, taler det imod, at de fundne resultater blot afspejler en ændret tilbøjelighed til at anmelde lovovertrædelser hos befolkningen.

Ungdomskriminalitetens karakter

Vi vil i dette afsnit i hovedsagen beskæftige os med to spørgsmål vedrørende ungdomskriminalitetens karakter. Dels hvorvidt en del af de unges lovovertrædelser foregår i bander og dels hvorvidt lovovertrædelserne er blevet grovere end tidligere.

Gadebandekriminalitet

I 1998 udkom en rapport fra “Styregruppen vedrørende gadebandekriminalitet” – nedsat af rigspolitichefen.¹⁵ Rapporten omhandler bl.a. en definition af begrebet gadebande, en belysning af bandernes sammensætning og struktur samt en belysning af den begåede kriminalitet og dens geografi. I 1999 kom en opfølgende rapport, der undersøgte gadebandekriminalitetens aktuelle status pr. 1. september 1999.¹⁶ Politiet definerer en gadebande på følgende måde:

“En gruppe af børn og/eller unge, der på gadeplan udøver kriminalitet og/eller anden uroskabende og aggressiv adfærd, og som af omgivelserne og sig selv opfattes som en gruppe”.¹⁷

Strukturen kan være mere eller mindre fasttømret, men indeholder typisk tre niveauer: kernegruppen, randgruppen og medløbergruppen. Kernegruppemedlemmer defineres som:

“Medlemmer, der i forskellige situationer virker ledende, eller som ofte spiller en anstiftende og toneangivende rolle i relation til gruppens kriminelle virksomhed”.¹⁸

Randgruppemedlemmer defineres som:

“Medlemmer, der er tilknyttet gruppen, og som har en meget synlig rolle i relation til dens optræden i gadebilledet og medierne”.¹⁹

Medløbergruppemedlemmer defineres som:

“Medlemmer, der er meget løst knyttet til gruppen, men som har en meget synlig rolle i relation til dens optræden i gadebilledet og medierne, når de deltager i gruppens virksomhed”.²⁰

I 1998 melder 11 ud af 54 politikredse om alvorlige problemer med gadebandevirksomhed. Det samme er tilfældet i 1999. Dvs. banderne begår grove lovovertrædelser, de begår ofte lovovertrædelser og de

15. Rigspolitiet (1998) Gadebandekriminalitet. København.

16. Rigspolitiet (1999) Gadebandekriminalitet. København.

17. Rigspolitiet (1998) Gadebandekriminalitet. København, s. 1.

18. Op. cit. s. 2.

19. Op. cit. s. 3.

20. Op. cit. s. 3.

har en vis magt over det pågældende lokalområde, hvor de håndhæver denne magt bl.a. ved hjælp af trusler mod vidner (straffelovens § 123). Flere af kernegruppedlemmerne beskrives som værende “udenfor pædagogisk rækkevidde”. Gruppernes størrelse varierer fra ca. 10 til ca. 75 medlemmer, medlemmerne er typisk 15-20 år gamle, og der er en overrepræsentation af unge med ikke-dansk etnisk baggrund. Problemet er størst i storbyområder med sociale bebyggelser.

Der er fra flere sider rejst en række kritikpunkter af politiets rapporter om gadebandekriminalitet. Især kritiseres rapporternes definition af begrebet gadebander.²¹ Det er ikke i politiets definition klart, hvad der menes med “en gruppe af unge”. Skal der ikke være tale om en vis grad af organisering, for at man kan tale om en bande? Er det nok, hvis de unge bare befinder sig på samme sted uden i øvrigt at kende ret meget til hinanden? Der står i definitionen, at omgivelserne skal opfatte dem som en gruppe, og at de selv skal opfatte sig som en gruppe, men indberetningerne synes ikke at bygge på andet end politiets opfattelse af dette spørgsmål. Desuden står det ikke klart, om grupperne skal begå egentlige lovovertrædelser for at kvalificere til at høre under begrebet gadebande. I flere indberetninger fra politikredsene beskrives de unges adfærd “blot” som uro-skabende eller aggressiv. Desuden er det uklart, hvorvidt eventuelle lovovertrædelser skal være begået af en del af gruppen eller med udgangspunkt i gruppen, eller hvorvidt man kan tale om en bande, hvis nogle af de unge af og til begår lovovertrædelser enkeltvis.

Balvig opgiver at definere bandebegrebet og spørger de unge direkte, om de selv mener at være med i en bande og om de tror, at andre mener eller tror, de er med i en bande.²² På den baggrund finder han frem til, at 1-2 % af de unge oplever sig som medlem af en bande og har været involveret i vold – herunder slagsmål. Det er ikke muligt at sammenligne med de tidligere Ungdomsundersøgelser, da der ikke her blev spurgt til bandetilhørsforhold.

21. Se I. Koch (1999) “Vildledende og sjusket rapport om gadebander” i *Social Kritik* 65/66, 1999 s. 82-87; M. A. Andersen m.fl. (2001) “Rodet ungdom – unge rødder” i *Social Kritik* 77, 2001 s. 18-47.

22. F. Balvig (2000) *RisikoUngdom. Ungdomsundersøgelse 1999*. København: Det Kriminalpræventive Råd. S. 192-196.

Hvor den danske litteratur om gadebander og gadebandekriminalitet er meget sparsom, er dette bestemt ikke tilfældet i USA. Det vil derfor være naturligt at se lidt på, hvordan man her opfatter begreberne. I Irving Spergels bog: "The youth gang problem",²³ forsøger han at samle op på den amerikanske forskning på området. Det viser sig, at definitionsspørgsmålet på ingen måde er løst, og der er ifølge Spergel ingen tvivl om, at den måde man definerer på er helt afgørende for, hvor stort problemets omfang udlægges til at være. Grundlæggende kan man skelne mellem de definitioner, der lægger vægt på den kriminelle adfærd i banderne og de definitioner, der lægger vægt på bandernes struktur og territorialitet. Det danske politis definition af gadebandebegrebet hører uden tvivl til den første del af slagsen og lægger sig faktisk temmelig tæt op ad en af de definitioner Spergel foreslår: "...any denotable adolescent group of youngsters who (a) are generally perceived as a distinct aggregation by others in the neighborhood, (b) recognize themselves as a denotable group (always invariably with a group name), and (c) have been involved in a sufficient number of delinquent incidents to call forth a consistent negative response from neighborhood residents and/or law enforcement agencies".²⁴ Man kan selvfølgelig altid diskutere, om der skal lægges vægt på andre ting i indkredsningen af fænomenet gadebander, men det synes relevant for politiet at lægge vægt på det kriminelle aspekt, og inddragelsen af holdningerne i lokalsamfundet "the community" støttes i en del af forskningen på området. Problemet synes mere at være politiets manglende hensyntagen til egen definition ved kortlægningen af fænomenet. Man har tilsyneladende hverken spurgt de unge eller de lokale beboere, hvorvidt det er relevant at betragte en bestemt gruppe af unge som en gadebande. Det kan muligvis have ført til, at problemet i nogen grad bliver overdrevet i rapporterne. Omvendt virker det relevant nok at bruge bandebegrebet i forhold til visse grupper af unge i Danmark.

Som sagt, så er der ifølge Rigspolitiets rapport fra 1999 alvorlige problemer med gadebandekriminalitet i 11 af 54 politikredse. Hvis man

23. I. A. Spergel (1995) *The Youth Gang Problem. A Community Approach*. New York: Oxford University Press.

24. M. W. Klein (1971) *Street Gangs and Street Workers*. Englewood Cliffs. New Jersey: Prentice Hall. S. 111. Citeret efter Op. cit. s. 22.

ser lidt nærmere på indberetningerne fra de enkelte kredse, så er der næsten udelukkende tale om unge med anden etnisk baggrund end dansk. En markant undtagelse er den såkaldte Cerberus-bande fra Randers, der består af ca. 50 unge fortrinsvis af dansk oprindelse. Den synes samtidig at være blandt de mest organiserede i et generelt billede af temmelig løst strukturerede grupper af unge. Hvor mange af disse, der kan kaldes egentlige bander er som sagt delvist et definitionsspørgsmål, men i høj grad også et spørgsmål, der skal besvares gennem undersøgelser på området. Bandekriminalitet er især et problem i hovedstaden og i de større provinsbyer og er koncentreret i områder med almennyttigt boligbyggeri. Hvorvidt der er tale om et stigende problem er ikke til at sige, da man ikke tidligere har lavet sådanne kortlægninger. Den manglende forskning på området har ført til, at rigspolitiet har bestilt en undersøgelse, der har til formål at kortlægge problemets omfang, belyse konkrete tiltag og inddrage udenlandske erfaringer.²⁵

Voldskriminaliteten

Som tidligere omtalt er antallet af voldsforbrydelser, der har ført til idømmelse af frihedsstraf steget voldsomt de seneste 20 år – og især i 1990'erne. Ifølge Danmarks Statistiks kriminalstatistik er antallet af domme set i forhold til antallet af 15-17-årige fra 1981-1990 steget med 62 %. Stigningen fra 1991-2000 var på 360 %. Tallet fra år 2000 følger ikke den foregående tendens, men selv hvis man ser på stigningen fra 1991-1999 er den på 244 % (se tabel 3.6). Det er markante tal, der ikke kan forklares med en ændret domstolspraksis, da den væsentligste stigning i antallet af voldsdomme sker før volds-pakkerne i 1994 og 1997 (se figur 3.2). Det synes også urealistisk, at stigningen alene skyldes en øget tilbøjelighed til at anmelde voldsforbrydelser. Når en 15-17-årig idømmes en frihedsstraf for vold, så er der ikke tale om en slåskamp i skolegården, men om en grov forbrydelse. Man må derfor ud fra kriminalitetsstatistikken konkludere, at kriminaliteten blandt unge 15-17-årige er blevet grovere de sidste 10-20 år.

25. Undersøgelsen var ikke udgivet, da denne rapport blev skrevet.

Balvigs ungdomsundersøgelse underbygger ikke dette resultat. Her findes et fald i de unges voldelige adfærd, men undersøgelsen giver ikke mulighed for at skelne "harmløse" slagsmål fra overlagt vold. En tolkning kan derfor være, at vold i højere grad er blevet afvigeradfærd og ikke i så høj grad som tidligere er en del af de unges måde at være sammen på. Den grove vold bliver for en stor del begået af den såkaldte hårde kerne, som på trods af en stigning i antallet af "lovlydige" unge siden 1989 stadig udgør 2-3 % af de unge i 1999.

Ungdomskriminalitetens baggrund

Det følgende vil omhandle eksisterende forskning, der giver et bud på, hvilken social baggrund de unge lovovertrædere har. Spørgsmålet er, om vi kan indkredse de sociale kendetegn, som øger sandsynligheden for, at et ungt menneske begår lovovertrædelser?

I Balvigs ungdomsundersøgelse fra 1999 undersøges forskellige baggrundsfaktorer sammenhæng med de unges kriminelle adfærd.²⁶ Her viser det sig, at skoleforhold (målt på, hvad eleverne synes om at gå i skole) udviser den største sammenhæng med de unges placering i de fire kategorier.²⁷ De unge, der føler sig dårligst tilpas i skolen, er i langt højere grad at finde hos "de erfarne" og "gengangerne" end hos "de lovlydige" og "flertallet" (se tabel 3.11). Årsagssammenhængen kan selvfølgelig også tænkes at gå den anden vej, så de unge, der er kriminelle, mister interessen for skolen, men det synes ikke sandsynligt. Desuden ses en betydelig sammenhæng mellem familieforhold (målt på, hvor ofte de unge skal fortælle forældrene, hvor de er henne, når de er ude om aftenen) og kriminel adfærd. En større del af de unge blandt "de erfarne" og "gengangerne" behøver aldrig eller næsten aldrig at fortælle forældrene, hvor de er henne om aftenen, end tilfældet er for "de lovlydige" og "flertallet" (se tabel 3.11). Enkelte fritidsfaktorer synes også at have en selvstændig sammenhæng med de unges kriminelle adfærd. Det viser sig, at unge der ofte går til privatfest, ofte går på diskotek og især unge der færdes meget på gaden, ved grillbarer, butikcentre e. lign i højere grad er at finde

26. Se F. Balvig (2000) RisikoUngdom. Ungdomsundersøgelse 1999. København: Det Kriminalpræventive Råd, s 51-123.

27. Op. cit. s. 108.

Tabel 3.11

Unge holdninger til at gå i skole, kommunikationen med forældrene, aktiviteter i fritiden og forældrenes fødested fordelt efter kriminalitetsgrupper. Procent.

	De lovlydige	Flertallet	De erfarne	Gengangerne
Synes om at gå i skole?				
Vældig godt	51,2	45,0	3,8	0,0
Temmelig godt	35,3	59,5	3,5	1,7
Ligeglad	24,8	62,4	5,6	7,2
Bryder sig ikke om	20,3	62,0	7,6	10,1
Skal sige, hvor man er henne?				
Altid/næsten altid	40,4	54,6	3,7	1,3
Sommetider	28,2	63,2	4,1	4,5
Aldrig/næsten aldrig	17,4	65,2	8,7	8,7
Mindst en gang om ugen:				
Privatfest	9	23	17	50
Diskotek	5	13	12	26
Offentligt rum ¹	27	37	73	77
Forældrenes fødested:				
Danmark	36,4	57,3	3,7	2,6
1 i udlandet	32,1	61,5	5,1	1,3
2 i udlandet	31,3	54,2	10,4	4,2

Kilde: F. Balvig (2000) RisikoUngdom – Ungdomsundersøgelse 1999. København: Det Kriminalpræventive Råd, s. 47,55,75 og 98.

1. På gaden, ved grillbar, i butikcentre, kiosk el. lign. uden at foretage sig noget bestemt.

blandt de kriminelle end de øvrige unge (se tabel 3.11). Disse faktorer kan ses som kriminalitetsforstærkere, hvor alkohol også kan være indblandet. Endelig viser det sig, at de unge, hvis ene forælder eller begge forældre er født i udlandet, er overrepræsenteret i kategorierne “de erfarne” og “gengangerne” (se tabel 3.11). Denne overhyppighed findes dog kun i Gladsaxe og altså hverken i Allerød eller i Nordjylland.

Der tegner sig altså på baggrund af Balvigs ungdomsundersøgelse fire faktorer, der udviser en sammenhæng med unges kriminelle adfærd: Skoleforhold, familieforhold, visse fritidsfaktorer samt forældrenes nationale baggrund.

Mogens Nygaard Christoffersen har på baggrund af Danmarks Statistiks kriminalitetsregister undersøgt den sociale baggrund for unge, der har fået en dom for vold.²⁸ Det drejer sig om drenge født i 1966, der har fået en voldsdom i perioden 1979-1993. Drengene har på afgørelsestidspunktet været mellem 15 og 27 år. Der er altså ikke kun tale om ungdomskriminelle i snæver forstand, men den sociale baggrunds betydning kan ikke formodes at være mindre for den yngste gruppe af de voldsdømte. Det synes tværtimod sandsynligt, at den sociale baggrund har større betydning, jo yngre gerningsmanden er. Christoffersen finder, at der er en overhyppighed af unge drenge, der har fået en voldsdom i de tilfælde, hvor der findes sindslidelser hos forældrene, forældrene har et alkohol- eller stofmisbrug, forældrene har udvist voldelig eller selvdestruktiv adfærd. Desuden ses en forhøjet risiko for vold i næste generation, hvis forældrene er flyttet fra hinanden, barnet er anbragt uden for hjemmet, moderen er uden erhvervsuddannelse eller moderen er barslet allerede som teenager. Herudover findes der en øget sandsynlighed for at de unge får en voldsdom, hvis de kun får en kort skoleuddannelse, ingen erhvervsuddannelse eller er længerevarende ledige. Her er der selvfølgelig tale om unge, der er ældre end 17 år.

Lilli Zeuner har undersøgt unge 15-17-årige, der i perioden 1983-1986 fik meddelt tiltalefrafald.²⁹ Det viser sig, at det ikke er tilfældigt, hvilke unge der udvikler en mere systematisk flergangskriminalitet (målt som recidivtider efter meddelt tiltalefrafald). Familie- og skolebaggrunden udviser stor sammenhæng med, hvor lang tid der går, før den unge begår ny kriminalitet. Især moderens situation er af betydning. Hvis hun har en kort skoleuddannelse eller har måttet hente en del af sin indtægt i overførselsindkomster, øges sandsynligheden for, at den unge hurtigt vender tilbage til nye lovovertrædelser. Den unges egen skolesituation ser også ud til at have en sammenhæng med recidivtiden. Hvis den unge tidligt har forladt skolen og ikke er gået i gang med et nyt uddannelsesforløb, øger dette ligeledes sandsynligheden for gentagne lovovertrædelser og herunder voldelig adfærd.

28. M. N. Christoffersen (1999) Risikofaktorer i barndommen. København: Socialforskningsinstituttet. S. 61-68.

29. L. Zeuner (1990) Normer i skred. Ungdomskriminalitetens sociale og kulturelle aspekter. København: Socialforskningsinstituttet.

Danmarks Statistik har undersøgt sammenhængen mellem national oprindelse og kriminalitet for afgørelser truffet i 1995.³⁰ Denne undersøgelse blev gentaget i stort set samme form tre år senere af Britta Kyvsgaard vedrørende afgørelser truffet i 1998.³¹ Det er her muligt at sammenligne indvandrere (en person født i udlandet, hvis forældre begge er udenlandske statsborgere eller født i udlandet) og efterkommeres (en person født i Danmark, hvis forældre begge er indvandrere) kriminalitetshyppighed med den øvrige befolknings. Herudover er der medtaget forskellige sociale baggrundsfaktorer. Det interessante i forhold til denne rapport er at sammenligne de unge indvandrere og efterkommeres kriminalitet med de danske unges og at se på, hvordan de sociale baggrundsfaktorer spiller ind i forhold til kriminalitetshyppigheden. De aldersbetingede opgørelser indeholder oftest kategorien 15-19-årige, så der er altså ikke tale om ungdomskriminelle i snæver forstand. Desuden skelnes der i undersøgelsen ikke mellem forskellige typer af lovovertrædelser.

Det viser sig, at unge indvandrere og efterkommere hyppigere begår kriminalitet end de unge som helhed. De 15-19 årige unge med udenlandsk oprindelse (indvandrere og efterkommere) ligger 62 % over kriminalitetsniveauet for aldersgruppen som helhed. I 1998 er forskellen steget til 84 %. Efterkommerne udviser den største kriminalitetshyppighed både i 1995 og i 1998. Det er især unge fra de "mindre udviklede lande",³² der er overrepræsenteret i kriminalitetsstatistikken. Med 82 % i 1995 og 107 % i 1998. Unge fra de "mere udviklede lande" udviser i 1995 stort set den samme kriminalitetshyppighed som gennemsnittet og i 1998 ses en overhyppighed på 35 % (se tabel 3.12).

30. Danmarks Statistik (1998) Kriminalitet og national oprindelse 1995. Social sikring og retsvæsen 1998:2.

31. B. Kyvsgaard (2001) "Kriminalitet og national oprindelse 1998" i Ekspertgruppen om ungdomskriminalitet: Rapport om ungdomskriminalitet. København: Rigspolitiets Trykkeri. S. 191-202.

32. Efter FN's opdeling af 1994 (Developed countries og Less Developed countries). Mere udviklede lande består af alle europæiske lande ekskl. Tyrkiet, Cypern, Aserbajdsjan, Usbekistan, Kasakhstan, Turkmenistan, Kirgistan, Tadsjikistan, Georgien og Armenien. Desuden indgår landene USA, Canada, Japan, Australien og New Zealand i FN's afgrænsning af mere udviklede lande (efter Danmarks Statistik (1998) s. 4).

Tabel 3.12

Kriminalitetshyppighed for 15-19-årige mænd efter år og national oprindelse. In-dekstal. Kriminalitetshyppigheden for befolkningen i alt sættes til indeks 100.

	1995	1998
Mere udviklede lande	102	135
Mindre udviklede lande	182	207
EU	89	...
Øvrige Europa	164	...
Hele Europa	153	...
Afrika	211	...
Asien	164	...
Indvandrere	152	174
Efterkommere	180	208
Udenlandsk oprindelse	162	184
I alt	100	100

Kilder: Danmarks Statistik (1998) "Kriminalitet og national oprindelse 1995" i Social sikring og retsvæsen 1998:2; B. Kyvsgaard (2001) "Kriminalitet og national oprindelse 1998" i Ekspertgruppen om ungdomskriminalitet. Rapport om ungdomskriminalitet. København: Rigspolitiets Trykkeri, s. 191-202.

Ved inddragelsen af de sociale baggrundsfaktorer skelnes der udelukkende mellem udenlandsk oprindelse og befolkningen som helhed. Man kan sammenligne de 15-17 årige af udenlandsk oprindelse med de 15-17 årige som helhed indenfor kategorierne hjemmeboende/ikke hjemmeboende. I 1995 er kriminalitetshyppigheden for hjemmeboende unge af udenlandsk oprindelse 82 % højere end for gruppen som helhed. I 1998 er hyppigheden 100 % højere. Det forholder sig omvendt for ikke hjemmeboende unge. Her har dem med en udenlandsk oprindelse en mindre kriminalitetshyppighed end gruppen i alt – hhv. 33 % i 1995 og 12 % i 1998 (se tabel 3.13). Hvis man sammenligner unge af udenlandsk oprindelse med unge i alt indenfor andre sociale kategorier ujævnes forskellen noget de fleste steder, men kun indenfor gruppen af 15-19 årige kontanthjælpsmodtagere er kriminalitetshyppigheden stort set uafhængig af den nationale oprindelse. Generelt er kriminalitetshyppigheden omkring tre gange så høj for unge på sociale ydelser som for gennemsnittet. De unge arbejdsløse begår næsten fem gange så ofte lovovertrædelser som de unge i alt. Desuden viser undersøgelsen, at kriminaliteten stiger med urbaniseringsgraden, således at den er størst i København/Frede-

Tabel 3.13

Kriminalitetshyppighed for 15-19-årige mænd fordelt efter år, national oprindelse, urbanisering, familiestatus, sociale ydelser, stillingsgruppe og uddannelse. Indekstal. Kriminalitetshyppigheden for befolkningen i alt sættes til indeks 100.

	1995		1998	
	Udl. oprindelse	I alt	Udl. oprindelse	I alt
I alt	162	100	184	100
København/Frederiksberg	196	156	224	159
Hovedstaden i øvrigt	168	106	164	102
De 5 største provinskommuner	170	98	212	102
Kommuner > 10 000 indb.	148	100	193	100
Øvrige kommuner	105	90	109	90
Enlige	185	135	255	148
Gifte	...	...	85	100
Samboende	...	255	333	281
Hjemmeboende børn (15-17)	155	85	164	82
Ikke hjemmeboende børn (15-17)	149	224	175	198
Arbejdsløshedsdagpenge	...	256	...	...
Sygedagpenge	...	220	...	...
Kontanthjælp	342	346	...	...
Sociale ydelser i alt	325	296	...	...
Ingen ydelser	149	90	...	...
Selvstændig	...	172	...	...
Lønmodtager	203	154	...	...
Arbejdsløs	...	467	...	...
Uddannelsessøgende	141	66	...	...
Ingen uddannelse	154	86	...	...
Erhvervsfaglig basisuddannelse	285	162	...	...
Erhvervsfaglig uddannelse	...	111	...	...

Kilder: Danmarks Statistik (1998) "Kriminalitet og national oprindelse 1995" i Social sikring og retsvæsen 1998:2; B. Kyvsgaard (2001) "Kriminalitet og national oprindelse 1998" i Ekspertgruppen om ungdomskriminalitet (2001) Rapport om ungdomskriminalitet. København: Rigspolitiets Trykkeri, s. 191-202.

riksberg. Den største overhyppighed blandt unge med udenlandsk oprindelse findes i "De 5 største provinsbyer", hvor den er 73 % over gennemsnittet for de unge, der bor her (se tabel 3.13).

Ifølge de foreliggende data er unge med udenlandsk oprindelse mere kriminelle end gennemsnittet. Spørgsmålet er, om dette skyldes, at disse unge i højere grad end andre udviser de sociale kendetegn som generelt er forbundet med en øget kriminalitetshyppighed såsom manglende uddannelse eller manglende beskæftigelse. Med andre ord om forskellene forsvinder, hvis man ser på unge med udenlandsk baggrund og andre unge, der befinder sig i samme sociale situation. Undersøgelserne kan ikke sige noget entydigt om dette spørgsmål, da man ikke har foretaget flervejsanalyser på de foreliggende data, hvilket nok skyldes, at der simpelthen er for få unge med udenlandsk baggrund i de forskellige kategorier til, at det ville give mening. Man har til gengæld kontrolleret for forskellige sociale baggrundsvariable hver for sig, og her er billedet ikke entydigt. Her kan man dog godt savne data, der siger noget om forældrenes sociale baggrund. Den enkelte bliver jo netop kategoriseret som indvandrer eller efterkommer på baggrund af forældrenes status. Kontanthjælpsmodtagere på 16-19 år med udenlandsk baggrund er ikke mere kriminelle end gennemsnittet for denne gruppe, og de 15-17-årige med udenlandsk oprindelse, der ikke er hjemmeboende, er *mindre* kriminelle end gennemsnittet for denne gruppe. Resten af billedet peger dog i retning af, at den udenlandske oprindelse spiller en rolle for de unges kriminalitetshyppighed, der ikke kan forklares ved hjælp af de traditionelle sociale baggrundsvariable.

Ud fra det foregående kan man udlede tre hovedområder, der har en sammenhæng med de unges kriminalitetshyppighed. For det første familieforhold som dels vedrører forældrenes sociale situation³³ – misbrug, ledighed, lav uddannelse, dels vedrører forholdet mellem de unge og deres forældre.³⁴ For det andet skoleforhold, der vedrører

33. M. N. Christoffersen (1999) Risikofaktorer i barndommen. København: Socialforskningsinstituttet; L. Zeuner (1990) Normer i skred. Ungdomskriminalitetens sociale og kulturelle aspekter. København: Socialforskningsinstituttet.

34. F. Balvig (2000) RisikoUngdom. Ungdomsundersøgelse 1999. København: Det Kriminalpræventive Råd.

de unges uddannelsesmæssige situation³⁵ – droppet ud af skolen, ikke gået i gang med en uddannelse, på overførselsindkomst og hvad de unge synes om at gå i skole.³⁶ For det tredje national oprindelse, der siger noget om, hvorvidt de unge er indvandrere eller efterkommere af indvandrere.³⁷

Mulige forklaringer på ungdomskriminalitetens udvikling

I dette afsnit vil vi diskutere nogle mulige forklaringer i relation til den udvikling, der er beskrevet i det foregående mht. omfanget af, karakteren af og baggrunden for ungdomskriminaliteten. Der er tre forhold, som vi vil søge forklaringer på. For det første faldet i den samlede kriminalitet de sidste 20 år blandt de 15-17-årige. For det andet stigningen i voldskriminaliteten de sidste 20 år blandt de 15-17-årige. Og for det tredje de unges tilknytning til bandelignende grupper.

Den samlede ungdomskriminalitet og de unges fremtidsdisciplinering

Fra slutningen af 1950'erne og helt op til 1970'erne steg den registrerede ungdomskriminalitet i Danmark og i de fleste industrialiserede lande.³⁸ Fra begyndelsen af 1980'erne vendte udviklingen, og ungdomskriminaliteten faldt med 33 % fra 1981-1990 (se tabel 3.1). Dette resultat stemmer overens med Balvigs ungdomsundersøgelser, der ligeledes påviser et fald i den almene ungdomskriminalitet i den nævnte periode. Den registrerede ungdomskriminalitet er derimod ikke faldet i 90'erne, hvorimod den selvrapporterede kriminalitet i

35. L. Zeuner (1990) Normer i skred. Ungdomskriminalitetens sociale og kulturelle aspekter. København: Socialforskningsinstituttet; Danmarks Statistik (1998) Kriminalitet og national oprindelse 1995. Social sikring og retsvæsen 1998:2.

36. F. Balvig (2000) RisikoUngdom. Ungdomsundersøgelse 1999. København: Det Kriminalpræventive Råd.

37. Danmarks Statistik (1998) Kriminalitet og national oprindelse 1995. Social sikring og retsvæsen 1998:2; F. Balvig (2000) RisikoUngdom. Ungdomsundersøgelse 1999. København: Det Kriminalpræventive Råd.

38. F. Balvig (2000) RisikoUngdom. Ungdomsundersøgelse 1999. København: Det Kriminalpræventive Råd, s. 214.

Balvigs ungdomsundersøgelse er blevet mindre fra 1989 til 1999. Set over de sidste 20 år viser både statistikken og Ungdomsundersøgelserne et fald i den samlede ungdomskriminalitet. Hvordan kan man forklare denne udvikling?

Der findes ingen udtømmende forklaringer på dette fænomen, men en tolkning af faldet i den samlede ungdomskriminalitet findes i Balvigs ungdomsundersøgelse fra 1999.³⁹ Her afvises først en række mulige forklaringer. Faldet skyldes ikke et ændret forbrug af alkohol og andre rusmidler – forbruget er nemlig steget (se tabel 3.10). De unges moral i forhold til overtrædelse af lovene er ikke blevet bedre – tværtimod. Forholdet til familien og skolen, som er af meget stor betydning for de unges kriminalitetshyppighed, har ikke ændret sig væsentligt og kan derfor heller ikke være forklaringen. De unge bruger mere tid i de offentlige rum (på gade, i butikcentre m.m.), hvilket almindeligvis hænger sammen med en livsstil, der fører til øget kriminalitet, så her burde tendensen altså være den modsatte (se tabel 3.14).

Stigningen i ungdomskriminaliteten fra 50'erne og frem til 70'erne forklarer Balvig med ungdommens frisættelse som gruppe kombineret med flere materielle fristelser i forbindelse med den økonomiske udvikling. Berigelseskriminaliteten m.m. var en form for autoritetsopgør. Forklaringen på den ændrede udvikling ligger ikke i, at denne frisættelse eller de materielle fristelser er blevet mindre, men derimod at der samtidig er sket en tilkobling til fremtiden. Balvig bruger udtrykket: "Den fremtids-disciplinerede ungdom". Den unge er optaget af sit eget livsprojekt og er i højere grad end tidligere fokuseret på fremtiden. At begå lovovertrædelser kan være risikabelt i forhold til ens fremtidsmuligheder – fx i form af en plettet straffeattest. Desuden har langt de fleste unge i dag så travlt med at "skrive deres egen biografi" og prøve grænser af i andre sammenhænge end i forbindelse med småkriminalitet, at de tidligere forholdsvis normale eksperimenter med lovovertrædende adfærd ikke er så udbredte i dag. Det er kombinationen af ungdommens fremtidsdisciplinering og den øgede fokusering på andre grænseafprøvende aktiviteter, der er hovedforklaringen på faldet i den samlede ungdomskriminalitet.

39. Nedenstående bygger i hovedsagen på op. cit. s.211-240.

Tabel 3.14

Procentvis andel af unge, der har forskellige holdninger til lovene, fremtiden, skolen og som mindst en gang om ugen går til privatfest eller opholder sig i det offentlige rum. Efter årstal.

	1989	1999
Helt enig:		
"Når noget er forbudt ved lov, skal man rette sig efter det"	60	50
"Love er til for at blive overholdt"	65	49
Enig:		
"Unge tænker for lidt på fremtiden"	48	53
"Så længe man er ung, er skole og uddannelse det vigtigste af alt"	54	61
Mindst en gang om ugen:		
Privatfest	7	19
Offentligt rum ¹	30	41
Er ligeglad med eller bryder sig ikke om at gå i skole	20	20
Modtager eller har tidligere modtaget specialundervisning	28	31
Keder sig i de fleste eller alle timerne	8	17

Kilde: F. Balvig (2000) RisikoUngdom – Ungdomsundersøgelse 1999. København: Det Kriminalpræventive Råd, s. 155, 161, 167 og 175.

1. På gaden, ved grillbar, i butiksentre, kiosk el. lign. uden at foretage sig noget bestemt.

Voldskriminalitet og mangel på symbolske værdier

Den kulturteoretiske tilgang til kriminalitetsproblemet, som vi læner os op ad, lægger vægt på samspillet mellem den samfundsmæssige udvikling og de unge. Det drejer sig om at forstå de processer, der former de unge mennesker, både de processer, der fører til, at unges normer bliver i overensstemmelse med gældende normer, og de processer, der fører til, at deres normer bliver i opposition til gældende normer. Disse processer kan foregå både på mikroniveau i ansigt til ansigt-relationer mellem mennesker og på makroniveau via kategoriseringen af mennesker efter forskellige kriterier. Man tildeles symbolsk værdi på baggrund af sin sociale identitet eller sine sociale kendetegn såsom socioøkonomisk status, uddannelsesniveau, nationalitet m.m. – rig/fattig, høj/lav, hvid/sort. Det afgørende er altså forskellene: Det giver kun mening at tale om, at nogle er rige, hvis andre er fattige, man er kun høj, hvis andre er lave, og den hvid hudfarve får kun betydning, hvis nogle er sorte. Der foregår altså en række eksklusionsprocesser på baggrund af familieforhold, skoleforhold og nationalitet,

som gør, at en del unge udvikler normer, der er i opposition til de gældende normer.

Eksklusionsprocesserne er blevet forstærket de sidste 10-20 år på grund af en samfundsmæssig udvikling, der har ført til, at unge i stigende grad udsættes for et pres mht. at uddanne sig og vælge en fremtidig levevej. Disse valg kræver selvstændighed og personlige ressourcer på et tidspunkt i livet, hvor den unge ofte har meget andet at slås med. Udviklingen har medført, at der er sket en polarisering mellem de unge, der klarer sig godt i skolen, har styr på fritiden og det sociale liv, og de, der har problemer i skolen og har svært ved at finde faste holdepunkter i fritiden.

Kriminalstatistikken vedrørende domme for vold blandt de 15-17-årige udviser en markant stigende tendens gennem de sidste 20 år. Antallet af lovovertrædelser i forbindelse med vold begået af unge i denne aldersgruppe ser altså ud til at være stigende. Det samme gælder for den øvrige befolkning, dog ikke i nær så høj grad. Dette betyder ikke nødvendigvis, at flere mennesker udsættes for vold. Voldsundersøgelser op gennem 80'erne lokaliserede dog en svag stigning især i de unges udsathed for mindre alvorlig vold.⁴⁰ Til gengæld udviser voldsofferundersøgelser og undersøgelser af antallet af indlæggelser på skadestue i forbindelse med vold fra 1987-98 ikke nogen stigning i antallet af voldsofre.⁴¹

Bandekriminalitet og søgen efter status

Det centrale spørgsmål i forbindelse med bander og bandekriminalitet er, hvorfor nogle unge slutter sig sammen i bander eller bandelignende grupper. Den danske litteratur er som sagt meget begrænset på dette område, og derfor vil vi igen vende blikket mod den amerikanske forskning i ungdomsbander. Selvom man på ingen måde kan sammenligne de amerikanske forhold med de danske, så må det for-

40. F. Balvig (1995) Ungdom oplever mere vold! København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.

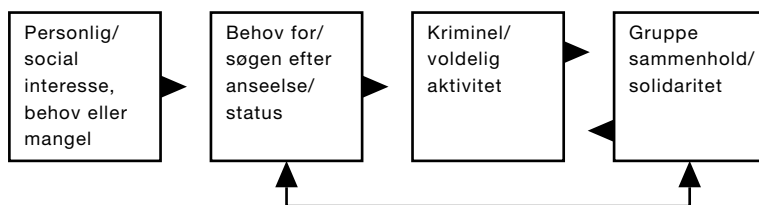
41. F. Balvig (2000) Det voldsomme samfund. Bind 1: Fortid og nutid. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag. S. 63-94.

modes, at nogle af de samme gruppeprocesser gør sig gældende uafhængig af, om det er i USA eller i Danmark.

Spergel mener, at ungdomsbander primært opstår, fordi der er nogle mangler i lokalsamfundet (det omgivende samfund), der gør at de unge ikke kan få opfyldt grundlæggende sociale og psykologiske behov.⁴² Hvis sociale, økonomiske og religiøse institutioner ikke fungerer ordentligt, kan banderne give den tryghed og støtte, som de unge ikke kan få andre steder. De opbygger nogle normer, der næsten altid er i opposition til normerne i det omgivende samfund, hvor succeskriterierne er nogle helt andre. Den individuelle motivation for at indgå i en ungdomsbande kan variere meget. Forskningen peger på forskellige ting som anerkendelse, status, sikkerhed, magt, penge og spænding. Den faktor, der oftest peges på som årsag til, at den enkelte unge deltager i en bande, er opnåelsen af en form for status. Hvis den unge ikke kan opnå status ved sine præstationer i skolen, ved et erhvervsarbejde eller ved at dyrke sport, som er de normale steder, hvor unge kan markere sig og opbygge en tilfredsstillende identitet, så kan det være attraktivt at deltage i en form for ungdomsbande. Her tildeles der symbolsk værdi ud fra andre kriterier end i det øvrige samfund og nogle gange i direkte modsætning til, hvad der giver status uden for gruppen. Vold og anden form for kriminalitet kan være statusgivende for den enkelte og desuden være det, der holder gruppen sammen. Man har nogle spændende, fælles oplevelser, der kan fungere som referencepunkter og som et bolværk mod den kedsomhed og mangel på fremtidsudsigter, som til dagligt præger disse unge mennesker. Der er altså visse gruppeprocesser, som ud over de unges personlige frustrationer, kan være medvirkende årsager til en voldelig adfærd. Det kan illustreres på følgende måde:

42. I. A. Spergel (1995) *The Youth Gang Problem. A Community Approach*. New York: Oxford University Press, s. 90-109.

Figur 3.4
Eksempel på bandeadfærd.

Kilde: (Spergel, 1995: 99). Egen oversættelse.

Hovedårsagen til, at unge søger sammen i bander er søgen efter anseelse og status (symbolsk værdi) – uanset personlige eller sociale mangler og behov (jf. den fuldt optrukne linie i figur 3.4). Den første stiplede linie illustrerer, hvordan personlige eller sociale mangler eller behov øger sandsynligheden for behovet for opnåelse af status i en gruppe af unge. Den anden stiplede line viser, at denne søgen efter status kan føre kriminalitet med sig. Vold eller anden kriminel adfærd kan ifølge Spergel øge sammenholdet med andre unge i samme situation og virke tilbage på og forstærke den kriminelle adfærd (tredje og fjerde stiplede linie). Der kan altså være tale om en rekursiv proces (en ond cirkel).

Vollsmose som eksempel

Odense synes at være det sted i Danmark, hvor man oplever de største problemer mht. gadebandekriminalitet. I politiets rapport fra 1998 beskrives problemerne som “meget alvorlige” og udelukkende forårsaget af unge med ikke-dansk etnisk baggrund – de fleste med palæstinensisk baggrund.⁴³ Derfor er det relevant at se på, hvad man ved om disse unge for derigennem at kunne pege på nogle forklaringer på den øgede vold. Problemerne er centreret omkring bydelen Vollsmose, som i medierne nærmest er blevet synonymt med voldelige overfald på pensionister og unge andengenerationsindvandreres kampe med politiet.

43. Rigspolitiet (1998) Gadebandekriminalitet. København.

Vores analyser af de unge fra Vollsmose i Odense vil bygge på Jørgen Flindt Pedersens publikation: "Drengene fra Vollsmose".⁴⁴ Vi overvejede også at inddrage Dominique Bouchets: "Det knuste spejl",⁴⁵ men fandt undersøgelsen for mangelfuld. Bouchets undersøgelse bygger på interview med 12 drenge på mellem 14 og 19 år, hvoraf kun en enkelt er født i Danmark. Han kalder dem for "arabere". Rapporten er blevet kritiseret for at være politisk og uvidenskabelig og for at være medvirkende til stigmatiseringen af en i forvejen svag gruppe i samfundet.⁴⁶ Undervejs skriver han om deres "elendige kvalifikationer", at de er "utilregnelige" og "hjernevaskede".⁴⁷ Det er svært at sige om rapporten er politisk, men med de klare problemer med videnskabeligheden, der især går på manglende dokumentation for rapportens konklusioner, er muligheden til stede. Desuden har Bouchet ikke selv interviewet nogen af drengene, hvilket også er et problem i forhold til hans meget klare udmeldinger. Han har ikke selv oplevet disse drenge på tæt hold og mangler derfor et vigtigt aspekt i sin fortolkning af deres ord. Der er stort set ingen dokumentation i rapporten i form af længere gengivelser af interview med de unge, men udelukkende små redigerede uddrag. Der vil selvfølgelig altid foregå en konstruktion af det i forvejen konstruerede materiale før udgivelsen af en rapport, men måden det er gjort på her levner ikke læseren nogen mulighed for selv at fortolke (konstruere) materialet. Af disse grunde har vi undladt at inddrage rapporten i analyserne.

Flindt Petersen fulgte med et tv-hold en tiendeklasse på Humlehave-skolen i Vollsmose igennem knap et år, og det er der kommet såvel en bog som en tv-udsendelse og en film ud af. I modsætning til Bouchet har Flindt Pedersen været til stede under hele forløbet og må formodes at have fået et godt kendskab til de unge og deres omgivelser.

44. J. Flindt Pedersen (2002) Drengene fra Vollsmose. Rapport fra et år i en bydel i Danmark. København: Gyldendal.

45. D. Bouchet (1999) Det knuste spejl – Livskræfter. Et metodeudviklingsprojekt i forhold til de socialt og personligt mest udsatte større børn og unge. Odense: Forlaget Afveje.

46. Se F. Balvig og B. Lihme (1999) "Videnskabelig voldtægt". *Kronik i Politiken* d.23/9; B. Lihme (1999) "Stigma" i *Social Kritik* 65/66, 1999 s. 65-81.

47. D. Bouchet (1999) Det knuste spejl – Livskræfter. Et metodeudviklingsprojekt i forhold til de socialt og personligt mest udsatte større børn og unge. Odense: Forlaget Afveje, s. 66, 68, 70.

På trods af, at der ikke er tale om en videnskabelig rapport, men om en journalistisk dokumentarrapport, så vælger vi at bruge den i vores rapport, fordi der er tale om et gedigent stykke arbejde, der vinder i grundighed og ønsket om at forstå, hvad det taber i mangel på metodeovervejelser etc. Desuden giver bogen bedre muligheder for, at man selv kan danne sig et billede af, hvordan verden former sig set ud fra disse unges dagligdag, end det er tilfældet med Bouchets rapport.

I Flindt Pedersens rapport fremfører en af drengene fra tiendeklassen på Humlehaveskolen, at han ikke føler, at lærerne viser ham den fornødne *respekt*. Der er bl.a. en situation, hvor lærerne har brugt hundesprog som “sit” og “dæk”:

Amer: I skal ikke behandle os som dyr, sådan er det bare. Det er enkelt.

Jørgen: Jeg vil meget gerne forklare dig, når jeg siger det, så er det, når jeg står oppe ved tavlen og kigger ud over klassen og halvdelen løber ud ad dørene, nogle hænger i gardinerne, folk kravler hen over bordene, og nogle sidder og snakker i mobiltelefon. Hvad tænker jeg så? Så tænker jeg zoologisk have. Gør jeg ikke? Og må jeg ikke godt det?

Amer: Jo men tænk lige på, hvad vi må føle (...)

Jørgen: Tror du jeg gør det for at genere dig?

Amer: Måske.

Jørgen: Hvad skulle jeg få ud af det?

Amer: Ikke noget⁴⁸

Her ses det, hvordan en temmelig harmløs kommentar straks tænder advarselslamperne hos Amer. Han bliver i tvivl om, hvorvidt han vises den fornødne respekt, som er af så afgørende betydning for ham. Han er vant til, at der bliver set skævt til ham, at han er anderledes. Derfor bliver han usikker på, om folk griner med ham eller griner ad ham. Jørgen siger om ham:

“Problemet er, at han er så fagligt svag. Han vinder ikke sejre i noget fag. Og så går han jo rundt og puster sig op i frikvartererne og spiller

48. J. Flindt Pedersen (2002) Drengene fra Vollsmose. Rapport fra et år i en bydel i Danmark. København: Gyldendal, s. 71-72.

smart. Skal være en helvedes karl. Og det er svært, når man falder igennem i undervisningen hele tiden. Og så bliver man nødt til at finde en anden måde at klare tingene på end ved at sidde og lave lektier. Fordi det giver ingen points. Så må man være dén, som slår sig for brystet og spiller smart. Så han er også fanget i en rolle”.⁴⁹

De *er* ikke særlig seje, og netop derfor bliver de nødt til at spille det. Man bekræfter på sin vis blot, at man er mindre værd. Man afviser f.eks. skolen og uddannelsessystemet, fordi det er spild af tid, og den afvisende attitude fanger til sidst én i rollen som den hårde fyr, men i virkeligheden skyldes det en frygt hos den unge for at miste ansigt over for de andre elever pga. store faglige problemer. Med andre ord ekskluderer man sig selv, før man bliver ekskluderet af uddannelsessystemet.

Under en diskussion i klassen kommer det ifølge Flindt Pedersens rapport frem, at vennerne er vigtigere end de gældende love og normer:

“Jeg er ligeglad med, om han er kriminel, bare han er ærlig, og man kan stole på ham”.

“Man skal aldrig melde sin ven. Det er det sidste man skal gøre”.

“Vi beskytter vores venner. Det kan godt være, at det er forkert, men sådan er vi altså”.⁵⁰

Vennerne viser sig her som en meget grundlæggende værdi for de unge. Det er selvfølgelig positivt, at ærlighed og sammenhold spiller en stor rolle, men det kan også give problemer. Det kan være svært at holde sig ude af kriminalitet, når man er sammen med vennerne:

“Det er umuligt at være helt fejlfri. Hvis man for eksempel låner og kører rundt på en knallert, der er stjålet. Man kan jo ikke lade være. Altså det vil jeg helst undgå, at lave de dumme ting der. Men man kan jo også komme op at slås med nogen. Der sker altid et eller andet, der er nogle dage, hvor jeg er sur på én, og det kan så ødelægge hele éns fremtid, hvis man er uheldig at blive taget”.⁵¹

49. Op. cit. s. 73.

50. Op. cit. s. 116-117.

51. Op. cit. s. 27.

Mohammed var tidligere med i en gruppe, men holder sig nu mest for sig selv:

“Det er grupperne, som laver ballade. Det er ikke den enkelte. Jeg tror, de giver hinanden besked, og så går de alle sammen ud og laver det, de skal have lavet. De er ikke så modige, at de går ud som enkelt-personer. De skal være nogle stykker, men så heller ikke mere”.⁵²

Gruppen og volden kan være et svar på de negative billeder, som unge af udenlandsk oprindelse modtager fra det omgivende samfund. Eksklusionsprocesserne styrkes af de unges aggressive adfærd, der er godt stof i medierne. Medierne kan i nogle tilfælde fungere som et spejl for de unge, hvor de kan se sig selv og få sig en identitet. I Flindt Pedersens rapport siger Humlehaveskolens inspektør:

“Det er jo det. Med de overskrifter kan drengene konstatere, at de er noget. Vi er store og stærke og betydningsfulde. Vi kan rydde en forside. Og samtidig bliver folks frygt for dem forstærket af medierne”.⁵³

Det bliver altså en ond cirkel, hvor de unge via deres egen opførsel er med til at forstærke eksklusionsprocesserne. De unge fra Vollsmose får endnu sværere ved at finde arbejde, fordi de slås i hartkorn med bydelens generelle voldelige og kriminelle image. Især de unge af udenlandsk oprindelse, der udover at komme fra et stigmatiseret boligområde, må slås med en negativ symbolsk værdi pga. udseendet, navnet og sproget, der fungerer som stigma.

Blågårds plads som eksempel

Lulu Hjarnø har undersøgt baggrunden for et voldeligt sammenstød mellem unge af udenlandsk oprindelse og politiet på Blågårds plads i sommeren 1997 ved hjælp af interviews med politiet, socialarbejdere og de unge.⁵⁴ Der er tale om en gruppe på 25-30 drenge/mænd i alderen 17-24 år, hvoraf kun et par stykker har danske forældre. Hjarnøs undersøgelse går dels på de unges forhold til politiet og de

52. Op. cit. s. 82.

53. Op. cit. s. 136.

54. L. Hjarnø (1998) “Rødderne” fra Blågårds Plads. Esbjerg: Sydjysk Universitetsforlag.

umiddelbare årsager til det voldelige sammenstød og dels på de mere bagvedliggende årsager til de unges frustrationer.

Efter at have undersøgt de unges forhold til politiet og selve urolighederne sommeren 1997 kommer Hjarnø ind på de videre konsekvenser for de unge. Mediernes dækning af urolighederne har været med til at give området et dårligt omdømme. Det kan give problemer for de unge, når de skal søge arbejde:

“Når jeg skriver en ansøgning, og de ser, at jeg er fra Nørrebro og ser adressen, så ved de jo godt, at det er Blågårds Plads miljø, og så kommer de der billeder frem, hvor de siger: “jamen han er kriminel” eller “han er forbryder”, og automatisk vil de nægte mig adgang til den ansøgte stilling”.⁵⁵

Problemerne vedrørende områdets omdømme ser ud til at være en del af en ond cirkel, der er med til at forstærke eksklusionsprocesserne i forhold til arbejdsmarkedet. En yderligere grund til frustration blandt de unge, som er med til at forstærke tendenserne til voldelig adfærd og dermed igen eksklusionen.

En stor del af de unge er arbejdsløse, og uddannelse er ikke særlig udbredt. Ifølge en af de unge er det:

“...kun 2-3 af dem, der går i skole og virkelig får en uddannelse ud af ca. 20-30 stykker (...) De andre er opvokset med kriminaliteten og volden, fx ved at de som små har set deres brødre blive kriminelle. Der er mange af dem, hvis brødre har været kriminelle, og selvfølgelig ser man op til sin bror, og så skal man også se rigtig sej ud”.⁵⁶

“Om 2-3 år, så tror jeg, at denne her gruppe er opløst, og så kommer der en ny hård kerne bestående af de små, der oplever, at de ikke kan få arbejde, og kommer ud i kriminaliteten, og så dem der holder sig tæt på vores gruppe”.⁵⁷

55. Op. cit. s. 61.

56. Op. cit. s. 69.

57. Op. cit. s. 72.

Gruppen er altså til en vis grad et overgangsfænomen for den enkelte, men andre står parat til at fortsætte i samme spor. Det betyder dog ikke, at de unge – eller på det tidspunkt voksne – stopper med kriminaliteten. Den manglende uddannelse og svage tilknytning til arbejdsmarkedet vil fortsat være et problem for denne gruppe, som delvist forlader miljøet.

De unge oplever selv, at hovedårsagen til deres manglende tilknytning til arbejdsmarkedet er, at de bliver udsat for diskrimination:

“Lige så snart du er mørkhåret, er det sværere at få arbejde, helt klart. Ikke kun her, i hele landet tror jeg. Vi har haft visse tilfælde her, hvor vi har oplevet det, og hvor du, lige så snart du er fremmed eller har et andet efternavn, så bliver du ikke godkendt”.⁵⁸

Her er det klart, at oplevelsen af diskrimination på arbejdsmarkedet, uanset om det er rigtigt eller ej, kan have konsekvenser for de unges adfærd. De vil sandsynligvis ikke være lige så aktive mht. at begynde på en uddannelse og søge jobs, hvis de føler, at det alligevel ikke nytter noget. To af socialarbejderne udtaler:

“...hvordan skal man motivere nogen til at gå ud og tage en langvarig uddannelse, når de har kendskab til så mange, som sidder med en uddannelse, men som laver noget helt andet på et langt lavere niveau i forhold til, hvad de er uddannet til”

“Vi har en af “drengene”, der lige er gået i gang med uddannelse nummer to, og jeg kan ikke forstå, han ikke har fået arbejde, han har jo en høj uddannelse i forvejen...”.⁵⁹

Følelsen af at være dansk er for de flestes vedkommende noget tve-tydig. Her svares på om den unge føler sig accepteret i det danske samfund:

“Nej, overhovedet ikke. Jeg er ikke stolt af at være dansker. Jeg har et dansk pas, men er ikke stolt af det. Jeg føler mig som palæstinen-

58. Op. cit. s. 81.

59. Op. cit. s. 87.

ser, men dernede er der krig. Her er der trygt at leve, men jeg synes at systemet er af helvede til”.⁶⁰

Han kalder sig selv for dansker og udviser frustration over “systemet”, hvilket indikerer en temmelig høj grad af tilknytning. En af de unge (med danske forældre) fortæller om, hvad det betyder for ham at være en del af gruppen/”rødderne”:

“Jeg er stolt af det. Jeg er stolt af at være fra Blågårds Plads. Jeg vil ikke sige, at jeg er stolt over alt det lort, der er sket, det er ærgerligt, og det ødelægger det for os selv, men jeg er stolt af at være herfra. Vi har et godt rygte mellem alle de andre “rødder”, folk kender os for vores sammenhold, de ved, vi står sammen, når det endelig gælder. Det er det jeg godt kan lide, sammenholdet, at man altid kan gå ned på Pladsen og føle sig velkommen og være tryk, og der er masser af venner og bekendte”.⁶¹

Sammenholdet og trygheden er noget af det vigtigste og bedste ved at være fra Blågårds Plads ifølge denne unge mand. Der bliver endda set lidt op til dem fra unge andre steder fra pga. det tætte sammenhold. Det giver altså en vis status. Et udtryk for, at der foregår differentieringer og klassificeringer på mikroniveau selv hos de på mange måder mindst privilegerede i samfundet.

På trods af det stærke sammenhold mener hverken de unge eller politiet, at der er tale om en egentlig bande. En politimand udtaler:

“Det er løse sammenhænge. Man går tilfældigt sammen om at lave forskellige ting. Men stadigvæk er det man laver kriminelt... Derfor er det 25-30 personer, vi taler om, der er kriminelle, og som så søger sammen i mindre grupper”.⁶²

60. Op. cit. s. 65.

61. Op. cit. s. 67.

62. Op. cit. s. 67.

En af de unge mener slet ikke, der er tale om en bande:

“Vi er jo ikke en bande og har ikke en leder. Vi bliver opfattet som en bande, men det passer ikke. Vi er måske en klike eller en gruppe, der har fælles interesser, der bor samme sted og kender hinanden. Faktisk er det, at vi har kendt hinanden hele vores liv det vigtigste, og vi står sammen. Det er derfor, at folk tror, at vi er en bande, når vi går sammen”.⁶³

Ovenstående går igen hos flere af de unge. De er venner og har et stærkt sammenhold, men de er ikke en bande, for der er ikke nogen leder, og de laver ikke organiseret kriminalitet.

De unge fra Blågårds Plads er kendetegnede ved et meget lavt uddannelsesniveau og en negativ symbolsk værdi. Kriminaliteten bliver ofte begået af flere sammen, men de unge og politiet mener ikke, der er tale om noget organiseret. Alligevel kan der ske en videreføring af de kriminelle normer til den yngre generation, som ser op til deres store brødre. Flere af de unge føler sig diskriminerede på arbejdsmarkedet, både pga. deres adresse og deres hudfarve. Uddannelse synes ikke attraktivt, fordi det alligevel ikke vil føre til noget i de unges øjne – jf. omtalen af, hvordan eksamensbeviser tilsyneladende ikke er nok til at få et attraktivt job.

Samfundsudviklingen og eksklusionsprocesserne

I det meste af 90'erne har der været en faldende arbejdsløshed og en stigende velstand i Danmark. Disse tendenser har imidlertid ikke gjort sig gældende i lige så høj grad for unge af udenlandsk oprindelse som for de øvrige unge. Især problemerne med at få fodfæste på arbejdsmarkedet er med til at gøre fremtidsudsigterne for disse unge meget usikre. Derfor ser de heller ikke nogen grund til at opføre sig “fremtidsdisciplineret”. Selvom man opnår gode kvalifikationer, er det ingen garanti for et job. Sådan er det til en vis grad for alle unge, men flere undersøgelser tyder på, at der foregår en diskrimination på arbejdsmarkedet i forhold til mennesker med en anden

63. Op. cit. s. 68-69.

etnisk baggrund end dansk.⁶⁴ Det er svært at måle, men den store forskel på arbejdsmarkedssituationen mellem etniske minoritetsgrupper og resten af befolkningen kan ikke udelukkende forklares ved hjælp af forskelle i faglige og sproglige kvalifikationer. Hvis mellem dem og andre unge bliver større, kan denne følelse af at være udelukket føre til en aggressiv adfærd. Man skaber alternative normer sammen med ligesindede, hvor kriminalitet og vold kan være en måde at opnå den status på, som man ikke kan opnå i andre sammenhænge.

De unge med udenlandsk oprindelse har ofte sociale kendetegn, der statistisk set øger sandsynligheden for kriminel adfærd, men ud over dette skal de altså slås med eksklusionsprocesser, der har at gøre med deres nationalitet. De eksklusionsprocesser, der har at gøre med familieforhold og uddannelsesforhold, er ikke så åbenlyse som eksklusionsprocesserne i forhold til national oprindelse. Unge, der kommer fra hjem med lav social status, hvad angår job og uddannelse, og som selv har problemer på disse områder, kan på samme måde som de unge med udenlandsk oprindelse blive udelukket fra en del af de muligheder andre unge har. Uddannelse er i dag af afgørende betydning for at få et godt arbejde, og derfor er et lavt uddannelsesniveau et større problem i dag end for 10-20 år siden. Samtidig med, at det generelle uddannelsesniveau i befolkningen er blevet hævet, er forskellene blevet større, og denne forskel er afgørende for ens chancer på jobmarkedet.

Sociologen Pierre Bourdieu ser uddannelsessystemet som bestående af en række selektionsprocesser, der tilgodeser børn og unge fra familier med en høj økonomisk og kulturel kapital – groft sagt de rige og veluddannede.⁶⁵ Igen er der tale om relative størrelser afhængige af det pågældende samfund. Dette er bl.a. forklaringen på, at der stadig er kraftig social skævhed i uddannelsessystemet. Det skyldes ifølge Bourdieu, at undervisningen og eksamen ikke bygger på objektive universelle kriterier, der giver lige muligheder uafhængig af social baggrund, men i høj grad favoriserer børn af den kultur, som er udbredt blandt de bedst stillede. Hvad der giver sig ud for at være

64. Se A. Larsen (2000) "Etnisk diskrimination, ligestilling og integration på arbejdsmarkedet" i Tidsskrift for arbejdsliv, 2. årg, nr. 2.

65. Se bl.a. P. Bourdieu og J. Passeron (1970/77) *Reproduction in Education, Society and Culture*. London: Sage Publications.

en kvalifikationsbaseret selektionsproces er i virkeligheden en måde, hvorpå de dominerende klasser reproducerer deres kulturelle kapital. Pointen er her, at både de dominerende og de dominerede (ekskluderede) generelt opfatter uddannelsessystemet som retfærdigt. Eksklusionen udfolder sig altså på baggrund af en indforståethed hos den gruppe eller de individer, der bliver udsat for den. Man tildeles en høj eller lav symbolsk værdi på baggrund af ens uddannelse og job – for de unges vedkommende i høj grad på baggrund af forældrenes uddannelse og job.

Det er svært at kæmpe imod denne kategorisering, fordi man gennem protesten blot er med til at cementere, at man ikke er lige så god som andre. Desuden er man som omtalt delvist indforstået med kriterierne for tildelingen af den symbolske værdi. Resultatet kan blive frustrationer, der vendes mod det omgivende samfund i form af voldelig adfærd. Man opbygger sine egne normer og uddeler symbolsk værdi i gruppen ud fra helt andre kriterier end i det omgivende samfund. At dette bestemt ikke er en ønskesituation viser sig bl.a. ved, at de unge fra Vollsmose har yderst traditionelle fremtidsdrømme gående på hus, arbejde, kone og børn⁶⁶ – en paradoks konformitet, når man tager deres nuværende adfærd og situation i betragtning.

Tendenser og forklaringer

På baggrund af den forudgående litteraturgennemgang kan vi drage nogle konklusioner omkring tre hovedspørgsmål, nemlig udviklingen i den generelle ungdomskriminalitet, udviklingen i voldskriminalitet og udviklingen i bandekriminalitet.

For det første ser det ud til, at den samlede ungdomskriminalitet har været faldende eller stagnerende fra 1981 til 2000. For det andet ser det ud til, at ungdomskriminaliteten i samme periode er blevet grovere eller med andre ord, at voldskriminaliteten er steget. Med hensyn til det tredje spørgsmål, nemlig spørgsmålet om gadebandekriminalitet, så er det blevet belyst med udgangspunkt i politiets rap-

66. J. Flindt Pedersen (2002) Drengene fra Vollsmose. Rapport fra et år i en bydel i Danmark. København: Gyldendal, s. 50.

porter om fænomenet. Der er ingen tvivl om, at en del af volds-kriminaliteten er grupperelateret. En afklaring af, hvor stor en del af ungdomskriminaliteten, der kan karakteriseres som egentlig bande-kriminalitet, og hvorledes denne har udviklet sig, kræver imidlertid mere tilbundsående undersøgelser.

Gennemgangen af litteraturen vedrørende de unge lovovertræderes sociale baggrund har ført frem til tre overordnede faktorer, der udviser en sammenhæng med kriminalitetshyppigheden. For det første er der en sammenhæng mellem ungdomskriminalitet og familieforhold, hvormed menes forældrenes sociale situation og forholdet mellem den unge og forældrene. For det andet er der en sammenhæng mellem ungdomskriminalitet og skoleforhold, hvormed menes den unges uddannelsesmæssige situation og forhold til skolen. For det tredje er der en sammenhæng mellem ungdomskriminalitet og nationalitet, hvormed menes de unges nationale baggrund.

Som forklaring på faldet i den samlede ungdomskriminalitet er der peget på de unges øgede "fremtidsdisciplinering", der betyder, at de unge ikke vil risikere at få en plettet straffeattest. Desuden har den store gruppe af unge så travlt med at udnytte de mange muligheden for rejser o.a., så de lidt forenklet sagt ikke har tid til at begå lovovertrædelser.

En mulig forklaring på den stigende voldskriminalitet er, at der er sket en polarisering mellem den ovennævnte store gruppe af unge, der klarer sig godt, og en lille gruppe af unge, der har store problemer. Der peges på, at eksklusionsprocesserne især finder sted i forhold til uddannelse (arbejdsmarked) og nationalitet, og at disse processer kan medføre frustrationer, der kan munde ud i en voldelig adfærd hos de unge. Sammenhængen mellem følelsen af lav personlig værdi og voldelig adfærd kan forstærkes af gruppeprocesser, der gør det legitimt og ligefrem prestigefyldt at begå kriminalitet. To rapporter om unge af udenlandsk oprindelse fra Vollsmose og Blågårds Plads bruges til at underbygge denne sammenhæng.

En mulig forklaring på, at ungdomskriminalitet bliver begået i grupper, kan være, at de unge på denne måde kan støtte hinanden i at udvikle fælles, alternative normer, og at de inden for disse normer kan søge den status, som de ikke har mulighed for at opnå i det almindelige samfund.

SAMFUNDETS REAKTION: MELLEM HUMANISME OG HÅRDE MARKERINGER

Samfundet har to gode grunde til at reagere på unges lovovertrædelser. For det første må det markere over for andre unge, at det ikke vil acceptere denne form for social afvigelse, og for det andet må det forsøge at få den konkrete lovovertræder tilbage på normalitetens rette køl. Dette dobbelte formål vil ofte føre til en indre konflikt hos de instanser, der træffer afgørelser i forhold til de unge, som har begået lovovertrædelserne. En effektiv markering af, at samfundet ikke vil acceptere lovovertrædelser, kan føre til, at andre unge bliver tilbageholdende med hensyn til at begå lovovertrædelser. Den kan virke præventiv på det generelle plan. En mere tilbageholdende markering kan gøre det lettere for den unge lovovertræder at vende tilbage til en normal og samfundsmæssigt accepteret adfærd.

Dette dilemma går klart igennem alle de overvejelser, vi finder om, hvorledes samfundet skal reagere på unges lovovertrædelser. Skal man gennem hård og markant reaktion skræmme andre unge fra at begå tilsvarende gerninger men samtidig risikere, at den unge lovovertræder gennem et sådant forløb bliver fastholdt i rollen som social afviger, eller skal man se bort fra dette generelle samfundshensyn og i stedet forsøge at redde den unge lovovertræder ud af afvigerrollen?

Sådanne overvejelser foregår inden for forskellige felter, nemlig det befolkningsmæssige, det politiske, det retlige og det forvaltningsmæssige felt. Inden for det befolkningsmæssige og det politiske felt sættes dagsordenen for, hvorledes der skal reageres på unges lovovertrædelser. Inden for det retlige felt må der på baggrund af de

politiske og de tidligere retlige afgørelser træffes beslutninger i de konkrete sager. Og endelig må forvaltningerne i lokalområderne beslutte hvilke former for indsats, de vil sætte i gang i forhold til unge lovovertrædere. Inden for disse forskellige felter sker der en stadig afvejning af, hvorledes man skal forholde sig til unges lovovertrædelser og dilemmaet mellem hensynet til almenheden og den enkelte.

Spørgsmålet er imidlertid, om der sker en gensidig påvirkning mellem de forskellige felter, eller om der også her optræder dilemmaer og modsætninger. Vil politikerne i deres lovgivning følge den offentlige moral, eller har de deres egne værdier om, hvorledes man skal reagere på unges lovovertrædelser? Vil rettens aktører udelukkende følge lovgivningen og dens intentioner, eller har de selv nogle værdier, som bliver afgørende for deres afgørelser? Og hvordan ser forvaltningernes personale på deres opgaver i forhold til reaktionen over for unge lovovertrædere. Er de lovgivningens forlængede arm, eller tager de egne initiativer på grundlag af egne værdier. Spørgsmålet er altså, om de konkrete reaktioner på unges lovovertrædelser sker i et spændingsfelt mellem ret og moral.

Befolkningen: Mellem angst og tryghed

Som udgangspunkt starter den samfundsmæssige reaktion på unges lovovertrædelser i befolkningen. Spørgsmålet er derfor, hvorledes befolkningen forholder sig til unges lovovertrædelser og til dilemmaet mellem hensyntagen til det almene og den enkelte.

Holdninger til ungdomskriminalitet kan dannes på baggrund af såvel erfaringer som generelle værdier. En utryk befolkning med mange erfaringer med hensyn til krænkelse af den personlige sikkerhed kan tendere til at sætte hensynet til almenheden først. Omvendt kan erfaringer med høj personlig sikkerhed give plads til en mere humanistisk tænkning i relation til den unge lovovertræder. Spørgsmålet er derfor, hvilke personlige erfaringer med kriminalitet, der er aflejret i befolkningen.

Generelle værdier af politisk, religiøs eller etisk art kan være en anden kilde til holdninger til unge lovovertrædere. De grundlæggende værdier kan føre til den holdning, at der bør sættes hårdt mod hårdt over

for normafvigere eller til den holdning, at der bør anlægges en humanistisk synsvinkel over for normafvigere.

Der findes en række undersøgelser af befolkningens erfaringer med og holdninger til ungdomskriminalitet, men ingen af dem er nye. I 1984 offentliggjorde Flemming Balvig¹ en undersøgelse af befolkningens holdninger til kriminalitet. I 1991 foretog Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttet en omnibusundersøgelse med henblik på at få klarlagt, i hvilket omfang befolkningen mener at have været eller frygter at blive udsat for kriminalitet.² Denne undersøgelse blev gentaget i en omnibusundersøgelse af Danmarks Statistik i 1995. Desuden offentliggør Danmarks Statistik i deres Kriminalstatistik opgørelser over, hvor mange mennesker, der anmelder kriminalitet. Disse undersøgelser er belyst i publikationerne, Levevilkår i Danmark, 1992³ og i Levevilkår i Danmark, 1997.⁴

Vi kan således belyse befolkningens erfaringer med og holdninger til kriminalitet gennem tre indikatorer, nemlig om de mener, at have været udsat for kriminalitet, om de har anmeldt kriminalitet og om de frygter kriminalitet.

Ser vi først på erfaringerne med kriminalitet, viser det sig, at der fra 1972 til 1995 har været en meget svag stigning eller måske snarere en stagnation i den andel af befolkningen, som oplyser at have været udsat for tyveri, hærværk eller vold. Den andel, der oplyser at have været udsat for tyveri er steget fra 13 til 16 procent, den andel, der oplyser at have været udsat for hærværk er steget fra 7 til 10 procent, og den andel, der oplyser at have været udsat for vold eller trusler om vold, er steget fra 4 til 6 procent. (Se tabel 4.1) Kilden til disse oplysninger er gentagne spørgeskemaundersøgelser, hvor et repræsentativt udsnit af befolkninger er blevet spurgt, om de inden for de

-
1. Balvig, F. (1984) Kriminalitet – angst for kriminalitet – magtesløshed og fremmedgørelse. København: Egtmontfondens Fremtidsstudie.
 2. Danmarks Statistiks og Socialforskningsinstituttets omnibusundersøgelse januar og april 1991.
 3. Bunnage, D. (1992) Levevilkår i Danmark. Statistisk Oversigt 1992. København: Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttet.
 4. Bonke, J. (1997) Levevilkår i Danmark. Statistisk Oversigt 1997. København: Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttet.

Tabel 4.1

Andel af befolkningen, som oplyser at have været udsat tyveri, hærværk og vold/trusler. 1972-1995. Procent.

	Tyveri	Hærværk	Vold/trusler
	Procent		
1972	13	7	4
1974	13	...	7
1976	13	...	6
1978	14	...	...
1982	15	13	...
1987	14	12	6
1991	14	11	6
1995	16	10	6

Kilde: Bonke, J (1997) Levevilkår i Danmark 1997. København: Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttet, s. 374. Datagrundlaget er resultater af spørgeskemaundersøgelser gennemført af Balvig (se Balvig, 1984) og Socialforskningsinstituttet og Danmarks Statistik (omnibusundersøgelser).

sidste 12 måneder er blevet udsat for de nævnte typer af gerninger. Fra de samme undersøgelser ved vi, at det især er unge mænd, som er ofre for kriminalitet, især for vold.

En anden fremgangsmåde vil være at undersøge, hvor mange lovovertrædelser, der er blevet anmeldt. Anmeldte lovovertrædelser registreres af politiet og vil derfor optræde i Danmarks Statistiks kriminalregister. Her viser udviklingen i en noget kortere periode, nemlig fra 1980 til 1995 en kraftigere stigning. For hver gang, der i 1980 blev anmeldt 100 ejendomsforbrydelser, blev der i 1995 anmeldt 123. For hver gang, der i 1980 blev anmeldt 100 hærværksforbrydelser, blev der i 1995 anmeldt 193. Og for hver gang, der i 1980 blev anmeldt 100 voldsforbrydelser, blev der i 1995 anmeldt 174. (Se tabel 4.2) Går vi ned i dette materiale, kan vi se, at der er en tendens til, at der anmeldes flest lovovertrædelser i de store provinsbyer. Ser vi på spørgeskemaresultaterne (tabel 4.1) i den samme periode, kan vi stort set ikke registrere nogen stigning i den andel af befolkningen, som har været udsat for kriminalitet. Forskellen på de to resultater kan, som det ofte⁵ er fremført, skyldes, at der anmeldes

5. Se fx Balvig, F. (1995) Kriminalitet og social kontrol, København: Columbus, s. 61.

mange gerninger med henblik på at udløse forsikringer, uden at de af anmelderen bliver opfattet som værende så alvorlige, at de bliver opfattet som egentlige kriminelle handlinger. En anden mulighed er, at der er en vis usikkerhed behæftet med de to typer af undersøgelsesmetoder. Spørgeskemaundersøgelsen er måske ikke helt dækkende, mens politiets registreringer måske er lidt for dækkende. En sidste mulighed er, at det er de samme mennesker, der bliver udsat for gentagen kriminalitet, således at andelen af befolkningen, der udsættes for kriminelle handlinger er nogenlunde konstant.

Under alle omstændigheder må vi opfatte det sådan, at der er en vis stigning i andelen af befolkningen, som oplever at blive udsat for kriminelle handlinger. Spørgsmålet er så, hvad dette betyder for befolkningens holdning til kriminalitet. Er der en stigende frygt for kriminalitet i befolkningen, eller har vi en tryk og afslappet befolkning, som ikke spekulerer over, om de kan blive udsat for overgreb. Noget tyder på, at det sidste er tilfældet.

Tabel 4.2

Anmeldte straffelovsovertrædelser opdelt efter forbrydelsens art. 1980-1995.

	1980	1980	1985	1990	1995
Antal ¹ / Indeks 1980=100					
Sædelighedsforbrydelser	55	100	109	107	116
Voldsforbrydelser	178	100	117	140	174
Ejendomsforbrydelser:	9.666	100	114	123	123
– Indbrud	2.349	100	118	122	105
– Tyveri	2.680	100	130	147	151
– Biltyveri	523	100	120	133	158
– Cykeltyveri	2419	100	75	92	108
– Røveri	36	100	122	139	131
– Hærværk	465	100	175	187	193
Andre forbrydelser	167	100	111	91	95
Alle straffelovsovertrædelser	10.066	100	114	123	124

1. Opgjort som antal anmeldte straffelovsovertrædelser pr. 100.000 indbyggere på 15 år og derover.

Kilde: Bonke, J (1997) Levevilkår i Danmark 1997. København: Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttet, s. 372. Datagrundlaget er Danmarks Statistiks kriminalstatistik og dermed indberetning fra politiet.

Ser vi på udviklingen i den andel af befolkningen, som udtrykker frygt for at blive udsat for kriminalitet, så er den svagt faldende. Andelen af befolkningen, som oplyser, at de næsten hele tiden tænker på risikoen for kriminalitet, ligger ret stabilt på omkring 2 procent. Ser vi på den del, som ofte eller af og til tænker på kriminalitet, så ser den ud til at være faldende fra 1976 til 1995. Andelen, som ofte tænker på kriminalitet, er faldet fra 16 til 11 procent, og gruppen, som af og til tænker på kriminalitet, er faldet fra 23 til 17 procent. Omvendt er den andel af befolkningen, som en sjælden gang eller aldrig tænker på risikoen for at blive udsat for kriminalitet, i samme periode stigende. Andelen, som en sjælden gang tænker på kriminalitet, er steget fra 20 til 23 procent, og gruppen, som aldrig tænker på kriminalitet, er steget fra 39 til 47 procent. (Se tabel 4.3) Ser vi nærmere på, hvem der er de mest frygtsomme, så viser dette materiale, at kvinderne og befolkningen i de store provinsbyer er de mest frygtsomme.

Hvis vi kan registrere en stigning i kriminaliteten og i den andel af befolkningen, som oplyser at blive udsat for kriminalitet, så ser det ikke ud til, at denne stigning fører til øget frygt for kriminalitet. Tværtimod er der tale om et fald i frygten for kriminalitet. Dette

Tabel 4.3
 Andel af befolkningen, som udtrykker frygt for at blive udsat for kriminalitet. 1976-1995. Procent.

	1976	1983	1987	1991	1995
Procent					
Tænker på risikoen for kriminalitet					
Næsten hele tiden	2	5	2	2	2
Ofte	16	14	10	9	11
Af og til	23	30	20	21	17
En sjælden gang	20	22	22	22	23
Aldrig	39	29	46	46	47
I alt	100	100	100	100	100

Kilde: Bonke, J (1997) Levevilkår i Danmark 1997. København: Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttet, s. 379. Datagrundlaget er resultater af spørgeskemaundersøgelser gennemført af Balvig (se Balvig, 1984) og Socialforskningsinstituttet og Danmarks Statistik (omnibusundersøgelser).

kunne tyde på, at de gerninger, der bliver anmeldt, ikke er så voldsomme, at de fører til almen frygt i befolkningen. Der er altså ikke nogen grund til at tro, at vi har en befolkning, som er utryg og bange for deres personlige sikkerhed. På denne baggrund har vi heller ikke nogen grund til at tro, at befolkningen, på baggrund af personlige erfaringer, ønsker, at der skal sættes hårdt ind over for unge lovovertrædere. Derfor kan der godt være nogle almene værdier i befolkningen, som fører til et ønske om, at der skal markeres grænser over for unge lovovertrædere. Det ved vi ikke. Vi har ikke nogen undersøgelser af befolkningens holdninger til kriminalitet og de bagvedliggende almene værdier.

Det politisk/administrative system: Mellem humanisme og effektiv indsats

Mens befolkningen tilsyneladende bliver mere og mere afslappet og tryk i relation til kriminalitet, går den politiske indsats i retning af en stadig mere effektiv og målrettet indsats. I dilemmaet mellem at ville markere grænser over for andre unge og at ville reintegrere den enkelte unge lovovertræder går tendensen for øjeblikket i retning af at ville markere grænser. Men der er ikke tale om nogen enkel udviklingstendens.

Den kriminelle lavalder blev fastlagt til 15 år ved straffeloven af 1930,⁶ og den har ligget fast siden. Det betyder, at man ikke kan pålægge børn under 15 år et strafansvar. Man har altså ønsket at friholde børnene helt i den stadige kamp om markering af grænserne mellem normalitet og afvigelse. Når vi ser på børnene, er der ikke noget dilemma. Her tages der kun hensyn til det enkelte individ. Hvis et barn bryder loven, er det samfundets opgave at sikre, at barnet gennem en social indsats får mulighed for at vende tilbage til en normal adfærd.

Problemet har derfor hele tiden været, hvordan man skulle forholde sig til de unge, som aldersmæssigt ligger mellem 15 år og den per-

6. Ekspertgruppen om ungdomskriminalitet (2001): Rapport om ungdomskriminalitet. København. s. 35.

sonlige myndighedsalder. I hvilken udstrækning skal man her tage hensyn til individet, og i hvilken udstrækning skal man tage hensyn til den almene markering af grænser. Her er lovgivningen blevet præget af hensyntagen til individet, når der er tale om sager vedrørende unge mellem 15 og 18 år i såvel efterforskning som afgørelse og fuldbyrdelse af afgørelse.

Når politiet pågriber en person på mellem 15 og 18 år for et strafbart forhold, skal der indkaldes en repræsentant for de sociale myndigheder, som kan være til stede under afhøringerne. Endvidere kan anklagemyndighederne indhente oplysninger om den unges personlige forhold og samtidig bede de sociale myndigheder om at komme med forslag til hvilke vilkår, der kan tages i anvendelse ved et eventuelt tiltalefrafald eller en betinget dom.

Hvis anklagemyndigheden bringer den unges sag for retten og dommeren vælger at varetægtsfængsle den unge, mens efterforskningen står på, kan han eller hun vælge at lade dette ske som surrogatfængsling, dvs. at den unge sigtede kan tage ophold i eget hjem eller i en institution.

Anklagemyndigheden kan også vælge at frafalde tiltalen på grund af den anklagedes unge alder. Et sådant tiltalefrafald indebærer, at den tiltalte kendes skyldig. På baggrund af indstillinger fra de sociale myndigheder kan retten derefter beslutte at tiltalefrafaldet bliver givet under visse vilkår, fx vilkår om bøde, vilkår om hjælpeforanstaltninger efter loven om social service eller vilkår om ungdomskontrakt. Tiltalefrafaldet kan også gives uden vilkår.

Bliver der tale om en egentlig domsafsigelse, kan der i tilfælde af bøde fastsættes et mindre beløb, end hvis der var tale om en voksen lovovertræder. I tilfælde af frihedsstraf kan man vælge at gøre denne betinget, således at straffen ikke bliver effektueret med mindre den dømte begår et nyt strafbart forhold. En sådan betinget dom kan gives på betingelse af, at der etableres et socialt tilsyn eller at der etableres samfundstjeneste.

Ender sagen med en ubetinget frihedsstraf, så kan man vælge at lade afsoningen af denne straf ske i en behandlingsinstitution. Hvis denne mulighed ikke eksisterer, kan den unge komme til at afsone dom-

men i fængsel. Denne løsning må dog ifølge FN's børnekonvention kun bruges som sidste udvej og kun i kortest muligt passende tidsrum.⁷

Man kan altså ikke være i tvivl om, at der inden for dansk retsplejelovgivning eksisterer regler, som gør det muligt at vægte hensynet til den unge lovovertræder fremfor hensynet til den almene markering af grænserne for acceptabel adfærd. Men det er ligeledes klart, at den konkrete afgørelse kan komme til at hvile på skøn og vurderinger hos den enkelte politimester, den enkelte socialchef og den enkelte dommer. Der skal ikke alene ske en vurdering af kriminalitetens grovhed, men også af den unges sociale baggrund og mulighederne for at etablere nogle socialt acceptable vilkår for en given afgørelse. I den konkrete sagsbehandling bliver der mulighed for at lade de personlige værdier spille ind i forhold til den endelige afgørelse og indsats.

Ser vi på udviklingen gennem de seneste 10 år bliver det klart, at dette system er til stadig diskussion. Hvor skal grænsen gå mellem hensyntagen til den unge lovovertræders personlige fremtid og ønsket om at få markeret grænser for acceptabel adfærd? Skal der ske en opstramning af lovgivningen, eller skal man i højere grad overlade til de enkelte sagsbehandlere at vurdere, hvad der vil være en acceptabel løsning i forhold til den enkelte unge.

Noget tyder på, at der i det politisk/administrative system er en tendens til, at man generelt set ønsker at fastholde det humanistiske princip i relation til unge lovovertrædere, men at man inden for den grovere kriminalitet, nemlig voldskriminaliteten ønsker en opstramning. Denne udvikling ligger klart i forlængelse af den udvikling, der har fundet sted i ungdomskriminaliteten, nemlig at ungdomskriminaliteten generelt er faldende eller stagnerende, samtidig med at voldskriminaliteten blandt unge har været stigende. Den politiske konsekvens af denne udvikling har været at sætte fokus på indsatsen over for vold.

Med henblik på at øge indsatsen til bekæmpelse af vold i samfundet har Folketinget i to omgange vedtaget voldspakker, nemlig i 1994

7. Denne gennemgang af lovgrundlaget vedrørende behandlingen af unge lovovertrædere inden for det strafferetlige system bygger på op. cit. s. 37- 52.

og i 1997. Begge disse pakkeløsninger havde til hensigt at foretage en forstærket og offensiv indsats mod volden.

Med voldspakken i 1994 blev straffeloven ændret, således at der blev indført forhøjede straffe for gentagne voldsforbrydelser. Samtidig blev det vedtaget at iværksætte et forsøg med udvikling af de voldsdømtes kognitive færdigheder. Man ville ændre deres måde at tænke og løse problemer på, således at de blev i stand til at vælge ikke-kriminelle adfærdsformer.

Med voldspakken i 1997 blev straffen for den grove vold skærpet. Samtidig blev det besluttet, at hovedvægten i indsatsen mod volden skulle ligge på det sociale og forebyggende område med det særlige formål at forhindre unge i at udvikle sig til voldsmænd. Et af initiativerne bestod i etablering af forsøg med konfliktråd, hvor offer og gerningsmand kunne mødes med henblik på, at gerningsmanden kan fremføre en undskyldning og offeret kan få bearbejdet sin angst og frustration. Et andet initiativ bestod i udvidelse af antallet af sikrede pladser til unge lovovertrædere.

I forbindelse med voldspakken af 1997 blev der nedsat et ministerudvalg bestående af undervisningsministeren, socialministeren og justitsministeren. Med udgangspunkt i dette udvalg blev der på ministerielt niveau taget en række initiativer. Socialministeriet etablerede en række forsøg med forstærket opsøgende indsats. I forlængelse heraf blev der etableret en kontaktpersonordning i relation til børn og unge, hvis forældre vurderes ikke at kunne give dem den fornødne støtte. Undervisningsministeriet satsede på at udvikle metoderne inden for den pædagogisk-psykologiske rådgivning og at vejlede skoler i undervisning om, hvordan man undgår vold.

Efter at der i en årrække havde været gennemført forsøg med ungdomskontrakter, blev disse i 1998 gjort til en del af lovgivningen omkring tiltalefrafaldet. Ideen med disse kontrakter var, at den kriminelle karriere kunne bremses gennem etablering af en kontrakt mellem den unge og myndighederne. Den grundlæggende ide er, at den unge skal mærke en hurtig reaktion og indgå en aftale om bestemte aktiviteter fx uddannelse og arbejde for at undgå etablering af egentlige sanktioner.

Et nyt ministerudvalg om integration og utilpassede unge blev nedsat i 1999. Dette udvalg iværksatte en ny række initiativer, herunder etablering af et videns- og rådgivningscenter om utilpassede unge, øget indsats i politikredse præget af bandekriminalitet, hurtig indgriben over for førstegangskriminelle og etablering af nye behandlingstilbud. Endvidere blev det besluttet at øge indsatsen over for 18-22-årige, herunder etablering af en personlig rådgiver, godtgørelse i forbindelse med praktik i privat virksomhed etc.⁸

Ser vi på disse forskellige tiltag gennem 1990'erne bliver det klart, at der som udgangspunkt har været et ønske om at skærpe sanktionerne over for den groveste form for kriminalitet, nemlig volden. Øgede straffe over for voldsdømte skulle være en vej til at skræmme andre fra at begå de samme forbrydelser. Dette var tanken bag især den første voldspakke, men også bag den anden. Alligevel må man sige, at den humanistiske tænkning i retning af at hjælpe den unge lovovertræder ud af den kriminelle løbebane hurtigt kom ind i billedet igen. Der blev sat fokus på den sociale indsats i såvel lovgivning som etablering af forsøg. Det samme skete med ministerudvalget i 1999. Der blev sat fokus på hurtig og effektiv indsats fra politiets side, men der blev også sat fokus på en øget social indsats. I 2002 har regeringen spillet ud med et program til forøgelse af strafferammen for vold og voldtægt og med forslag om, at det skal være muligt at tilbageholde børn under den kriminelle lavalder, hvis det har betydning for efterforskningen.

Noget kunne tyde på, at dilemmaet mellem hensyntagen til den almene opfattelse af grænsen mellem normalitet og afvigelse og hensyntagen til den unge lovovertræder i en dansk sammenhæng er et uløseligt dilemma. Stærke kræfter i vores samfund vil trække i retning af en humanistisk løsning, og andre stærke kræfter vil trække i retning af effektive sanktioner. Spørgsmålet er, om dette dilemma kan løses, og om det skal løses. Måske udtrykker dilemmaet det kompromis, som er acceptabelt for store dele af den danske befolkning. Også dette kunne gøres til genstand for empirisk forskning.

8. Denne gennemgang af politisk/administrative initiativer inden for kriminalitetsområdet bygger på op. cit. s. 15-34 og på Nordisk arbejdsgruppe om ungdomskriminalitet: Ungdomskriminalitet i Norden. København: Nord 2000, s. 59-70.

Under alle omstændigheder bliver konsekvensen af det uløste dilemma og den åbne lovgivning på dette område, at meget overlades til de mennesker, som skal træffe beslutninger om, hvad der skal ske med den unge lovovertræder. Spørgsmålet bliver derfor, hvordan de træffer deres afgørelser.

De retlige afgørelser: Mellem regler og værdier

Også retten har sit dilemma. Når politikerne og deres administrative medarbejdere har vedtaget love og udstukket retningslinjer, står retten i den situation, at den skal træffe afgørelser vedrørende konkrete mennesker, der har begået konkrete lovovertrædelser. I hvilket omfang skal dommeren lade sig styre af de eksisterende love og regler, og i hvilket omfang skal vedkommende lade sig styre af normer og værdier.⁹

Sådanne spørgsmål giver anledning til et dilemma, som ligger dybt i den danske tænkning om lov og ret, nemlig dilemmaet mellem at følge den ydre lovtekst og at følge de indre værdier. Dette har givet anledning til to former for tænkning i den danske retsfilosofi. På den ene side har vi den retspositivistiske tænkning, der primært er repræsenteret ved Alf Ross¹⁰ og Viggo Bentzon.¹¹ På den anden side har vi den retlige tænkning, som fortsat inddrager elementer af en naturretlig tænkning og har en mere fortolkende tilgang til den retlige afgørelse. Den er primært repræsenteret ved Knud Illum¹² og Vinding Kruse.¹³

-
9. Denne diskussion er præsenteret i J. Dalberg-Larsen (1994): "Geiger, Illum og Ross om ret og retsvidenskab" i N. G. Bolwig m. fl. (red.): Perspektiver i samfundsvidenskaben: Faglige bidrag i anledning af Erik Harsaas 70-års dag. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag og i P. Høilund (1992) Den forbudte retsfølelse: Om lov og moral. København: Munksgaard.
 10. Se A. Ross (1953/82): Om ret og retfærdighed: En indførelse i den analytiske retsfilosofi. København: Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck.
 11. Se V. Bentzon(1907): Retskilderne. København og (1914) Skøn og Regel. København.
 12. Se K. Illum (1945): Lov og ret. København: Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck.
 13. Se V. Kruse (1923) Retslæren. København.

Ross lægger afstand til den naturretlige tænkning og lægger i stedet vægt på den positive ret. Det er Ross' opfattelse, at retlige afgørelser ikke må være præget af værdier. De må bygge på to typer af retskilder, nemlig lovgivningen og tidligere retlige afgørelser. Ifølge Ross kan man tale om en gældende ret, hvis man under visse betingelser kan forudsige, hvilke retskilder, der vil blive lagt til grund for en afgørelse. Retfærdigheden består altså i forudsigeligheden med hensyn til brugen af retskilder. Alligevel gør Ross opmærksom på, at der må ske en fortolkning af lovteksten, hvilket kun kan ske ved hjælp af den naturlige sproglige forståelse. Samtidig gør han opmærksom på, at dommeren aldrig vil kunne se bort fra de mere pragmatiske fortolkningshensyn som fx forfølgelse af sociale målsætninger.

Illum stiller spørgsmålstejn ved den rendyrkede realistiske retsforståelse. Han mener, at moralen og den oprindelige naturretstænkning også må være grundlag for den retfærdige beslutning. Retten har ganske vist sine regler at følge, men anvendelsen af dem må tilpasses den enkelte sag, det enkelte menneskes livsforhold etc. Den må fortsat tage højde for forholdets natur for at kunne træffe en retfærdig afgørelse. På denne måde kommer retfærdigheden til at tage udgangspunkt i mennesket. Man kan sige, at der bliver tale om en indre retskilde, hvor moralen bliver inddraget som en del af beslutningsgrundlaget i den retlige handling.

Denne tænkning om sammenkoblingen mellem ret og moral er ført videre i Peter Høilunds¹⁴ retsfilosofiske tænkning. Det er hans opfattelse, at den retlige beslutning må bygge på etiske overvejelser. Dommeren må med sin afgørelse bane vejen for det gode liv. Konsekvensen af denne opfattelse bliver en afstandtagen fra den opfattelse, at de love, som politikerne har vedtaget, danner grundlag for retfærdige retlige afgørelser.

Dermed står vi altså ikke alene med spørgsmålet om, hvorvidt der er overensstemmelse mellem befolkningens ønsker og politikernes beslutninger, men også med spørgsmålet om, hvorvidt der er overens-

14. P. Høilund (1992): Den forbudte retsfølelse. Om lov og moral: København: Munksgaard.

stemmelse mellem politikernes intentioner bag de givne love og rettens beslutninger på baggrund af disse love.

Det næste spørgsmål bliver, hvad der kommer ud af de beslutninger, som retten i sidste ende træffer i relation til unge lovovertrædere. Hvad enten disse beslutninger er præget af en retspositivistisk opfattelse eller af en mere fortolkende og humanistisk tænkning om ret og retfærdighed, så bliver det afgørende spørgsmål, hvad de trufne beslutninger fører til. Hvilke konsekvenser får rettens beslutninger? Hvad betyder dens beslutninger for den unge lovovertræder og vedkommendes chancer for at blive frigjort fra den kriminelle adfærd eller risiko for at blive låst fast i den kriminelle adfærd. Til belysning af dette spørgsmål har Britta Kyvsgaard¹⁵ foretaget en opsamling af forskningsresultaterne på feltet. Ideen med denne opsamling har været at undersøge, hvilken effekt forskellige typer af retlige reaktioner har såvel generelt i forhold til andre unge som specifikt i relation til den unge lovovertræder.

I en rapport fra Cambridge University¹⁶ bliver spørgsmålet om straffens generalpræventive effekt undersøgt. I rapporten bliver det konkluderet, at eksistensen af straf har en generalpræventiv effekt, men at der ikke er klare beviser for straffens marginale generalpræventive effekt. Dvs. at det ikke videnskabeligt har kunnet bevises, at straffeskærpelser øger den generalpræventive effekt.

Noget tyder altså på, at der er god grund til at opretholde muligheden for at straffe unge lovovertrædere for på den måde at signalere til andre unge, at grænsen mellem normalitet og afvigelse er overskredet. Omvendt må man sige, at denne effekt ikke er afhængig af straffens længde.

Spørgsmålet er så, hvad det betyder for den unge lovovertræder at blive idømt straf eller andre foranstaltninger. Her viser gennem-

15. Den efterfølgende diskussion af indsatsen over for unge kriminelle bygger i stor udstrækning på B. Kyvsgaard (2001) "Hvad virker og hvad virker ikke med hensyn til at mindske ungdomskriminalitet?" i Ekspertgruppen om ungdomskriminalitet: Rapport om ungdomskriminalitet, s. 177-188.

16. A. von Hirsch et. al. (1999): *Criminal Deterrence and Sentence Severity*. Oxford: Hart Publishing

gangen af eksisterende forskning på feltet, at straffens længde har en betydning.

Rapporten fra Cambridge University viser, at langvarige institutionsanbringelser og fængselsstraffe uden ekstraordinær behandling højst har en nuleffekt og muligvis en negativ præventiv effekt. Konsekvensen af langvarig indespærring kan altså blive en øget risiko for tilbagevenden til kriminel adfærd.

Vælger man en kortvarig frihedsberøvelse for en mindre alvorlig forbrydelse som en slags chokeffekt, viser undersøgelsesresultaterne, at en sådan indsats ikke har nogen positiv effekt, men tvært imod kan vise sig at være kriminalitetsfremmende. De unge lovovertrædere, som arresteres har større sandsynlighed for at recidivere, end de unge, som ikke arresteres. Vælger man at lade de unge afsone deres straffe under militærlignende forhold, bliver resultatet det samme.

Behandling og færdighedstræning kan medvirke til at mindske risikoen for tilbagefald til kriminalitet. På dette område er der gennemført en række sammenfatningsanalyser bl.a. en sammenfatning af ca. 400 empiriske undersøgelser.¹⁷ Disse undersøgelser giver tilsammen et billede af, hvad der virker, og hvad der ikke virker. Et væsentligt resultat er i denne sammenhæng, at indsatsen er mest effektiv over for de unge, som er mest belastede, og som derfor i forvejen har stor sandsynlighed for at vende tilbage til den kriminelle adfærd. De mindre kriminelt belastede har tilsyneladende ikke megen glæde af den behandlingsorienterede indsats. Spørgsmålet er så, hvilken type af indsats, der har en betydning for de mest kriminelt belastede unge. Størst virkning har den mest konkrete adfærds- og færdighedstræning, herunder arbejdsstræning, mens rådgivning vedrørende familieforhold og individuelle forhold kun har ringe betydning. Dette resultat understøttes i øvrigt af Lilli Zeuners undersøgelse af unge med tiltalefrafald.¹⁸ Den viser, at for unge med tiltalefrafald er der større positiv virkning af en bøde end af et socialt tilsyn, og den sikreste

17 Se fx M.W. Lipsey (1995): "What do we Learn from 400 Research Studies on the Effectiveness of Treatment with Juvenile Delinquents?" I J. McGuire (ed): *What Works: Reducing Reoffending*. Chichester: John Wiley & Sons.

18 L. Zeuner (1990): *Normer i skred: Ungdomskriminalitetens sociale og kulturelle aspekter*. København: Socialforskningsinstituttet.

vej ud af kriminaliteten består i den samfundsmæssige integration, der følger af uddannelse eller arbejde.

Endelig er der den tidlige forebyggelse. Her viser en række store amerikanske undersøgelser¹⁹ med sammenfatninger af flere hundrede undersøgelser, at der er en positiv effekt af forebyggende indsats i såvel førskolealderen, som skolealderen og ungdomsårene. Hvis man over for børn i fattige miljøer sørger for hyppige besøg af sundhedsplejerske eller andre professionelle rådgivere i en længere periode under opvæksten, har det en positiv effekt med hensyn til at reducere kriminaliteten i ungdomsårene. Rådgivningen giver umiddelbart en positiv effekt med hensyn til forældrenes behandling af børnene, børnenes skoleforhold og på længere sigt reduceres deres kriminalitet. Hvis man over for unge mennesker i ressourcetsvage miljøer satser på ekstraundervisning, udviklingsprogrammer og øgede aktiviteter i forhold til det omgivende samfund, vil det have en særlig høj kriminalpræventiv virkning. Der er endvidere en positiv effekt af hjemmebesøg af skolelæreren og af familierapi med træning af forældre til unge lovovertrædere eller børn i risikogruppen. Endelig er der en positiv effekt af skolebaserede programmer med henblik på normindlæring, selvkontrol, problemløsning og kommunikation.

Noget tyder på, at indsatsen med henblik på at reducere ungdomskriminaliteten med fordel kan koncentrere sig om to felter. Blandt de unge, som er blevet lovovertrædere, bør man koncentrere sig om de mest kriminalitetstruede. Der er her, man kan opnå en positiv effekt af trænings- og adfærdsprogrammer i form af formindsket sandsynlighed for recidiv. Desuden bør man koncentrere sig om en præventiv indsats blandt børn, unge og forældre i ressourcetsvage miljøer.

Den kriminalpræventive indsats: Mellem miljø og individ

Der er ingen tvivl om, at man i Danmark satser meget på den kriminalpræventive indsats. Det afgørende spørgsmål er i denne sammen-

19 Se fx S. Aos et. al. (1999) *The Comparative Costs and Benefits of Programs to Reduce Crime*. Washington State Institute of Public Policy.

hæng, om man skal satse på en generel præventiv indsats, hvor man prøver at forbedre det generelle miljø for børn og unge, eller om man skal satse på at reducere kriminaliteten hos den enkelte unge. Her tegner sig altså endnu et dilemma. Skal man sætte fokus på det generelle miljø eller på individet?

Den vigtigste organisation bag den kriminalpræventive indsats i Danmark er Det Kriminalpræventive Råd.²⁰ Det blev etableret i 1971 og har i dag ca. 80 medlemmer og repræsenterer ca. 45 offentlige og private organisationer. Det kriminalpræventive råd har som målsætning:

“at virke for forebyggelse af kriminalitet ved gennemførelse af sikkerhedsfremmende foranstaltninger, ved oplysningsvirksomhed eller på anden formålstjenlig måde”.²¹

En væsentlig del af rådets opgave er at forebygge kriminalitet blandt børn og unge.

Et særligt element i det forebyggende arbejde er samarbejdet mellem skole- og fritidsforvaltninger, socialforvaltninger og politiet i det såkaldte SSP-samarbejde. Dette samarbejde er lokalt forankret, og der var i 1999 SSP-udvalg i 250 kommuner, hvilket svarer til 92 procent af alle kommuner i Danmark.

Oprindeligt var det kriminalpræventive arbejde tænkt som en indsats over for den aldersgruppe, som ligger mellem den kriminelle lavalder og den personlige myndighedsalder, altså mellem 15 og 18 år. Siden år 2000 har det kriminalpræventive arbejde imidlertid også haft til opgave at tænke i den kriminalpræventive indsats over for unge i alderen mellem 18 og 24 år i det såkaldte SSP+. Ideen med dette arbejde har været at sætte fokus på de unge voksne og de særlige problemer, der knytter sig til denne aldersgruppe. Ideen har bl.a.

20. Denne gennemgang af det kriminalpræventive arbejde bygger på følgende publikationer: Nordisk arbejdsgruppe om ungdomskriminalitet (2000) Ungdomskriminalitet i Norden. København: Nordisk ministerråd; Ekspertgruppen om ungdomskriminalitet (2001) Rapport om ungdomskriminalitet. København; Det Kriminalpræventive Råd (1988) SSP samarbejde. Forudsætninger og organisation. København.

21. Se Nordisk arbejdsgruppe om ungdomskriminalitet (2000) op. cit., s. 59.

været at øge samarbejdet mellem politiet og de lokale udskækningssteder og at øge samarbejdet mellem lokale arbejdsmarkedsaktører og det lokale SSP-samarbejde.

I lokalsamfundene kan det kriminalpræventive arbejde antage tre former for indsats. For det første satses der på en generel indsats, som retter sig mod alle. Det kan fx være den obligatoriske undervisning i skolen om narkotika og alkohol. Det kan endvidere være den kriminalpræventive undervisning om mobning, vold, graffiti og butikstyveri. Fælles for denne type af indsats er, at man undgår stempling og stigmatisering. For det andet satses der på den specifikke indsats, der er rettet mod børn og unge, hvis adfærd er ved at udvikle sig i en uheldig retning. Der kan fx være tale om en indsats over for en bestemt gruppe af unge, hvis normer har taget en negativ drejning. Her kan man fx arbejde på at splitte gruppen eller at påvirke dens normer i positiv retning. Her kan man igangsætte aktiviteter, der er velegnede til at udvikle den enkelte deltagers personlighed. Endelig er der for det tredje den indsats, der retter sig mod enkeltpersoner med en kriminel adfærd. Her kan SSP-samarbejdet fungere som baggrund for den fagperson, som får til opgave at tage sig af den pågældende person. Her vil der oftest være tale om en egentlig behandling af den pågældende lovovertræder. I denne sammenhæng kan SSP-samarbejdet være med til at sikre opsamling af erfaringer og metoder. Denne individorienterede indsats kan næppe undgå at virke stemplende på den, som indsatsen vedrører.

Det kriminalpræventive arbejde ligger altså mellem to yderpunkter, nemlig den helt generelle indsats, hvor der ikke sættes fokus på noget konkret individ, således at stemplingseffekten helt kan undgås, og den individorienterede indsats, hvor man samler op på det enkelte individ, således at stemplingseffekten er en uundgåelig ledsager til indsatsen. I det første tilfælde kan det være man rammer forbi målgruppen, men man undgår at forværre situationen. I det andet tilfælde rammer man målgruppen, men der er ret stor risiko for, at man forværrer situationen.

Der er fra officiel side fremført en række ideer til, hvorledes man kan bekæmpe kriminaliteten blandt børn og unge.²² Den mest generelle indsats kan bestå i, at en kriminalbetjent møder frem i skolen og fortæller om konsekvensen af at begå mindre lovovertrædelser som fx

butikstyveri. For de unge, som bliver grebet i en begyndende kriminel karriere kan indsatsen bestå i, at man overlader til en fritidsvejleder at foretage afhøringen for på den måde at undgå registrering af den unge lovovertræder. Samme fritidsvejleder kan tage en samtale med barnet og dets forældre. Viser det sig, at den unges adfærd dækker over væsentlige problemer i familien, kan man vælge at inddrage socialforvaltningen i det videre arbejde. Et af nøgleordene i dette arbejde med konkrete unge har i de senere år været hurtig indsats.

Har vi at gøre med den lidt tungere kriminalitet, kan indsatsen bestå i at sætte fokus på kammeraterne til den unge, som er blevet grebet i en kriminel handling. Her kan et team af medarbejdere gøre en indsats i boligområder, på gadeplan eller i klubber og på den måde prøve at undgå, at kriminaliteten breder sig. Her kan indsatsen bestå i at sikre de unge, som bevæger sig i kanten af kriminaliteten, adgangskort til klubber eller andre fritidsaktiviteter. Endelig er der indsatsen over for gadebander. Her kan indsatsen bestå i intensive- ring af det politimæssige arbejde, central registrering af de mest mar- kante personer i gadebandemiljøet og isolering af de mest aktive ban- demedlemmer gennem maksimal anvendelse af frihedsberøvelse. Specielt i forhold til unge med anden etnisk baggrund end dansk kan indsatsen bestå i at skaffe en øget indsigt i disse unges livssyn og traditioner.

Der eksisterer således både generelle og konkrete ideer til, hvad der kan gøres for at reducere såvel den lettere som den tungere krimi- nalitet. Spørgsmålet er nu, hvordan de forskellige former for indsats virker. Lever de op til den generelle målsætning om at forebygge kri- minalitet, og er der nogle former for tiltag, som virker mere effektivt end andre – og hvorfor?

I en dansk sammenhæng er der lavet en række undersøgelser af, hvor- ledes man bedst muligt kan bremse en kriminel karriere. En del af disse undersøgelser sætter fokus på de professionelle og deres arbejde med de unge, mens andre sætter fokus på de unge selv.

-
22. De ideer, som her bliver fremført stammer bl.a. fra følgende rapporter: Socialministeriet (2000) Børn og kriminalitet – et inspirationskatalog til hurtig indsats over for børn, der begår kriminelle handlinger. København: Socialministeriet; Indenrigsministeriet (1999) Regeringens initiativer over for utilpassede unge. København: Indenrigsministeriet.

Blandt de undersøgelser, som sætter fokus på de professionelle arbejde med at bremse udviklingen i kriminaliteten, er en undersøgelse²³ fra 1989. Den viser, at SSP-arbejdet på dette tidspunkt var ved at vinde stor udbredelse i kommunerne, og at den fører til en styrkelse af fritids- og kulturlivet, et øget samarbejde på tværs af sektorerne med vægt på det uformelle professionelle netværk, en større tolerance over for børn og unges kriminalitet, en øget social kontrol i lokalområderne og en øget ressourceanvendelse. En undersøgelse fra 2000²⁴ viser, at SSP-arbejdet nu findes i næsten alle kommuner, og at de mennesker, som indgår i det kriminalpræventive arbejde, oftest er mænd med en baggrund som skolelærer, socialrådgiver e.l. Disse SSP-medarbejdere kombinerer som regel deres SSP-arbejde med en stilling inden for deres traditionelle arbejdsområde. De lægger vægt på, at der er tale om et professionelt arbejde, som bygger på viden og uddannelse. Der ser altså ud til at være sket en institutionalisering og professionalisering af det kriminalpræventive arbejde. Spørgsmålet er så, hvad det har betydet for de unge.

Nogle af de målsætninger, som har været fremført i de senere års kriminalpolitik, vedrører forsøg på at øge de unges ansvarlighed ved at indgå kontrakter med dem, forsøg på at dæmme op for den kriminelle karriere ved at gribe hurtigt ind, resocialisere de unge gennem behandling i sikrede afdelinger etc. Der er for så vidt gennemført evalueringer af sådanne forsøg, men ser vi nærmere efter, er der ikke mange af disse evalueringer, som siger noget om effekten af disse former for indsats. I de fleste tilfælde er der en skitsering af forsøgenes målsætninger og interview med nøglepersoner i relation til forsøgene. Det bliver således klart, hvad man vil med forsøgene, men mindre klart, hvad der kommer ud af dem. Øges ansvarligheden som konsekvens af ungdomskontrakter, mindskes recidivet som konsekvens af hurtig reaktion, øges den sociale kompetence som konsekvens af behandlingen? Vi ved det faktisk ikke. Det ville nok være hensigtsmæssigt med mere effektorienterede evalueringer, hvor man satte fokus på de unge frem for på deres behandlere.

23. J. Mehlbye (1989) SSP-samarbejdet i kommunerne – en undersøgelse af det tværsektorielle samarbejde omkring forebyggelse af kriminalitet blandt børn og unge. København: AKF Forlaget.

24. M. W. Boolsen (2000) SSP-samarbejdet. Udvikling og perspektiver. København: Voldssekretariatet, Narkotikarådet og Det Kriminalpræventive Råd.

Alligevel peger de forskellige evalueringer sammen med mere generelle undersøgelser²⁵ på en række positive resultater, men der er gennemgående tale om resultater, som ligger uden for intentionerne i forsøgene. Der ser ud til at være en positiv effekt forbundet med gennemførelse af samtaler med børn og forældre, udvikling af kognitive færdigheder, etablering af en god voksenkontakt, etablering en almindelig døgnrytme og integration i arbejde eller uddannelse, succes i sportsverdenen. Eller sagt med andre ord. Vi ved, at den form for indsats, som sigter på at tilføre den unge symbolsk værdi og dermed øge vedkommendes selvrespekt, og den form for indsats, som sigter på etablering af gode mellemmenneskelige relationer og dermed samfundsmæssig inklusion, er med til at trække den unge væk fra den kriminelle løbebane. En øget udforskning af disse positive processer ville måske kunne give et godt grundlag for det videre kriminalpræventive arbejde.

Hvis vi herfra vender blikket mod udlandet, så vil Irving Spergels²⁶ opsamling fra den amerikanske litteratur kunne sige os noget om, hvad der virker i den kriminalpræventive indsats. Hans opsamling er især rettet mod undersøgelser af bandekriminalitet.

Spergels undersøgelse viser, at en konfrontationsorienteret indsats, hvor politiet fører en form for krig mod banderne, kun vil forstærke problemerne. Det samme gælder, hvis medierne indleder en offensiv mod dem. En meget undertrykkelsesorienteret politiindsats vil altså ikke føre til noget positivt. Noget tyder på, at hvis man møder de unge på deres egne præmisser, nemlig bandekriminalitetens adfærdsnormer, så har indsatsen ikke nogen positiv effekt, men der er stor risiko

-
25. Se fx J. Bonke og C. Carøe (2001) En forstærket indsats over for kriminalitetstruede børn og unge – en evaluering. København: Socialforskningsinstituttet. J. Bonke og C. Carøe (2001) Længevarende behandling af børn og unge i sikrede pladser – en evaluering. København: Socialforskningsinstituttet. J. Høgelund (1993) Ungdomskontrakter – en forsøgsordning. København: Socialforskningsinstituttet. K. Just Jeppesen (1997) Børns kriminalitet. Forsøgs erfaringer fra en forebyggende indsats. København: Socialforskningsinstituttet. L. Zeuner (1990) Normer i skred. Ungdomskriminalitetens sociale og kulturelle aspekter. København: Socialforskningsinstituttet.
26. Den følgende gennemgang af virkningerne af indsats til bekæmpelse af bandekriminalitet bygger på I. Spergel (1995) *The Youth Gang Problem. A Community Approach*. New York: Oxford University Press.

for en negativ effekt. De unge får forstærket de normer, som er forbundet med de kriminelle handlinger.

Mange steder har man i stedet søgt en mere socialt orienteret indsats med en form for opsøgende gadearbejde blandt de unge lovovertrædere. Denne form for gadearbejde er der lavet mange evalueringer af. Disse viser, at der ikke er nogen effekt af denne form for indsats. Faktisk viste sig, at de unge, som var tættest på socialarbejderne på gadeplan, samtidig var dem, som havde det mest problematiske forhold til politiet. Også den form for indsats, som har til hensigt at ændre de unges normer og værdier og at undergrave sammenholdet i de kriminelle grupper, ser ud til at have en negativ effekt. Selv om det lykkes at mindske sammenhængskraften i gruppen, vil dens medlemmer som enkeltindivider fortsætte med deres kriminelle handlinger. Hvis det socialt orienterede arbejde skal lykkes må der ifølge evalueringerne inddrages professionelle fra forskellige institutionelle sammenhænge. Disse professionelle må arbejde sammen om fælles målsætninger.

En af de former for indsats, der ifølge Spergels opsamling ser ud til at virke, er programmer til fremme af de unges muligheder med hensyn til uddannelse og arbejde. Her taler Spergel om såvel makro- som mikromodeller. På det nationale plan må der tages initiativer til fremme af beskæftigelsen. På det lokale plan må der tages initiativer til fremme af jobtræning og lettelse af overgangen mellem skole og erhverv.

Endelig sammenfatter Spergel undersøgelser vedrørende indsats i lokalsamfundet. Disse viser, at den form for indsats, som vedrører mobilisering mod de lokale bander, er virkningsløse. Selv om banderne i virkeligheden er løst organiserede, så er de bedre organiserede end de lokale grupper, som sætter sig for at bekæmpe dem. Det nytter altså ikke noget at ville fjerne banderne fra lokalsamfundene. Det eneste virkningsfulde middel er at integrere bandemedlemmerne i lokalsamfundene. Dette må gøres gennem en varieret og integreret indsats, der arbejder på mange fronter. Denne indsats må have karakter af at sikre bedre muligheder for social integration og for job og uddannelse. Denne må finde sted på forskellige institutionelle niveauer. Den må gælde individet, familien, skolen, kammerat-skabsgruppen, organisationer og lokalsamfundet. Hvis man skal følge

Spergel, må man altså satse på en mangefacetteret indsats og ikke på en enkelt strategi. Noget tyder på, at der skal være mange om arbejdet, og der skal satses på integration i mange forskellige sammenhænge. Man kan måske sige det på den måde, at hvis bandemedlemmerne får en oplevelse af at have en personlig værdi gennem forskellige former for integration, så øger det sandsynligheden for, at de kan komme ud af den kriminelle adfærd.

Spergels sammenfatning af viden om indsats mod bandekriminalitet vedrører amerikanske forhold og dermed bandekriminalitet af langt grovere karakter, end den vi kender fra Danmark. Alligevel giver hans erfaringsopsamling os en ide om, hvorledes man mest konstruktivt forholder sig til bandekriminalitet. Erfaringer fra de mere ekstreme forhold kan netop give et indblik i de mekanismer, som kan være svære at se under de mindre ekstreme forhold, som hersker herhjemme.

Sammenfattende må man sige, at resultaterne af de omtalte evalueringer tyder på, at den kriminalpræventive indsats på det individuelle plan bør koncentrere sig om at tilføre det unge menneske, som er på vej ind i en kriminel karriere, en symbolsk værdi i form af arbejde eller uddannelse, mens man bør afstå fra at iværksætte initiativer, som virker stemplende og dermed fastholdende i forhold til den kriminelle adfærd.

Med hensyn til det generelle miljø tyder resultaterne på, at det ikke hjælper at overvåge eller bekriige det miljø, som er plaget af kriminel adfærd. Derimod bør man satse på en generel integrationsorienteret indsats, hvor mange instanser arbejder sammen. Mange forskellige typer af institutioner og professioner bør finde sammen om fælles værdier og målsætninger i relation til det kriminalpræventive arbejde.

Dilemmaer og dialog

Samfundets reaktion over for unge lovovertredere er altså præget af en serie af dilemmaer. På et generelt samfundsniveau kan man enten foretage en effektiv markering af de adfærdsmæssige grænser med henblik på at forhindre andre unge i at gøre det samme eller udvise en mere dæmpet reaktion, som gør det muligt for den enkelte unge at slippe ud af kriminaliteten uden at være stemplet som afviger. Dette dilemma sætter sine spor inden for forskellige felter.

I befolkningen kan man møde angst eller tryghed i relation til kriminaliteten, og det ser ud til, at vi har en ganske tryk befolkning, som ikke spekulerer synderligt over deres personlige sikkerhed i relation til kriminalitet.

Inden for det politisk/administrative felt kan man enten reagere med beslutninger om en konsekvent og effektiv reaktion på unges lovovertrædelser eller satse på en mere afdæmpet og humanistisk reaktion, og det ser ud til, at der sker en stadig vekslen mellem de to former for reaktioner.

Inden for det retlige felt kan man enten følge de retlige og lovmæssige forskrifter slavisk eller lade sig styre af egne værdier. Den eksisterende lovgivning er udformet sådan, at der undervejs i sagsbehandlingen må være mulighed for vurderinger fra beslutningstagernes side. Eksisterende evalueringer tyder på, at den konsekvente og effektive reaktion er mest hensigtsmæssig i relation til de unge, som har bevæget sig ind i en systematisk kriminalitet, mens den ikke er hensigtsmæssig over for førstegangskriminelle.

Og ser vi endelig på det kriminalpræventive felt, så kan man i forvaltningen af denne indsats enten rette den mod det enkelte individ eller mod et mere bredt socialt miljø. Hvis man vil lave en individorienteret indsats bør den have en karakter, hvor det enkelte individ bliver tilført en symbolsk værdi i form af fx uddannelse eller arbejde. Hvis man vil lave en generel miljøorienteret indsats, bør den være varieret og tage udgangspunkt i mange typer af institutioner og professioners arbejde.

Når samfundets reaktion over for unge lovovertrædere er præget af denne serie af dilemmaer vil det uvægerligt føre til en samfundsmæssig dialog. Der vil inden for de enkelte felter blive fremført argumenter for den ene løsning frem for den anden eller omvendt. Undersøgelser og evalueringer vil blive inddraget til belysning af, hvilken type af reaktion, man bør vælge. Men også de grundlæggende værdier om relationer mellem mennesker vil blive inddraget i dialogen om, hvad der bør gøres.

Hvordan denne dialog foregår, og hvilke konsekvenser den har, er i sig selv et tema, der burde gøres til genstand for forskning. Hvad ligger

bag de beslutninger, der træffes i befolkningen, i det politiske liv, i retlige sammenhænge og i det kriminalpræventive arbejde. Er det viden eller værdier, dialog eller magt, som danner baggrund for de konkrete beslutninger inden for de skitserede dilemmaer.

Dertil kommer relationen mellem de skitserede felter. Der er ikke nødvendigvis overensstemmelse mellem de fire felter, som her er gjort til genstand for undersøgelse. De kan trække i hver sin retning inden for det generelle samfundsmæssige dilemma.

Vi har set, hvordan der er modsætning mellem befolkningens holdninger og politikernes beslutninger. Befolkningen føler sig ganske tryk i relation til kriminalitet, alt imens politikerne taler om en mere konsekvent indsats over for kriminaliteten.

Vi har set, hvordan der er modsætning mellem den politiske satsen på mere konsekvente reaktioner og rettens muligheder for at lade egne værdier spille ind i de konkrete afgørelser.

Og vi har set, hvordan retten ofte må træffe afgørelser, der virker stemplende på individet, selv om erfaringerne fra det kriminalpræventive arbejde viser, at der er god grund til at satse på at tilføre individet eller miljøet mere symbolværdi.

Tilbage bliver spørgsmålet om, hvorfor disse felter trækker i hver sin retning i relation til det generelle dilemma. Er befolkningen styret af andre hensyn end politikerne? Er politikerne styret af andre hensyn end retten? Og er den kriminalpræventive indsats styret af andre hensyn end retten? Er der forskel på, i hvilken udstrækning de er styret af viden eller værdier, og i hvilken udstrækning de er styret af magt eller dialog? Også sådanne spørgsmål kunne gøres til genstand for forskning.

KONKLUSION OG PERSPEKTIVER

Udgangspunktet for den litteraturgennemgang, som her er foretaget, har været en opfattelse af ungdomskriminalitet som værende tillært adfærd. Den kriminelle adfærd kan fremmes eller hæmmes gennem den tildeling af symbolsk værdi, som et ungt menneske oplever i interaktionen med andre mennesker, og af den oplevelse af inklusion og eksklusion, som unge mennesker oplever som konsekvens af menneskers gensidige klassificeringer.

Et andet udgangspunkt har været en opfattelse af den samfundsmæssige reaktion på ungdomskriminaliteten som værende et led i sådanne tildelinger af personlig værdi og inklusion eller eksklusion af unge lovovertrædere. Imidlertid må den samfundsmæssige reaktion forholde sig ikke bare til den unge lovovertræder men også til befolkningens retsbevidsthed. Konsekvensen bliver et dilemma, som kommer til udtryk inden for forskellige felter, i befolkningen, blandt politikere og administratorer, i retten og i den kriminalpræventive indsats. Skal man gennem en humanistisk indsats tage hensyn til den unge lovovertræders mulighed for at vende tilbage til en normal tilværelse, eller skal man gennem en mere hårdhændet reaktion foretage en klar markering, som signalerer til andre unge, at grænsen mellem normalitet og afvigelse er overskredet?

Med dette udgangspunkt har vi forsøgt at belyse spørgsmålet om, hvorvidt der for tiden sker nogle ændringer i ungdomskriminalitetens omfang og karakter og i samfundets reaktioner på denne ungdomskriminalitet, og om vi kan forklare sådanne eventuelle ændringer.

Med litteraturstudiet som metode har det været muligt at sammenfatte den eksisterende viden og dermed fordelagtigt at pege på praktiske og handlingsorienterede konsekvenser af den eksisterende viden.

Samtidig har denne metode kunnet afsløre, om der er forhold, som ikke er belyst, eller som kunne trænge til yderligere belysning. Derfor vil vi i det følgende pege på områder som med fordel kunne underkastes yderligere forskningsmæssig belysning.

Vi skal således forsøge at konkludere ikke bare på den eksisterende viden, men også på de praktiske og forskningsmæssige perspektiver, som er kommet frem ved denne problemorienterede gennemgang af den eksisterende litteratur på feltet.

Ungdomskriminaliteten falder

Alle undersøgelser tyder på, at ungdomskriminaliteten er faldende, og at den har været det gennem de sidste 20 år. Denne konklusion må man træffe på grundlag af såvel de undersøgelser, der bygger på politiets oplysninger, som de undersøgelser, der bygger på de unges egne oplysninger.

Forklaringen på, at en større og større gruppe af unge viger helt udenom den lovoverskridende adfærd skal formentlig søges i nogle generelle samfundsforhold. I en periode med økonomisk fremgang og færre unge er der hårdt brug for unge mennesker på arbejdsmarkedet. Samtidig er uddannelsessystemet blevet udvidet, således at der er uddannelsespladser til de fleste. Endelig er der blevet åbnet mod det internationale samfund, således at mange unge rejser ud for at uddanne sig og arbejde. I denne situation får flere og flere unge øjnene op for de mange muligheder, de har, og de griber i stor udstrækning disse muligheder. De bliver orienteret mod deres personlige fremtid og muligheder. I denne proces oplever de sig selv som værdifulde, og tanken om at foretage kriminelle handlinger bliver meningsløs.

Forklaringen på den kriminelle adfærd hos en ganske vist stadig mindre gruppe skal ifølge de læste rapporter søges i nogle af de processer, som disse unge oplever i deres interaktion med andre mennesker. For det første er der stadig familier, som på grund af forældrenes

manglende integration på arbejdsmarkedet, fungerer så dårligt, at de unge savner følelse af fællesskab og normindlæring i familien. For det andet er der unge, som på grund af en svag familiebaggrund har svært ved at blive integreret i skolen og opnå en følelse af at kunne yde noget værdifuldt og dermed være værdifuld i skolens hverdag. For det tredje er der unge, som på grund af deres baggrund i en anden etnicitet end den europæiske føler sig fremmede og dermed har svært ved at følge de normer, som er nødvendige for at blive accepteret i det danske samfund.

Denne indsigt tyder på, at det praktiske arbejde med at dæmme op for unge menneskers kriminelle adfærd med fordel kunne centrere sig om en tidlig indsats i familien. I særligt sårbare miljøer må professionelle folk som sundhedsplejersker og lærere forsøge at forbedre forældrenes forudsætninger for at påtage sig rollen som opdragere af deres børn. Samtidig må man sikre, at unge forældre gennem arbejde bliver integreret i samfundet, således at de kan erfare samfundets normer og bærer dem videre til deres børn.

Endvidere tyder vores resultater på, at man i skolen må satse på, at de børn og unge, som har svært ved at finde sig til rette, får opbakning i form af hjælp til normindlæring, selvkontrol, problemløsning og kommunikation.

Endelig peger resultaterne på, at man bør satse på, at selve det at have en oprindelse i en anden kultur, ikke fører til oplevelsen af at være fremmed, anderledes og mindreværdig. I princippet kan man her benytte sig af samme form for indsats som over for danske børn. Mere specifikt bør man dog sikre, at den anderledes kultur og de anderledes normer ikke bliver mødt med fjendtlighed og ekskluderende stemplingsprocesser. Først og fremmest må man sikre, at unge af anden etnisk baggrund ikke oplever diskrimination i uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet.

Imidlertid må vi sige, at vores ideer om den gode indsats mod ungdomskriminaliteten ville blive mere klare med en yderligere forskningsindsats omkring de processer, der fører til norm- og lovover-skridende adfærd, og de processer, der fører ud af en sådan adfærd. Gennemgangen af den eksisterende forskning tyder på, at der er behov for at gennemføre uddybende forskning på en række områder.

De mellemmenneskelige processer, som fører til, at et ungt menneske ender i en systematisk kriminell adfærd ville med fordel kunne gøres til genstand for yderligere udforskning. Er der tale om gentagne stemplingsprocesser, som får disse unge til at føle sig mindreværdige? Hvad udløser disse processer? Er det tilfældigheder, eller kan vi finde en systematik med hensyn til deres baggrund, reaktioner, selvforståelse etc?

Omvendt ville det være relevant at undersøge, hvilke processer der fører et ungt menneske ud af den kriminelle adfærd. Hjælper det at tilføre den unge en øget symbolsk værdi? Vil det give dem en øget selvrespekt, og vil dette nødvendigvis holde dem væk fra den kriminelle karriere? Handler det om at ændre adfærd over for disse unge i ansigt til ansigt-relationer, eller handler det om ændre deres placeringer og muligheder i deres samfundsmæssige institutioner? Hvilke integrations- og inklusionsprocesser har en positiv virkning?

En mere grundig undersøgelse af, om den etniske baggrund har en betydning for de unges sandsynlighed for at udvikle en kriminell karriere ville ligeledes være relevant. Mange undersøgelser hævder dette, men en mere grundig analyse kunne tage højde for, om der i virkeligheden er tale om, at det er sociale forhold, snarere end etnisk baggrund, der afgør den kriminelle karriere. Når flere unge med anden etnisk baggrund end den europæiske udviser tendenser til lovover-skridende adfærd, er det så etniciteten eller de sociale vilkår, som de forskellige etniske grupper lever under, der er afgørende?

Endelig ville det være relevant at undersøge, om den samfundsmæssige fokusering på unges lovovertrædelser er med til at påvirke problemet. Er de klassifikatoriske processer med til at afgøre, at nogle unge føler sig ekskluderet af samfundet og derfor reagerer på denne situation. Dette kunne undersøges gennem en diskursanalyse med sigte på medier og offentlige udtalelser. Hvordan er magtspillet i sådanne klassifikatoriske processer? Hvem bestemmer i dette spil om 'os' og 'dem'?

Ungdomskriminaliteten bliver grovere

Registeroplysningerne tyder på, at den kriminalitet, der bliver tilbage blandt de unge, bliver grovere. Der bliver registreret flere voldshandlinger begået af unge. Dog skal det siges, at de undersøgelser, som bygger på selvoplyst kriminalitet ikke når frem til dette resultat.

Der er nok også en tendens til, at kriminaliteten bliver begået i grupper, men hvorvidt der er tale om fasttømrede grupper af bandelignende karakter, og hvorvidt der bliver flere af sådanne grupper, kan det være svært at sige noget om ud fra de foreliggende undersøgelser.

Når den ungdomskriminalitet, der bliver tilbage, bliver mere voldelig, tyder det på, at vi er vidner til en mere polariseret ungdomsgruppe. Når flere og flere unge klarer sig bedre og bedre i et mere og mere internationaliseret samfund, så bliver det sværere at befinde sig i den gruppe, som ikke kan drage nytte af udviklingen og mulighederne. I denne frustration bliver det naturligt at finde sammen med andre unge i samme situation. Det giver mulighed for at udvikle egne normer og for at tildele hinanden den status, som ikke kan opnås i de almindelige samfundsmæssige institutioner. Sådanne processer vil som regel udvikle sig i lokalområder, hvor relativt mange unge har svært ved at leve op til de samfundsmæssige krav.

Resultater fra eksisterende evalueringer tyder på, at indsatsen over for den grovere kriminalitet vil være mest virksom, hvis den tager udgangspunkt i de lokalområder, som er særligt belastede. Hvis man tilfører sådanne områder ekstra ressourcer, vil det muligvis kunne bane vejen for en normalisering af de unges adfærd. Dette kan fx ske ved at ansætte flere professionelle rådgivere, ved at gøre en særlig indsats i de lokale skoler, ved at sikre flere muligheder for de unge i form af uddannelse og arbejde.

Omkring den grovere ungdomskriminalitet vil en forskningsmæssig indsats med fordel kunne koncentrere sig om de processer, som får unge mennesker til at finde sammen om at begå lovovertrædelser. Hvilke fordele har de unge af at være sammen? Kan man på anden vis opnå disse fordele? Er der mulighed for at tildele disse unge en status i andre sammenhænge? Kan man handle med dem ved at tilbyde dem uddannelse og arbejde? Endvidere bør man undersøge, om lokal- og boligområder har en selvstændig betydning for udvikling af en grovere grupperelateret kriminalitet? Hvilke andre faktorer spiller ind?

Befolkningen bliver mere tryg

Vores viden om befolkningens reaktion på kriminalitet tyder på, at den føler sig mindre og mindre truet med hensyn til personlig sikkerhed. Man må nærmest konkludere, at befolkningen bliver mere og mere tryg. Der er kun nogle ganske få procent, som tænker meget på kriminalitet. Dette giver ikke i sig selv anledning til overvejelser over, om der skal gøres noget for at sikre befolkningens personlige sikkerhed i relation til kriminalitetsproblemer.

Imidlertid må vi sige, at vi på netop dette felt kunne ønske noget mere viden. Hvordan forholder befolkningen sig til unge lovovertrædere? Føler de sig personligt truet? Føler de deres retsbevidsthed krænket som følge af den generelle samfundsmæssige reaktion på unges lovovertrædelser. Ønsker befolkningen en strammere indsats over for unge lovovertrædere, en mere humanistisk indsats, eller måske et kompromis mellem de to former for indsats? Og kan vi forklare sådanne holdninger? Spørgsmålet er, om de har rod i erfaringer med kriminalitet eller i nogle generelle værdier. Er der en sammenhæng mellem sådanne holdninger og erfaringer som offer for kriminelle handlinger? Og er der en sammenhæng mellem disse holdninger og mere generelle værdier af politisk, religiøs eller etisk art? Er befolkningens holdninger til den kriminalpolitiske indsats styret af erfaringer eller generelle værdier?

Politikerne kræver mere effektiv indsats

Set over tid har politikere og administratorer bevæget sig i en hårfin balance mellem humanistisk tænkning og hårde markeringer. Hver gang, der er blevet igangsat initiativer til hårde reaktioner på unges lovovertrædelser, er der blevet fremført krav om en mere socialt orienteret indsats. Noget tyder på, at vi har et samfund, der er bygget op over et kompromis mellem de to former for tænkning. Konsekvensen er blevet en lovgivning, der giver plads til hensyntagen til den unge lovovertræder og til skøn foretaget af de personer, som skal træffe de konkrete beslutninger om tiltale og straf. Lige for tiden går tendensen i retning af et ønske om hårdere markeringer og strengere straffe for den del af ungdomskriminaliteten, som er blevet mere voldelig.

Hvorledes denne udvikling rent faktisk er foregået er et spørgsmål, der kunne belyses forskningsmæssigt. Hvilke kræfter i det danske samfund trækker i retning af de hårde markeringer, og hvilke trækker i retning af den humanistiske reaktion? Hvad er konsekvensen blevet for lovgivningen og for de konkrete rammer for den retlige reaktion på unges lovovertrædelser?

De retlige aktører forvalter vide rammer

Specielt på ungdomsområdet er rammerne så vide, at de retlige aktører får gode muligheder for at lade deres personlige værdier spille ind, når der skal træffes en afgørelse. Derfor bliver det afgørende, om disse aktører tænker ud fra en stærk lov- og regelorientering eller, om de tænker ud fra den opfattelse, at der skal være plads til etiske overvejelser i den konkrete situation.

Derfor bliver spørgsmålet om effekten af de trufne beslutninger også påtrængende. Her viser det sig, at den hårde, chokorienterede reaktion på førstegangsløvovertredere ikke har nogen positiv effekt. Den har snarere en negativ effekt. Omvendt må man sige, at der er god grund til at reagere på den mere systematiske kriminalitet. Erfaringer viser, at man over for denne gruppe bør satse på adfærds- og færdighedstræning, specielt på arbejdsrelateret træning.

Når der er så vide rammer for de retlige beslutninger omkring unge lovovertrædere, rejser det spørgsmålet om, hvad der påvirker disse beslutninger. I hvilket omfang har de retlige aktører den opfattelse, at beslutninger omkring unge lovovertrædere udelukkende må bygge på love og regler, og i hvilket omfang har de den opfattelse, at beslutninger må være præget af personlige værdier. Hvorledes forholder de sig til dette grundlæggende dilemma i retsfilosofien, og kan vi se nogen sammenhæng mellem en sådan stillingtagen og nogle mere grundlæggende etiske værdier? Hvad betyder sådanne holdninger for de beslutninger, der rent faktisk træffes?

Den kriminalpræventive indsats bliver mere personorienteret

Der er i Danmark en stærk tradition for at forebygge den kriminelle handling frem for at lade den udvikle sig til en systematisk kriminel adfærd. I dette kriminalpræventive arbejde er der på den ene side en generel indsats, som er uafhængig af individet, og på den anden side en indsats, som satser på at opfange det unge menneske, som er på vej ind i en kriminel adfærd.

I de senere år er der sket en udvikling i retning af at satse på indsatsen over for individet. Man har ønsket at øge unge lovovertræderes ansvarlighed ved at indgå kontrakter med dem, ved at reagere hurtigt på deres lovovertrædelser etc.

Der er gennemført en række evalueringer af forsøg med sådanne samfundsmæssige reaktioner. Problemet er, at disse evalueringer i højere grad fokuserer på de mennesker, som arbejder med de unge lovovertrædere end på de unge selv. Derfor ved vi egentlig ikke noget om effekten af sådanne tiltag. Der mangler forskningsbaseret viden om, hvorvidt den hurtige reaktion og indgåelse af kontrakter har en effekt i forhold til den videre kriminelle karriere og om denne effekt er positiv eller negativ. Desuden savner vi viden om, hvorvidt det har en betydning at lave en særlig indsats over for den gruppebaserede kriminalitet. Hjælper det at intervenere i de kriminelle miljøer? Hjælper det med en særlig indsats over for bandekriminalitet?

Dialogen

Når der ikke er enkle løsninger på et problem, bliver dialogen nødvendig. Når man ser, hvorledes unge mennesker gennem deres egne reaktioner kan være med til at fastholde sig selv i afvigerrollen, fremtræder der et paradoks. Og når man ser, hvorledes samfundet i et forsøg på at begrænse kriminaliteten og sikre retsbevidstheden kommer til at reagere på en sådan måde, at den unge bliver fastholdt i sin lovovertrædende adfærd, så fremtræder der en serie af dilemmaer. Derfor bliver dialogen nødvendig.

Vi ved ikke meget om, hvorledes dialogen om den kriminalpræventive indsats forgår. Det vil derfor være relevant at gøre dialogen om

den samfundsmæssige indsats i relation til ungdomskriminalitet til genstand for forskning. Hvilke argumenter føres frem for de forskellige typer af holdninger til unges lovovertrædelser? Og hvilke magtrelationer gør sig gældende i relation til denne dialog?

Endelig giver den gennemførte udredning anledning til overvejelser over samspillet mellem de forskellige felter. Det ville her være relevant at se på, hvilke processer, der danner relationen mellem befolkningens holdninger og politikernes beslutninger, mellem politikernes beslutninger og de retlige afgørelser og mellem politikernes beslutninger og det kriminalpræventive arbejde. Sådanne mere overordnede spørgsmål kunne også indgå i en forskningsstrategi vedrørende forståelsen af unges lovovertrædelser og den samfundsmæssige reaktion på disse handlinger.

LITTERATURLISTE

Andersen, M. A. m.fl. (2001)

“Rødet ungdom – unge rødder”. Social Kritik 77, 2001 s. 18-47.

Aos, S. et al. (1999)

The Comparative Costs and Benefits of Programs to Reduce Crime.
Washington State Institute of Public Policy.

Balvig, F. (1984)

Kriminalitet – angst for kriminalitet – magtesløshed og fremmedgørelse.
København: Egtmontfondens Fremtidsstudie.

Balvig, F. (1995)

Kriminalitet og social kontrol. København: Columbus.

Balvig, F. (1995)

Ungdom oplever mere vold!
København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.

Balvig, F. & Lihme, B. (1999)

“Videnskabelig voldtægt”. Politiken d.23/9.

Balvig, F. (2000)

Det voldsomme samfund. Bind 1: Fortid og nutid. København: Jurist-
og Økonomforbundets Forlag.

Balvig, F. (2000)

Risiko Ungdom. Ungdomsundersøgelse 1999. København: Det Kriminalpræventive Råd.

Bentzon, V. (1907)

Retskilderne. København.

Bentzon, V. (1914)

Skøn og Regel. København: Gad.

Bonke, J. (1997)

Levevilkår i Danmark. Statistisk Oversigt 1997. København: Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttet.

Bonke, J. & Carøe, C. (2001)

En forstærket indsats over for kriminalitetstruede børn og unge. En evaluering. København: Socialforskningsinstituttet.

Bonke, J. & Carøe, C. (2001)

Længevarende behandling af børn og unge i sikrede pladser. En evaluering. København: Socialforskningsinstituttet.

Boolsen, M. W. (2000)

SSP-samarbejdet. Udvikling og perspektiver. København: Voldssekretariatet, Narkotikarådet og Det Kriminalpræventive Råd.

Bouchet, D. (1999)

Det knuste spejl – Livskræfter. Et metodeudviklingsprojekt i forhold til de socialt og personligt mest udsatte større børn og unge. Odense: Forlaget Afveje.

Bourdieu, P. & Passeron, J. C. (1964/79)

The Inheritors. French Students and their Relation to Culture. Chicago: The University of Chicago Press.

Bourdieu, P. & Passeron, J. C. (1970/77)

Reproduction in Education, Society and Culture. London: Sage Publications.

Bourdieu, P. (1979/84)

Distinction. A Social Critique of the Judgement of Taste. London: Routledge and Kegan Paul.

Bourdieu, P. (1980/95)

The Logic of Practice. Cambridge: Polity Press.

Bunnage, D. (1992)

Levevilkår i Danmark. Statistisk Oversigt 1992. København: Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttet.

Christoffersen, M. N. (1999)

Risikofaktorer i barndommen. København: Socialforskningsinstituttet.

Dalberg-Larsen, J. (1994)

“Geiger, Illum og Ross om ret og retsvidenskab”. N. G. Bolwig m. fl. (red.): *Perspektiver i samfundsvidenskab*: Faglige bidrag i anledning af Erik Harsaaes 70-års dag. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.

Danmarks Statistik (1981-2001)

Kriminalitet. København.

Danmarks Statistik (1998)

Kriminalitet og national oprindelse 1995. Social sikring og retsvæsen 1998:2.

Det Kriminalpræventive Råd (1988)

SSP samarbejde. Forudsætninger og organisation. København.

Durkheim, É. (1925/68)

Moral Education. A study in the theory and application of the sociology of education. New York: The Free Press.

Ekspertgruppen om ungdomskriminalitet (2001)

Rapport om ungdomskriminalitet. København: Rigspolitiets Trykkeri.

Flindt Pedersen, J. (2002)

Drengene fra Vollsmose. Rapport fra et år i en bydel i Danmark. København: Gyldendal.

- Goffman, E. (1975)
Stigma. København: Gyldendal.
- Hirsch, A. von et al. (1999)
Criminal Deterrence and Sentence Severity. Oxford: Hart Publishing.
- Hirschi, T. (1969)
Causes of Delinquency. Berkeley: University of California Press.
- Hjarnø, L. (1998)
“Rødderne” fra Blågårds Plads. Esbjerg: Sydjysk Universitetsforlag.
- Høgelund, J. (1993)
Ungdomskontrakter. En forsøgsordning. København: Socialforskningsinstituttet.
- Høilund, P. (1992)
Den forbudte retsfølelse: Om lov og moral. København: Munksgaard.
- Illum K. (1945)
Lov og ret. København: Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck.
- Indenrigsministeriet (1999)
Regeringens initiativer over for utilpassede unge. København: Indenrigsministeriet.
- Just Jeppesen, K. (1997)
Børns kriminalitet. Forsøgs erfaringer fra en forebyggende indsats. København: Socialforskningsinstituttet.
- Klein, M. W. (1971)
Street Gangs and Street Workers. Englewood Cliffs. New Jersey: Prentice Hall.
- Koch, I. (1999)
“Vildledende og sjusket rapport om gadebander”. Social Kritik 65/66 – 1999 s. 18-47.
- V. Kruse (1923)
Retslæren. København.

Kyvsgaard, B. (2001)

"Hvad virker og hvad virker ikke med hensyn til at mindske ungdomskriminalitet?" Ekspertgruppen om ungdomskriminalitet: Rapport om ungdomskriminalitet. København: Rigspolitiet's Trykkeri, s. 177-188.

Kyvsgaard, B. (2001)

"Kriminalitet og national oprindelse 1998". Ekspertgruppen om ungdomskriminalitet. Rapport om ungdomskriminalitet. København: Rigspolitiet's Trykkeri, s. 191-202.

Larsen, A. (2000)

"Etnisk diskrimination, ligestilling og integration på arbejdsmarkedet". Tidsskrift for arbejdsliv, 2. årg., nr. 2.

Lihme, B. (1999)

"Stigma" i Social Kritik 65/66, 1999 s. 65-81.

Lipsey, M.W. (1995)

"What do we Learn from 400 Research Studies on the Effectiveness of Treatment with Juvenile Delinquents?" I J. McGuire (ed): What Works: Reducing Reoffending. Chichester: John Wiley & Sons.

Matza, D. (1964)

Delinquency and Drift. New York: John Wiley.

Mehlbye, J. (1989)

SSP-samarbejdet i kommunerne. En undersøgelse af det tværsektorielle samarbejde omkring forebyggelse af kriminalitet blandt børn og unge. København: AKF Forlaget.

Merton, R. K. (1957)

Social Theory and Social Structure. New York: The Free Press.

Nordisk arbejdsgruppe om ungdomskriminalitet (2000)

Ungdomskriminalitet i Norden. København: Nordisk Ministerråd.

Rigspolitiet (1998)

Gadebandekriminalitet. København.

Rigspolitiet (1999)

Gadebandekriminalitet. København.

Ross, A. (1953/82)

Om ret og retfærdighed. En indførelse i den analytiske retsfilosofi. København: Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck.

Spergel, I. A. (1995)

The Youth Gang Problem. A Community Approach. New York. Oxford University Press.

Socialministeriet (2000)

Børn og kriminalitet. Et inspirationskatalog til hurtig indsats over for børn, der begår kriminelle handlinger. København: Socialministeriet.

Sutherland, E. H. (1939)

Principles of Criminology. Chicago: Lippincott.

Zeuner, L. (1990)

Normer i skred. Ungdomskriminalitetens sociale og kulturelle aspekter. København: Socialforskningsinstituttet.

Zeuner, L. (1994)

Den moderne tidsalder og de unge. København: Socialministeriet, Sikon.

Zeuner, L. & Linde, P. (1997)

Livsstrategier og uddannelsesvalg. En kultursociologisk undersøgelse blandt elever i matematisk gymnasium og htx. København: Socialforskningsinstituttet.

Zeuner, L. (2000)

Unge mellem egne mål og fællesskab. Værdier og valg blandt elever i de studieforberedende ungdomsuddannelser. København: Socialforskningsinstituttet.

SOCIALFORSKNINGSINSTITUTTETS UDGIVELSER SIDEN 1.1.2002

- 02:1 Boll, J. & Qvortrup Christensen, T.: Kontanthjælpsmodtagere og arbejdsmarkedet. Casestudie fra Vestegnen. 2002. 103 s. ISBN 87-7487-676-7. Kr. 80,00.
- 02:2 Filges, T., Harsløf, I. & Nord-Larsen, M.: Revalidering – deltagere, forløb og effekter. 2002. 103 s. ISBN 87-7487-677-5. Kr. 105,00.
- 02:3 Bach, H.B.: Kontanthjælpsmodtageres aktivering og arbejdsudbud. 2002. 149 s. ISBN 87-7487-678-3. Kr. 120,00.
- 02:4 Carøe Christiansen, C. & Hohnen, P.: Betingelser for børns sociale ansvar. 2002. 177 s. ISBN 87-7487-679-1. Kr. 135,00.
- 02:5 Hansen, H.: Elements of Social Security A comparison covering: Denmark, Sweden, Finland, Austria, Germany, The Netherlands, Great Britain, Canada. 2002. 383 s. Kun udgivet elektronisk: [/http://www.sfi.dk/sw1317.asp](http://www.sfi.dk/sw1317.asp).
- 02:6 Danske arbejdspladser – Plads til alle? Resultater og perspektiver fra Socialforskningsinstituttets forskning om arbejdsmarkedets rummelighed. 2002. 73 s. ISBN 87-7487-681-3. Kr. 50,00.
- 02:7 Strange, M.: Unge krænkere. 2002. 170 s. ISBN 87-7487-684-8. Kr. 130,00.
- 02:8 Christensen, E. & Ottosen, M.H.: Børn og familier. 2002. 60 s. ISBN 87-7487-685-6. Kr. 50,00.
- 02:9 Weatherall, J.H.: Vejen til førtidspension. En analyse af overgangen til førtidspension i befolkningen. 2002. 82 s. ISBN 87-7487-686-4. Kr. 65,00.

- 02:10 Christensen, E. & Egelund, T.: Børnesager. Evaluering af den forebyggende indsats. 2002. 218 s. ISBN 87-7487-687-2. Kr. 165,00.
- 02:11 Børnesager i korte træk. Evaluering af den forebyggende indsats. 2002. 44 s. ISBN 87-7487-688-0. Kr. 40,00
- 02:12 Når der er brug for hjælp. Kommunens hjælp til børn og deres forældre. 2002. 28 s. ISBN 87-7487-689-9.
- 02:13 Egelund, T. & Thomsen, S.A.: Tærskler for anbringelse. En vignetundersøgelse om socialforvaltningernes vurdering i børnesager. 2002. 204 s. ISBN 87-7487-690-2. Kr. 165,00.
- 02:14 Olsen, H.: Attitudes towards the disabled in Denmark. 2002. 28 s. ISBN 87-7487-691-0.
- 02:15 Bengtsson, S.: Bestemmer forvaltningen om du får førtidspension? – kommunens forvaltningspraksis og tilkendelse af førtidspension. 2002. ISBN 87-7487-692-9. Kr. 90,00.
- 02:16 Bach, H.B.: Aktiv socialpolitik – en sammenfatning af evalueringer af revalidering og aktivering. 2002. 114 s. ISBN 87-7487-693-7. Kr. 90,00.
- 02:17 Kvist, J. (red.): Beskæftigelsespolitik i et nyt Europa. 2002. 109 s. ISBN 87-7487-694-5. Kr. 85,00.
- 02:18 Kvist, J. (red.): Velfærdspolitik i et nyt Europa. 2002. 120 s. ISBN 87-7487-695-3. Kr. 90,00.
- 02:19 Boll, J. & Kruhøffer, A.: Virksomheders sociale engagement. Årbog 2002. 2002. 162 s. ISBN 87-7487-696-1. Kr. 130,00.
- 02:20 Boll, J. & Kruhøffer, A.: Virksomheders sociale engagement. Årbog 2002 – Sammenfatning. 2002. 32 s. ISBN 87-7487-699-6. Kr. 30,00.
- 02:21 Boll, J. & Kruhøffer, A.: Social responsibility of enterprises. Yearbook 2002 – Summary. 2002. 32 s. ISBN 87-7487-698-8. Kr. 30,00.
- 02:22 Ploug, N. (red.): Velfærd i Europa. Resultater og perspektiver fra Socialforskningsinstituttets komparative velfærdsforskning. 2002. 57 s. ISBN 87-7487-700-3. Kr. 50,00.
- 02:23 Andersen, D. & Heide Ottosen, M. (red.): Børn som respondenter. Om børns medvirken i survey. 2002. 218 s. ISBN 87-7487-703-8. Kr. 175,00.
- 02:24 Heide Ottosen, M. & Torbenfeldt Bengtsson, T.: Et differentieret fællesskab. Om relationer i børnehaver, hvor der er børn med handicap. 2002. 224 s. ISBN 87-7487-704-6. Kr. 175,00.

- 02:25 Carøe Christiansen, C. & Schmidt, G. (red.): Mange veje til integration. Resultater og perspektiver fra Socialforskningsinstituttets forskning om etniske minoriteter. 2002. 76 s. ISBN 87-7487-705-4. Kr. 65,00.
- 02:26 Bonke, J.: Tid og velfærd. 2002. 112 s. ISBN 87-7487-709-7. Kr. 90,00.
- 02:27 Bonke, J. & Munk, M.D.: Fordeling af velfærd i Danmark. Resultater og perspektiver fra Socialforskningsinstituttets forskning om velfærdsfordeling. 2002. 60 s. ISBN 87-7487-707-0. Kr. 50,00.
- 02:28 Schmidt, G.: Tidsanvendelse blandt pakistanere, tyrkere og somaliere – Et Integrationsperspektiv. 2002. 148 s. ISBN 87-7487-708-9. Kr. 150,00.
- 02:29 Fridberg, T. (red.): Socialpolitik – indsats og virkninger. Resultater og perspektiver fra Socialforskningsinstituttets forskning i socialpolitik og effektivitet i velfærdsproduktionen. 2002. 86 s. ISBN 87-7487-701-1. Kr. 50,00.
- 02:30 Hohnen, P.: Aftalebaserede skånejob. 2002. ISBN 87-7487-706-2. Kr. 85,00.
- 03:01 Clausen, T.: Når hørelsen svigter. Om konsekvenserne af hørenedsættelse i arbejdslivet, uddannelsessystemet og for den personlige velfærd. 2003. 228 s. ISBN 87-7487-713-5. Kr. 165,00.
- 03:02 Bjørn, N. H. (red.): Indenfor – udenfor. Resultater og perspektiver fra Socialforskningsinstituttets forskning om integration og marginalisering. 2003. 54 s. ISBN 87-7487-711-9. Kr. 60,00.
- 03:03 Hagedorn-Rasmussen, P. & A. Kamp: Mangfoldighedsledelse. Mellem vision og praksis. 223 s. ISBN 87-7487-713-5. Kr. 165,00.
- 03:04 Egelund, T. & A.D. Hestbæk: Anbringelse af børn og unge uden for hjemmet. En forskningsoversigt. 404 s. ISBN 87-7487-714-3. Kr. 285,00.
- 03:05 Rosdahl, A. & Uldall-Poulsen, H.: Lederne og det sociale engagement. 184 s. ISBN 87-7487-715-1. Kr. 140,00.
- 03:06 Hansen, H.: Time Series of APW-calculations. ISBN 87-7487-717-8. Elektronisk udgivelse: downloades på www.sfi.dk.
- 03:07 Andersen, D. & Kjærulff, A.: Hvad kan børn svare på? 188 s. ISBN 87-7487-718-6. Kr. 160,00.

03:08 Lausten, M. & Sjørup, K.: Hvad kvinder og mænd bruger tiden til. 90 s. ISBN 87-7487-719-4. Kr. 75,00.

Social Forskning er instituttets nyhedsblad. Det udkommer fire gange om året og orienterer i en lettilgængelig form om resultaterne af instituttets arbejde. Lejlighedsvis udkommer Social Forskning som udvidet temanummer med bidragydere udefra.

Abonnementet er gratis, kan tegnes ved henvendelse til instituttet. Emne-opdelte lister over instituttets publikationer kan ses på instituttets hjemmeside: www.sfi.dk. Hver titel er forsynet med en kort omtale, og der er mulighed for at bestille rapporterne via hjemmesiden. En fuldstændig liste over instituttets udgivelser kan fås ved henvendelse til Socialforskningsinstituttet tlf. 33 48 09 46, e-mail: library@sfi.dk.

UNGE I DET KRIMINELLE FELT
– et studium af forskningslitteratur

Forskningsleder: Ivan Thaulow
Forskningsgruppen: Børn, integration og ligestilling

ISSN 1396-1810
ISBN 87-7487-720-8

Grafisk tilrettelæggelse og produktion: KPTO as
Omslagsillustration: Mads Winther
Oplag: 1.000
Trykkeri: Phønix Trykkeriet A/S

Socialforskningsinstituttet
Herluf Trolles Gade 11
1052 K
Tlf. 33 48 08 00
sfi@sfi.dk
www.sfi.dk

Socialforskningsinstituttets publikationer kan frit citeres med tydelig angivelse af kilden. Skrifter, der omtale, anmelder, henviser til eller gengiver Socialforskningsinstituttets publikationer, bedes sendt til instituttet.

